

Passie voor de buurt?

Een kwalitatief onderzoek naar de (non)participatie van buurtbewoners bij het buurtcentrum in de Utrechtse Staatsliedenbuurt.

Deze masterscriptie beoogt aan de hand van kwalitatief onderzoek antwoord te geven op de vraag hoe niet-participerende buurtbewoners in een gemêleerde buurt in de randstad verleid kunnen worden te participeren bij het buurtcentrum in hun woonbuurt.

Eerdere onderzoeken op het gebied van wijkbeleid hebben uitgewezen dat wanneer buurtbewoners met elkaar in contact komen, zij hun woonbuurt prettiger ervaren dan wanneer er geen contact is. Dit onderzoek bevestigt dit. Door middel van kwalitatieve onderzoeksmethoden en een literatuurstudie is onderzocht welke motieven bijdragen aan het participeren van buurtbewoners in hun woonbuurt.

Gebruikmakend van theorie over politieke participatie en vrijwilligerswerk worden er drie verschillende motieven onderscheiden om te participeren bij een buurtcentrum; namelijk een instrumenteel, identificatie en ideologisch motief. Het instrumentele motief bleek het meeste aanwezig onder participanten. Ook wordt in dit onderzoek verklaard waarom niet-participanten de stap naar het buurtcentrum niet zetten. Of en hoe buurtbewoners participeren hangt af van de kenmerken waarover zij beschikken. In deze thesis zijn daarom vier prototypen buurtbewoners onderscheiden die per type overeenkomstige kenmerken van buurtbewoners weergeven. Thuisgevoel en identificatie blijkt uit dit onderzoek de belangrijkste voorspeller of en hoe buurtbewoners participeren in hun woonbuurt.

Passie voor de buurt?

Een kwalitatief onderzoek naar de (non)participatie van buurtbewoners bij het buurtcentrum in de Utrechtse Staatsliedenbuurt.

Masterthesis Fleur van IJperen
MA Sociologie Vrije Universiteit Amsterdam

Faculteit der Sociale Wetenschappen

Studentnummer 2502267

T: 06-30144884

A: Samuel van Houtenstraat 22a
3515EB Utrecht

E: fleurvanijperen@hotmail.com

Begeleidend docent: Dr. M. E. Boekkooi

Tweede beoordelaar: MSc E. Stolte

Datum: 28 juni 2013

Voorwoord

Tijdens mijn studie Sociologie aan de Vrije Universiteit ben ik veel bezig geweest met internationale vraagstukken en de invloed van de mondiale samenleving. Voor tal van colleges heb ik met veel interesse veel Engelstalige publicaties gelezen over deze internationale maatschappelijke vraagstukken. NSV (Nederlandse Sociologische Vereniging) -voorzitter Jan Willem Duyvendak stelt dat de huidige jongere generaties opgevoed worden met het idee deel te nemen aan het internationale debat en dat er onder Nederlandse sociologen steeds minder aandacht is voor ons eigen land. De focus zou nu vooral uitgaan naar de internationale problematiek en de mondiale samenleving (Vlasblom, 2013).

Voor mijn masterthesis wilde ik graag de meer lokale aspecten van de samenleving bestuderen, waardoor ik ook iets concreets zou kunnen bijdragen aan de Nederlandse samenleving in de vorm van toepasbare kennis.

Zoals NSV-voorzitter Jan Willem Duyvendak stelt in een artikel van de Volkskrant; sociologen moeten de samenleving niet alleen bestuderen, maar ook dienen (Vlasblom, 2013). Als sociologen zijn wij verantwoordelijk voor het bestuderen van de samenleving, maar moeten wij ook zeker een bijdrage leveren aan het oplossen van sociale problemen en deelnemen aan het maatschappelijke debat (Vlasblom, 2013). Ik hoop dat ik door middel van dit onderzoek kan bijdragen aan kennis over de lokale problematiek waar buurtcentra door heel Nederland mee worstelen. Wij als moderne burgers zijn niet meer buurtgebonden en zullen ons dan ook minder snel inzetten voor 'onze' buurt. Maar hoe verwachten beleidsmakers dan dat wij opkomen voor 'ons' buurtcentrum wanneer dat bedreigd wordt met sluiting en wij ons totaal niet verbonden voelen met onze buurt en deze dus niet toe-eigenen?

Ik zou dit voorwoord willen afsluiten met een dankwoord aan mijn thesisbegeleider Dr. Marije Boekkooi. Jij hebt altijd tijd gemaakt om mij gedurende het schrijven van mijn thesis en het analyseren van mijn data te begeleiden. Door jouw open houding heb ik altijd het gevoel gehad dat ik altijd om jouw feedback kon vragen. Je motiveerde mij om steeds dieper mijn data in te duiken.

Ook gaat mijn dank uit naar Willem-Jan de Gast (maatschappelijk kenniscentrum Movisie). Bedankt voor al het meedenken en de waardevolle feedback gedurende mijn onderzoek. Wanneer de passie voor mijn onderzoek even zoek was, pepte een gesprek met jou mijn spirit altijd op.

Tevens wil ik mijn vriend, Rik Hoogendam, bedanken voor al zijn steun en het klankbord zijn dat hij gedurende mijn hele studie Sociologie heen is geweest. Zonder jou was ik deze studie nooit begonnen. En lieve papa en mama, dank voor alle interesse die jullie toonden in mijn onderzoek. Vooral papa, dank voor alle krantenartikelen die je voor mij verzamelde tijdens mijn onderzoek.

Fleur van Iperen

Utrecht, 28 juni 2013

Inhoudsopgave

1.	INLEIDING	6
1.1	Introductie en probleemschets	6
1.2	Dit onderzoek	7
1.3	Doelstelling	7
1.4	Maatschappelijke relevantie	8
1.5	Wetenschappelijke relevantie	9
1.6	Leeswijzer	9
2.	THEORETISCH KADER: THUISGEVOEL, MOTIVATIES EN CONTACT	10
2.1	Thuisgevoel	10
2.2	Bonding en bridging	11
2.3	Conditie die participatie kunnen stimuleren	13
2.3.1	Consensusmobilisatie	14
2.3.2	Bekendheid	14
2.4	De wil te participeren	16
2.4.1	Ideologie	16
2.4.2	Identificatie	17
2.4.3	Instrumenteel	18
2.5	Barrières	19
2.6	Conceptueel model	19
3.	METHODOLOGIE	21
3.1	Onderzoeksvragen	21
3.2	Dataverzameling en analyse	22
3.2.1	Oriëntatie buurt en problematiek	22
3.2.2	(Participerende) observaties programmaraad	23
3.2.3	Diepte-interviews	23
3.2.4	Literatuuronderzoek	24
3.2.5	Semi-gestructureerde interviews buurtbewoners	24
4.	CASE STUDY	27
4.1	De Staatsliedenbuurt	27
4.1.1	Oppervlakte	27
4.1.2	Etniciteit en leeftijd bewoners	27
4.1.3	Woningen en herstructurering	28
4.1.4	Inkomen	29
4.1.5	Tevredenheid	29
4.1.6	Wijkaanpak Staatsliedenbuurt	29
4.2	Buurtcentrum De Leeuw	30
4.2.1	Achtergrond de Leeuw	30
4.2.2	Transitiefase	30
4.2.3	Participatie bevorderen door buurtcentrum De Leeuw	31

5.	RESULTATEN	35
5.1	Prototype 1: Stadsbewoners	36
5.1.1	Thuisgevoel en identificatie	36
5.1.2	Buurtcontact	38
5.1.3	Behoeften	38
5.1.4	Participatie	39
5.2	Prototype 2: Buurtbewoners	39
5.2.1	Thuisgevoel en identificatie	40
5.2.2	Buurtcontact	40
5.2.3	Behoeften	41
5.2.4	Barrières	44
5.2.5	Participatie	45
5.3	Prototype 3: Communitybewoners	46
5.3.1	Thuisgevoel en identificatie	46
5.3.2	Buurtcontact	47
5.3.3	Behoeften	47
5.3.4	Participatie	49
5.4	Prototype 4: Communitybewoners met behoefte aan faciliteiten	49
5.4.1	Thuisgevoel en identificatie	50
5.4.2	Buurtcontact	50
5.4.3	Behoeften	51
5.4.4	Participatie	52
5.5	Samenvatting	52
6.	CONCLUSIE	56
6.1	Samenvatting	56
6.2	Link met de theorie en wetenschappelijke relevantie	56
6.2.1	Vierstappenmodel en thuisgevoel	56
6.2.2	Instrumentele motivatie en barrières	57
6.2.3	Typen buurtbewoners en soorten participatie	57
6.2.4	Banden	58
6.2.5	Factoren non-participatie	58
6.2.6	Tekortkomingen en toekomstig onderzoek	59
6.3	Discussie, maatschappelijke relevantie en aanbevelingen	60
6.3.1	Vrijwilligers	60
6.3.2	Medewerkers	61
6.3.3	Communicatie	61
6.3.4	Focus op prototypen buurtbewoners	61
6.3.5	Barrières	62
6.3.6	Toekomst	63
	LITERATUURLIJST	64

1. INLEIDING

Gedurende dit onderzoek is 'het buurtcentrum', als fysieke ontmoetingsplek, veel in de media belicht. Het debat of buurtcentra nog een functie kunnen vervullen in de hedendaagse maatschappij is nog steeds gaande. Een feit is dat het aantal buurtcentra in Nederland erg snel afneemt. Gemeenten stellen dat buurtbewoners zich meer moeten inzetten voor de buurtcentra. Dit blijkt een moeilijke taak. De Volkskrant meldt dat vrijwilligers overvraagd raken en dat veel buurtbewoners zich niet zullen opwerpen om vrijwillig diensten te draaien in 'hun buurtcentrum' wanneer zij dit buurtcentrum niet echt toe-eigenen (Dirks & Huisman, 2013).

In Utrecht wordt het welzijnswerk per één augustus 2013 opnieuw ingericht en zullen buurtcentra in nieuw beheer komen te vallen of helemaal verdwijnen. Het nieuwe beheer zal het met weinig of geen professionele hulp moeten doen in buurtcentra. Dit zorgt onder sommige buurtbewoners en medewerkers van de buurtcentra voor veel onrust. Velen zijn bang dat dit niet goed zal aflopen en zij hun functie in de buurt verliezen. Zo stelde een beheerder van een buurtcentrum in Utrecht in het Algemeen Dagblad dat het hart uit de buurt wordt gerukt (Romanillos, 2013). Maar is een buurtcentrum in de huidige maatschappij nog een 'hart van de buurt'?

1.1 Introductie en probleemschets

In het verleden werkte en woonde men in een buurt en onderhield men sociale relaties met de individuen in deze buurt. Economisch, sociaal en politiek gezien waren mensen gebonden aan en afhankelijk van een buurt. In de huidige samenleving is dit niet meer het geval (Blokland en Rae, 2008). De grootschalige trek van mensen naar de stad zorgt voor een afnemend belang van traditionele sociale verbanden en solidariteit tussen individuen in de samenleving (Van Hoof & Van Ruysseveldt, 1999). In 1955 concludeerde Van Doorn dat de groeiende mobiliteit in de samenleving leidde tot een vermindering van de invloed van een buurt op zijn bewoners. Van Doorn (1955) vond dat het wijkbeleid niet meegroeide met de veranderingen in de sociale structuur en urbanisatie. Mensen hadden namelijk niet alleen meer contact met mensen uit hun eigen wijk. Mensen kozen voor sociaal contact omwille van vrije keuze en herkenning (Van Doorn, 1955).

Blokland en Rae (2008) menen dat er tegenwoordig geen aanleiding en vooral geen noodzaak meer is om sociale contacten in de buurt te zoeken. Volgens Van Beckhoven en Van Kempen (2002) heeft een buurt nog wel bepaalde functies, maar is een buurt geen volledige leefwereld meer voor de bewoners. Tegenwoordig bouwen mensen zelf een eigen gemeenschap om zich heen en selecteren dit netwerk op basis van gemeenschappelijke interesses in plaats van de vaste verbanden vanuit de verzuiling (Wellman et al., 2003). Buurtbewoners beperken sociaal contact niet meer tot hun eigen buurt, waardoor het voor buurtvoorzieningen (zoals een buurtcentrum) moeilijker wordt om buurtbewoners aan te trekken. Dit roept de vraag op wat een functie van een buurtcentrum nog zou kunnen zijn in de moderne samenleving, wanneer er minder (tot geen) interesse is voor contact tussen burgers in woonbuurten.

Buurtbewoners leven in buurten rond en in de randstad vaak in hoog gemêleerde buurten. In deze gemêleerde buurten leven buurtbewoners vaak langs elkaar heen en dit kan voor veel onbegrip en zelfs conflicten onder buurtbewoners zorgen. In een hoog gemêleerde buurten zou een

buurtcentrum een spil van een buurt kunnen zijn die buurtbewoners in aanraking laat komen met de diversiteit in hun buurt, wat het woon en leefplezier in de buurt verhoogt (Blokland, 2008; Smets, 2011).

Een andere verandering die invloed heeft op hoe burgers hun buurt zien is de ontwikkeling dat de Nederlandse overheid niet meer in staat is om alleen alle maatschappelijke problemen op te lossen en een breed sociaal vangnet te bieden aan zijn burgers (Peeters & Drosterij, 2011). Een samenwerking van burgers, (maatschappelijke) organisaties en andere overheden is onmisbaar. De burger wordt aangesproken op de eigen verantwoordelijkheid en wordt geacht actief burgerschap uit te dragen. Beleid wordt vanuit de overheid en maatschappelijke partners gecreëerd om verantwoordelijkheid te bevorderen en zelfs af te dwingen bij burgers (Peeters & Drosterij, 2011). Onder het mom van eigen verantwoordelijkheid van de burger verwachten beleidsmakers van gemeenten dat buurtcentra via zelfbeheer van buurtbewoners kunnen gaan draaien (Dirks & Huisman, 2013). In combinatie met de weinige verbondenheid die buurtbewoners voelen met hun buurt, kan dit een lastig uit te voeren opgave zijn.

1.2 Dit onderzoek

Het idee dat buurtcentra een hart van de buurt zijn in de huidige maatschappij strookt waarschijnlijk niet met de realiteit. Mensen zijn nog maar weinig gebonden aan hun woonbuurt en zoeken contact met mensen op basis van eigen interesse en gemeenschappelijke kenmerken (Blokland & Rae, 2008; Wellman et al., 2003). Maar juist ómdat men niet meer gebonden is aan de woonbuurt wordt het woon- en leefplezier onder druk gezet. Mensen beleven hun woonbuurt namelijk prettiger wanneer zij elkaar ontmoeten, dan wanneer er geen contact is met elkaar (Blokland, 2008; Dekker, 2007). Een buurtcentrum zou daar een rol als ontmoetingsplek kunnen vervullen. In dit onderzoek wordt dan ook gezocht naar een antwoord op de hoofdvraag:

“Hoe kunnen niet-participerende buurtbewoners worden gestimuleerd om te participeren bij het buurtcentrum in hun woonbuurt?”

De volgende deelvragen ondersteunen deze hoofdvraag:

- ❖ *Waarom participeren buurtbewoners bij het buurtcentrum in hun woonbuurt?*
- ❖ *Waarom participeren buurtbewoners niet bij het buurtcentrum in hun woonbuurt?*
- ❖ *Wat doet het buurtcentrum op dit moment om de participatie van buurtbewoners te stimuleren?*

1.3 Doelstelling

Dit onderzoek is een toegepast onderzoek, gericht op het beschrijven, begrijpen en verklaren van een maatschappelijke situatie (participatie van buurtbewoners bij een buurtcentrum). Er is gekozen om een buurtcentrum onder de loep te nemen omdat een buurtcentrum van betekenis kan zijn voor de leefbaarheid en sociale samenhang in een buurt (Broens & Van de Riet, 2011). Volgens Broens en

Van de Riet (2011) kan een buurtcentrum helpen segregatie in buurten tegen te gaan en eenzaamheid onder buurtbewoners te bestrijden.

Er is besloten om buurtcentrum De Leeuw in de Staatsliedenbuurt in Utrecht en de buurtbewoners van deze buurt te onderzoeken omdat deze buurt door CBS Statline (2013a) is geclassificeerd als 'zeer stedelijk' gebied en deze buurt als een aandachtsbuurt wordt beschouwd door de Gemeente Utrecht (Gemeente Utrecht, 2012b).

In dit onderzoek zijn er in totaal zes betrokkenen (vrijwilligers en medewerkers) van buurtcentrum De Leeuw in de Staatsliedenbuurt in Utrecht geïnterviewd, drie bewonersbijeenkomsten geobserveerd in de Staatsliedenbuurt en eenenzeventig mondelinge enquêtes met buurtbewoners in de Staatsliedenbuurt afgenomen. Hierdoor zullen verklaringen aan het licht komen waarom sommige buurtbewoners wel participeren¹ bij het buurtcentrum in de woonbuurt en anderen juist niet. Het toepassingsgerichte in dit onderzoek betreft het kijken naar wat er met de factoren van non-participatie gedaan kan worden in de praktijk.

1.4 Maatschappelijke relevantie

Blokland en Rae (2008) menen dat de lokale maatschappelijke betrokkenheid en de lokale burgerschapsvorm in onze dagelijkse routines zijn afgenomen. Er is geen noodzaak meer voor mensen om sociaal contact in de buurt aan te gaan. Toch worden mensen steeds afhankelijker van elkaar, onder andere omdat het overheidsbeleid steeds meer decentraliseert en de focus wordt gelegd op (gedeelde) verantwoordelijkheid van burgers (Pierre, 2011; Peeters & Drosterij, 2011). Maar wanneer er geen interesse is onder buurtbewoners om verantwoordelijkheid op zich te nemen omdat er geen 'eigenaarschap' wordt ervaren bij het buurtcentrum in de woonbuurt en de 'zwakkeren' in de samenleving deze eigen verantwoordelijkheid niet kunnen nemen, is dit problematisch voor de sociale cohesie in buurten.

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) (2005) concludeert dat de banden tussen buurtbewoners in een buurt ver uiteenlopend zijn. Buurten zijn maar zelden homogeen in hun burgerschapsstijl, maar een intensieve wisselwerking binnen een buurt zou het sociaal vertrouwen tussen bewoners kunnen stimuleren. Dit sociale vertrouwen in een buurt is belangrijk omdat burgers zich veiliger voelen op straat wanneer zij hun medeburger vertrouwen (WRR, 2005).

Niet alleen de overheid probeert de sociale cohesie in de samenleving te stimuleren; ook fondsenwervende instellingen² zoals het *Oranjefonds* proberen sociale cohesie in de samenleving te stimuleren, bijvoorbeeld via een nationale burendag (Oranjefonds, 2013).

Wanneer mensen via de overheid of een maatschappelijke instelling door een burendag bij elkaar gebracht worden, is het niet vanzelfsprekend dat buurtbewoners zich solidair voelen met elkaar. Hier kunnen spanningen ontstaan. Wanneer mensen bij elkaar in een buurt wonen is de afstand tussen sociale verbanden soms (te) groot en draagt een burendag vrij weinig bij aan sociale cohesie in een buurt (Blokland & Rae, 2008).

De huidige aanpak van de overheid en fonds wervende instellingen is aldus weinig

¹ Deelnemers

² Staan los van de overheid

onderbouwd. Maar, juist in tijden van decentralisatie van de overheid, is het belangrijk om te weten hoe (buurt)betrokkenheid te activeren is. Een buurtcentrum kan een belangrijke rol spelen door buurtbewoners te betrekken bij hun buurt door een faciliterende en stimulerende rol te spelen in de netwerkformatie tussen buurtbewoners (Medewerker C).

Buurtcentra hebben het hedendaags zwaar, kampen met een stoffig imago en zijn slachtoffer van bezuinigingen (Broens & Van de Riet, 2011). Volgens Broens en Van de Riet (2011) kan een buurtcentrum in een buurt zorgen voor geplande en toevallige ontmoeting tussen buurtbewoners. Het buurtcentrum draagt zo bij aan de leefbaarheid en het veilig voelen in een buurt. Hierdoor krijgt actief burgerschap een kans in een buurt.

Dit onderzoek houdt zich bezig met de vraag of een buurtcentrum mensen dichterbij elkaar kan brengen in gemêleerde buurten en zo ja, op welke manier dit zou kunnen worden bewerkstelligd.

1.5 Wetenschappelijke relevantie

Er zijn veel onderzoekers die zich hebben gericht op de indicatoren van participatie (Drosterij & Peeters, 2011; Raad Maatschappelijke Ontwikkeling, 2008). Hier wordt voornamelijk maatschappelijke, politieke en economische participatie onderzocht. Over non-participatie is er binnen de sociale wetenschap nog niet veel bekend. Wanneer er al onderzoek wordt gedaan naar non-participatie wordt er voornamelijk ingegaan op non-participatie op de arbeidsmarkt, dus naar economische non-participatie (Atlas voor gemeenten, 2009; International Monetary Fund, 2010). In tegenstelling tot de indicatoren van participatie, is er dus weinig kennis omtrent maatschappelijke non-participatie van burgers. De kennis over non-participatie is belangrijk om meer inzicht te krijgen in het besluitvormingsproces van individuen om wel en vooral niet te participeren.

Dit onderzoek beoogt een deel van dit kennisgat te dichten en zal zich focussen op de factoren die een rol spelen bij de besluitvorming om als buurtbewoner wel of niet te participeren bij het buurtcentrum in de woonbuurt. Hierdoor wordt er meer bekend over de redenen waarom mensen niet maatschappelijk participeren.

1.6 Leeswijzer

In het eerstvolgende hoofdstuk 'Thuisgevoel, motivatie en contact', wordt beschreven waarom buurtbewoners wel of niet participeren bij het buurtcentrum in hun woonbuurt en welke ontwikkelingen in de samenleving daar aan bijdragen. In hoofdstuk drie 'Case study' wordt beschreven waarom voor deze specifieke case is gekozen. Vervolgens wordt in hoofdstuk vier de methodologie, de dataverzameling en data-analyse die gebruikt is in deze thesis beschreven, waarna er in hoofdstuk vijf de resultaten van de verzamelde data uiteen wordt gezet. Tenslotte omvat hoofdstuk zes van deze thesis een conclusie, discussie en tevens aanbevelingen. Hier wordt kritisch naar het gedane onderzoek gekeken en opties voor toekomstig onderzoek worden besproken.

2. THEORETISCH KADER: THUISGEVOEL, MOTIVATIES EN CONTACT

Er is veel (wijk)beleid dat zich focust op het (meer) betrekken van burgers bij hun woonomgeving. Maar betrokkenheid stimuleren blijkt toch vaak een moeilijk vraagstuk. In een rapport uit 2005 met de titel *'Vertrouwen in de buurt'* van de WRR (2005) wordt angst uitgesproken voor de afnemende betrokkenheid van mensen onder elkaar geleid door processen van individualisering en schaalvergroting van organisaties. De WRR (2005) ziet de versterking van kleinschalige verbanden "...waarin mensen dagelijks met elkaar omgaan.." (p. 21) als oplossing voor deze problemen. Een buurtcentrum zou deze rol, het versterken van kleinschalige verbanden, in een buurt kunnen verwezenlijken (Broens & Van de Riet, 2011). Wanneer een buurtcentrum de mogelijkheid kan bieden om kleinschalige verbanden te versterken is het belangrijk om te weten waarom mensen wel of niet de stap nemen om naar een buurtcentrum te gaan. In dit onderzoek staat dan ook centraal waarom mensen wel of niet participeren bij het buurtcentrum in hun woonbuurt.

2.1 Thuisgevoel

Bauman (2007) meent dat er angst en onzekerheid ontstaat onder burgers door het idee dat men geen controle meer heeft over het dagelijks leven. Mensen komen en gaan in de moderne samenleving en de ander wordt vaak gezien als een vreemde. Deze onzekerheid wordt in buurten versterkt doordat er tegenwoordig geen noodzaak meer is om lokale sociale verbanden aan te gaan (Blokland & Rae, 2008). Individuen zijn oppervlakkig geworteld in allerlei verschillende groepen, zoals verschillende vriendengroepen en collega's, maar écht vaste verbanden zijn tegenwoordig zeldzaam (Blackshaw, 2010).

Ook de mondiale context versterkt het onzekere gevoel van mensen in de samenleving. De mondiale risico's en gevaren zijn op complexe en tegenstrijdige wijze verwickeld in ons dagelijks leven. Het leven in openbare ruimtes is volgens Ray (2007) verbonden met een aangenomen vertrouwen dat anderen zijn wie ze zeggen te zijn, maar door terrorisme, andere mondiale onzekerheden en dreigingen in de wereld zoals een financiële crisis wordt dit aangenomen vertrouwen in andere mensen aangetast. Iemand die er niet herkenbaar uitziet zou een mogelijke bedreiging kunnen vormen, maar juist de mensen die er heel gewoon uitzien worden tegenwoordig ook als een bedreiging gezien. Het idee dat men van alles kan verbergen is beangstigend. We zijn eigenlijk veiliger dan ooit, maar we zijn juist banger dan ooit voor elkaar (Ray, 2007).

Verschillende onderzoekers zijn het er over eens dat het stimuleren van betrokkenheid onder burgers in woonbuurten belangrijk is voor de samenleving (Blokland, 2008; Putnam, 2007; Smets, 2011). Mensen beleven hun woonbuurt positiever wanneer zij elkaar dagelijks ontmoeten, dan wanneer er geen contact is met elkaar (Blokland, 2008; Dekker, 2007). Verschillende onderzoekers stellen dat het daarom belangrijk is om ontmoetingsplekken aan te bieden in buurten zodat buurtbewoners elkaar kunnen tegenkomen (Blokland, 2008; Putnam, 2007; Smets, 2011). Een voorbeeld van een ontmoetingsplek in een buurt die ontmoeting stimuleert is een buurtcentrum.

Het is voor te stellen dat men zich erg onprettig en misschien wel onveilig kan voelen wanneer het voelt alsof men in een buurt vol vreemdelingen woont. Een belangrijke uitkomst van contact onder buurtbewoners is dan ook een (hoger) thuisgevoel dat burgers ervaren in hun woonbuurt. Wanneer

buurtbewoners zich thuis voelen in hun buurt ervaren zij een gevoel van 'eigenaarschap van hun buurt'. Hierdoor hebben zij de drang voor hun buurt te zorgen en dit is goed voor de leefbaarheid van een buurt (Dekker, 2007).

Ondanks de keuzevrijheid van buurtbewoners om sociaal contact buiten hun buurt te zoeken, wil men toch een intensieve binding met andere bewoners in buurten beleven om gevoelens van samenzijn (*togetherness*) en thuisgevoel (*belonging*) te ervaren zonder een échte verbintenis aan te gaan (Blackshaw, 2010). Een voorbeeld van binding zonder échte verbintenis is het ervaren van *familiariteit*, een soort gevoel van vriendelijkheid jegens elkaar. Buurtbewoners ervaren een vertrouwd gevoel wanneer zij bekend zijn met de 'ander' in de buurt. Het begrijpen van de 'ander' in een buurt zou volgens Smets (2011) het beste bereikt worden door dagelijks contact. Positieve kennis over de 'ander' is volgens Smets (2011) de basis voor samenwerking tussen mensen en voor de ontwikkeling van wederzijdse hulp. Zomaar een praatje maken in het park of in de buurtsuper draagt bij aan het vermogen om te gaan met diversiteit in een buurt en draagt bij aan het gevoel van *familiariteit*. Elkaar tegenkomen en herkennen draagt bij aan het thuisgevoel van mensen in hun woonbuurt. Centraal hierin staat dat mensen zelf in de hand hebben hoeveel informatie zij vrij willen geven aan de medebewoner (Blokland, 2008). Zelfs het naast elkaar zitten in de bus of de deur open houden voor een ander geeft een bepaalde manier van saamhorigheid weer. Deze vriendelijkheid jegens elkaar maakt het mogelijk in de toekomst een diepere sociale relatie aan te gaan (Smets, 2011). Het is de eerste stap in de richting tot een sociale relatie.

Kortom, het is de wens vanuit (wijk)beleid dat buurtbewoners participeren bij een buurtcentrum in hun woonbuurt omdat dit bevorderlijk is voor het thuisgevoel van buurtbewoners in hun buurt. Verwacht wordt dat het thuisgevoel een positieve invloed heeft op participatie in de buurt.

De volgende verwachtingen over het thuisgevoel van buurtbewoners zijn opgesteld:

Indien buurtbewoners zich thuis voelen in hun woonbuurt zijn zij sterker geneigd te participeren in hun woonbuurt.

Participatie van buurtbewoners bij het buurtcentrum kan leiden tot meer thuisgevoel in de buurt.

2.2 Bonding en bridging

Er is al geruime tijd een discussie gaande over de gevaren van het vervliegen van verschillende soorten verbanden in de samenleving en het verdwijnen van (buurt)voorzieningen die deze verbanden kunnen versterken (Blokland & Rae, 2008; Putnam, 2000; Putnam, 2001, Putnam, 2007; Smets, 2011; Wellman et al., 2003). Mensen zijn tegenwoordig minder betrokken bij de samenleving op een georganiseerde manier; mensen worden minder vaak lid van een vereniging, participeren minder politiek gezien, zijn minder religieus en zijn minder vaak lid van een vakbond (Putnam, 2001).

Collins (2009) meent dat mensen tijdens conversaties met anderen een beeld maken van de sociale wereld. Tijdens het converseren met anderen vormen mensen een idee over anderen en de realiteit (Collins, 2009). De inhoud van gesprekken varieert volgens Collins (2009) behoorlijk. Wanneer mensen converseren kan dit bijvoorbeeld gaan over een gedeelde politieke, religieuze of intellectuele

interesse, participatie aan een bepaald soort entertainment, zelfde consumptiesmaak, zelfde taal of gezamenlijke kennissen. Wie er met wie en over wat spreekt hangt af van de kans dat mensen elkaar fysiek tegenkomen en van de voorgaande gesprekken die mensen hebben gehad met elkaar. Hoe vaker mensen elkaar fysiek tegenkomen, hoe groter de kans wordt dat mensen met elkaar zullen spreken (Collins, 2009).

Putnam (2000) spreekt in zijn boek 'Bowling alone' zijn angst uit voor deze vervagende verbanden in de samenleving. Blokland en Rae (2008) stellen juist dat "...in contrast to Putnam's account, we are not 'bowling alone', but we are bowling in social circles of our own choosing..." (p.24). Ook Wellman et al. (2003) stellen dat mensen tegenwoordig zelf een persoonlijke gemeenschap om zich heen bouwen en de mensen in dit netwerk selecteren op basis van gemeenschappelijke interesses in plaats van de vaste verbanden vanuit de verzuiling. In de discussie over het verdwijnen van verbanden en de steeds flexibeler wordende contacten in de samenleving wordt er vaak gesproken over de verschillende soorten banden die mensen hebben met elkaar (Bauman, 2000; Castells, 2010) en wat dit doet met de (maatschappelijke) participatie van mensen. Het begrijpen van verschillende soorten banden tussen mensen is belangrijk voor het begrijpen van participatie bij een buurtcentrum. Verschillende soorten banden tussen mensen hebben namelijk verschillende soorten invloeden op (het aanzetten tot) participatie. Mensen hebben een vermogen (bijvoorbeeld sociale netwerken) nodig om aan een gemeenschappelijk doel te werken. Dit wordt ook wel sociaal kapitaal genoemd. In deze thesis zal de definitie van Putnam (2001) worden gehanteerd "*Sociaal kapitaal verwijst naar sociale normen en netwerken die het vermogen uitdrukken van mensen om samen te werken aan gemeenschappelijke projecten.*" (p.15).

Putnam (2000) maakt binnen sociaal kapitaal een onderscheid tussen verschillende soorten banden tussen mensen, te weten *bonding* en *bridging* banden. *Bonding* banden betreffen de contacten die een individu heeft binnen zijn eigen groep. Het contact hebben met mensen die op een manier op het individu lijken. Dit kunnen bijvoorbeeld vrienden, familie of kennissen zijn. *Bonding* banden worden soms ook sterke banden (strong ties) genoemd (Granovetter, 1973; Putnam, 2000). Bandura (1997) meent dat mensen sneller zullen participeren aan een collectieve actie wanneer zij *bonding* banden hebben. *Bonding* banden komen voor in een gemeenschap van individuen, zoals in een buurt. Maar de relatie en gevoelens van vertrouwen gevormd door deze *bonding* banden zorgen er volgens Bandura (1997) niet per definitie voor dat er vanuit deze *bonding* banden een probleem in de buurt zal worden aangepakt.

Het contact tussen mensen uit verschillende groepen beschrijft Putnam (2000) als *bridging*. Dit betreft de toegang tot andere netwerken dan waar het individu zelf deel van uit maakt om zo informatie in te winnen. Putnam (2000) stelt dat meer *bridging* contacten tussen mensen goed zijn voor de sociale cohesie in de samenleving. *Bridging* contacten worden soms ook wel zwakke banden (weak ties) genoemd (Granovetter, 1973; Putnam, 2000). Granovetter (1973) stelt dat zwakke banden meer dan sterke banden (*bonding* banden) in staat zijn om mensen uit verschillende groepen te verbinden. Vanuit een individueel perspectief zijn *bridging* banden belangrijk omdat deze een belangrijke bron zijn voor het mogelijk maken van individuele stijging (mobiliteit), bijvoorbeeld bij het vinden van een nieuwe baan of huis. Op macroniveau spelen *bridging* banden een rol in het

aanpakken van de sociale cohesie (Granovetter, 1973). *Bridging* banden kunnen een brug vormen tussen mensen die van elkaar verschillen in bijvoorbeeld etniciteit en waar er via netwerken onderlinge kennis, normen en waarden worden uitgewisseld (Putnam, 2007). Door het uitwisselen van die kennis, normen en waarden leven mensen minder langs elkaar heen in de samenleving. Putnam (2007) meent dat tolerantie door middel van *bridging* de eerste stap is naar het versterken van gedeelde identiteiten. Er is volgens Putnam (2007) een plek nodig waar mensen de mogelijkheid krijgen tot betekenisvolle interactie met mensen die van elkaar verschillen. Putnam (2007) geeft als voorbeeld hiervan een '*community centre*' (ook wel een buurtcentrum in de Nederlandse opvatting). Dit zou volgens hem leiden tot een hechtere samenleving. Putnam (2007) meent dat er geherinvesteerd moet worden in dit soort ontmoetingsplekken omdat deze plekken mensen op hun gemak stellen met diversiteit in het dagelijks leven. Tevens zijn mensen die sociaal aan elkaar verbonden zijn meer geïntegreerd in hun gemeenschap waardoor zij positiever gestemd zijn tegenover deze gemeenschap en zich eerder zullen inzetten voor deze gemeenschap (Dekker, 2007).

Het is belangrijk dat mensen zich in een buurt op hun gemak voelen met diversiteit. Wanneer dit niet het geval is kan dit negatief uitpakken voor de sociale cohesie en zelfs de veiligheid in een buurt. Putnam (2007) meent dat buurtbewoners in multi-etnische buurten minder contacten met elkaar aangaan. Aansluitend hierop menen Van Beckhoven en Van Kempen (2002) dat een homogene bevolkingssamenstelling belangrijk is voor het leggen van sociale contacten in een buurt. Mensen zouden op zoek zijn naar sociaal-economische en sociaal-culturele homogeniteit wanneer zij contacten leggen in hun buurt. Uit onderzoek in Amsterdam blijkt dat er een negatief verband is tussen etnische diversiteit en sociaal vertrouwen in een buurt. Hoe hoger de etnische diversiteit in een buurt was, des te lager het sociaal vertrouwen van de buurtbewoners onder elkaar (Van Oirschot, Slot & Van Oirschot, 2011).

Larsen et al. (2004) stellen dat *bonding* banden vooral draaien om associatie en vertrouwen onder buurtbewoners. Het ontwikkelen van *bridging* banden wordt gezien als een moeilijk proces omdat men een andere cultuur moet leren begrijpen en dit mensen afhoudt van het spenderen van tijd met hun familie of tijd op het werk. Dit kan tot gevolg hebben dat mensen geen *bridging* banden aan gaan omdat dit te veel moeite kost (Larsen et al., 2004). Het maken van *bridging* banden is lastig, maar wel nodig voor de leefbaarheid in een buurt.

2.3 Conditie die participatie kunnen stimuleren

Klandermans en Oegema (1987) stellen dat er bij politieke participatie vier condities zijn die helpen om mensen te mobiliseren voor een protestactie: mensen moeten weten over de actie, het eens zijn met de doelen, gemotiveerd worden en barrières overwinnen. Het model van Klandermans en Oegema (1987) is zeer verhelderend. Zij hebben dit model opgesteld om te kijken naar participatie bij sociale bewegingen, maar in deze thesis worden de condities toegepast op participatie bij een buurtcentrum omdat er veel overeenkomsten te zien zijn. De condities zijn uitgewerkt met betrekking op participatie bij het buurtcentrum, waarna er verwachtingen volgen over het effect van de verschillende condities op participatie bij een buurtcentrum. Bij bijna alle condities spelen de in paragraaf 2.2 besproken

netwerkbanden (*bonding* en *bridging* banden) een rol. Deze zijn dan ook in de verwachtingen meegenomen.

2.3.1 Consensusmobilisatie

Klandermans (1984) meent dat sociale bewegingen het doel hebben om participanten te trekken voor protestacties. Klandermans (1984) omschrijft *consensus mobilisatie* als een proces waarin een sociale beweging een breed draagvlak probeert te vinden bij mensen in de samenleving voor een bepaald standpunt om daar actie voor of tegen te voeren.

Dit kan worden vergeleken met een buurtcentrum. Ook een buurtcentrum wil buurtbewoners overhalen om te participeren, maar bij de organisatie van een protest is consensusmobilisatie belangrijker dan bij een buurtcentrum. Wanneer een sociale beweging strijdt tegen de oorlog moet men als participant wel achter het feit 'tegen de oorlog te zijn' staan. Tevens draait het er bij een protest om dat men een verandering van de maatschappij wil bewerkstelligen door deel te nemen aan een protest, dus moet men het eens zijn met deze verandering. Wanneer men participeert bij een buurtcentrum zal het doel (bijna) nooit zijn een maatschappelijke verandering te willen bereiken.

Wanneer een buurtcentrum als doel heeft ontmoeting te stimuleren is het misschien niet nodig dat mensen weten dat dit de doelstelling van het buurtcentrum is. Wanneer een buurtbewoner graag meer zou willen weten over schilderen, kan hij of zij gewoon deelnemen aan een schildercursus zonder het eens te zijn met de doelstelling van het buurtcentrum. Het is niet van belang voor de participatie bij een buurtcentrum dat bezoekers de doelen van het buurtcentrum uitdragen. Er wordt verwacht dat deze eerste stap in het model van Klandermans en Oegema (1987) voor het participeren bij een buurtcentrum niet zo belangrijk is in de besluitvorming om wel of niet te participeren.

De volgende verwachting over het mobiliseren van consensus is opgesteld:

Consensusmobilisatie is geen voorwaarde voor het participeren bij een buurtcentrum.

2.3.2 Bekendheid

Wanneer een buurtcentrum buurtbewoners wil mobiliseren om te participeren moet er gezorgd worden dat buurtbewoners op de hoogte zijn dat er een mogelijkheid is om te participeren.

Het is voor te stellen dat wanneer een buurtbewoner niet participeert bij het buurtcentrum, zijn of haar focus dus ook niet gericht is op de informatie die het buurtcentrum verspreidt, ook al worden zij hier over bericht via een flyer of een poster. Dit heeft te maken met *selectieve perceptie* (Nederstigt & Poiez, 2006). Individuen nemen datgene waar wat zij graag willen waarnemen. Selectieve perceptie kan verschillende vormen aannemen. Een component hiervan is *selectieve blootstelling*. Dit houdt in dat een individu de informatie die hem of haar bevalt kan selecteren uit het aanbod van informatie. Bijvoorbeeld wanneer een roker die net gestopt is ineens overal een anti-rook campagne ziet dit als bevestiging ziet voor zijn gedrag. Het tegenovergestelde van selectieve blootstelling is *selectieve afsluiting*. Het individu dat net gestopt is met roken besluit bewust niet naar films te kijken waar veel rookscènes in zitten omdat hij of zij dan weet weer zin in een sigaret te krijgen. De laatste component van selectieve perceptie is het *blokkeren* van informatie. Wanneer iemand op een bankje in de trein

verdiept is in een boek of muziek op heeft staan is hij of zij op dat moment niet of slecht bereikbaar voor boodschappen van buitenaf (Nederstigt & Poiez, 2006).

Een buurtcentrum moet zorgen dat buurtbewoners op de hoogte zijn van wat er in het buurtcentrum speelt om de kans op participatie te vergroten onder de buurtbewoners. Wanneer er geen kennis is onder de buurtbewoners over welke activiteiten er worden aangeboden, zullen zij minder snel (of nooit) een kijkje gaan nemen in het buurtcentrum. Het kan bijvoorbeeld zo zijn dat de buurtbewoner nog nooit een flyer, een poster of een communicatie-uiting in de lokale media heeft gezien over het aanbod. Maar het kan ook zijn dat een buurtbewoner over alle communicatie-uitingen van het buurtcentrum heen kijkt omdat hij of zij alleen de communicatie-uitingen selecteert die hem of haar interesseert (*selectieve perceptie*).

Sociale netwerken spelen een belangrijke rol in het bereiken van mensen. Vrijwilligers verkeren vaak in een sociaal netwerk waarin anderen ook maatschappelijk participeren (Karr, 2004; Van Deth & Leijenaar, 2001). Uit een rapport van het Sociaal Cultureel Planbureau (Van Deth & Leijenaar, 2001) blijkt dat veel mensen actief zijn geworden als vrijwilliger doordat zij gevraagd zijn door hun partner, vrienden of van huis uit gemotiveerd zijn om maatschappelijk actief te zijn (*bonding* banden). Als een buurtbewoner dus geen individuen in zijn sociale netwerk heeft die participeren bij het buurtcentrum, dan is de kans aanzienlijk kleiner dat hij of zij te weten komt over de activiteiten in het buurtcentrum of zelfs een keer meegevraagd wordt. Dit alles heeft invloed op het participeren van dit individu: iemand zal niet kunnen participeren in het buurtcentrum, wanneer zij niet weet dat er een buurtcentrum is.

Boekkooi (2012) stelt dat wanneer een organisator van een protestactie een breed publiek wil informeren over het protest, deze organisator het beste gebruik kan maken van zwakke banden (*bridging* banden). Ook Granovetter (1973) stelt dat wanneer er informatie verspreid moet worden naar een groot aantal mensen op een wat grotere schaal, dit succesvoller via een zwakke band, dan via een sterke band kan worden verspreid. Dit komt doordat een zwakke band een grotere afstand kan afleggen dan een sterke band. Zwakke banden lenen zich dus goed om op grote schaal iets bekend te maken. Maar wanneer een buurtbewoner overtuigd moet worden en bekend moet worden gemaakt met de mogelijkheid tot participatie bij het buurtcentrum, hebben *bridging* banden een minder grote kans van slagen dan *bonding* banden. Dit komt doordat mensen binnen een groep sneller overtuigd kunnen worden door leden van een groep dat het belangrijk of leuk is betrokken te zijn bij het buurtcentrum. Dit heeft te maken met vertrouwen en associatie binnen een groep (Larsen et al., 2004).

De volgende verwachtingen over de bekendheid zijn opgesteld:

Alleen als buurtbewoners op de hoogte zijn dat er een buurtcentrum is, kunnen zij participeren.

*Een van de manieren om buurtbewoners op de hoogte te brengen dat zij de mogelijkheid hebben om te participeren bij het buurtcentrum kan zijn dat zij door een vriend of familielid (*bonding* banden) gevraagd zijn.*

Een van de manieren om buurtbewoners op de hoogte te brengen dat zij de mogelijkheid hebben om te participeren bij het buurtcentrum is een buurtkrantje of een flyer³ (mediated, bridging band).

De kans op participatie is groter wanneer mensen via bonding banden op de hoogte zijn gebracht, dan wanneer zij via bridging banden bekend raken met het buurtcentrum.

2.4 De wil te participeren

Klandermans (2004) stelt dat er bij politieke participatie drie redenen zijn die mensen stimuleren om deel te nemen aan een protestactie. Mensen kunnen een instrumenteel, identificatie of ideologisch motief hebben dat hun motiveert om te participeren. Buurtbewoners kunnen, wanneer zij participeren bij het buurtcentrum, over dezelfde achterliggende motivaties beschikken die de drijfveer kunnen zijn voor de komst naar het buurtcentrum.

2.4.1 Ideologie

Een ideologie heeft te maken met de normen en waarden die personen uitdragen en ervaren. Volgens Collins (2009) staan de idealen van mensen voor het emotionele geloof van de mens. Collins (2009) stelt dat de verbinding van een individu aan een ideologie sterk of zwak kan zijn. Deze binding wordt sterker naarmate de ideologie wordt bedreigd. Deze bedreiging kan zowel door iemand binnen de groep als iemand buiten de groep gevormd worden. Vroeger, ten tijden van de verzuiling (maar nu nog steeds op verschillende plekken in de wereld) was godsdienst bijvoorbeeld een belangrijk bindmiddel (ideologie). Door samen te bidden en activiteiten te ondernemen kunnen mensen het gevoel krijgen gemoedelijk samen te kunnen leven doordat zij één geloof delen (Collins, 2009).

Klandermans (2004) stelt dat een individu handelt via een ideologisch motief wanneer hij of zij graag zijn of haar mening wil laten zien. Er gebeurt iets in de wereld wat tegen de normen en waarden van mensen indruist en hierdoor voelt men de drang hier naar te handelen (Klandermans, 2004).

In de context van een buurtcentrum zou het kunnen zijn dat er in de ogen van buurtbewoners iets mis is met hun buurt; bijvoorbeeld dat er in hun buurt weinig sociale contacten zijn onder buurtbewoners. Wanneer deze buurtbewoners het gevoel hebben dat er eigenlijk meer sociaal contact zou moeten zijn tussen buurtbewoners, kan dit een ideologische reden zijn om zich in te zetten voor een buurtcentrum of in ieder geval te participeren bij een buurtcentrum om het contact te bevorderen. Collins (2009) stelt ook dat de binding met een ideologie sterker wordt wanneer deze ideologie wordt bedreigd. Buurtbewoners worden misschien extra ideologisch gemotiveerd wanneer zij zien dat buurtbewoners steeds meer langs elkaar heen gaan leven in hun buurt.

Buurtbewoners die vanuit een ideologische overtuiging participeren staan open voor nieuwe contacten wanneer zij zelf ontmoeting in hun woonbuurt willen bevorderen. Het is dan ook logisch dat deze buurtbewoners eerder *bridging* banden dan *bonding* banden zullen vormen.

³ Dit wordt mediated genoemd, omdat deze communicatie niet via een fysiek persoon verloopt

De volgende verwachtingen over ideologie zijn opgesteld:

Een van de redenen die buurtbewoners kunnen hebben om te participeren bij het buurtcentrum is vanuit een ideologische overtuiging, bijvoorbeeld het willen bevorderen van ontmoeting in hun woonbuurt.

Buurtbewoners die via een ideologische overtuiging participeren bij het buurtcentrum, vormen bridging banden.

2.4.2 Identificatie

Identiteit is ons begrip van wie we zelf zijn en hoe we anderen inschatten (Castells, 1998; Van Stekelenburg & Klandermans, 2010). Mensen kunnen verschillende identiteiten tegelijk hebben; iemand is bijvoorbeeld vaak gelijktijdig een student, werknemer, voetbalclublid en een dochter. Deze identiteiten kan men als individu delen met anderen die ook 'lid' zijn van dezelfde groep. Er ontstaat dan een soort groepsidentiteit, een wij-gevoel. 'Wij' kunnen bijvoorbeeld samen de passie delen voor een gezamenlijk modegevoel, voetbalclub of een buurt.

Het verkeren in bepaalde sociale netwerken heeft invloed op de participatie van individuen. Van Stekelenburg en Klandermans (2010) menen dat een groepsnorm ('wij horen bij elkaar') leidend wordt voor een individu wanneer de identiteit van een individu van een persoonlijke naar een sociale identiteit verandert. Hoe meer men zich identificeert met de groep, hoe zwaarder de groepsnorm weegt en hoe meer dit resulteert in een innerlijke verplichting om namens de groep deel te nemen aan een collectieve actie, zoals zich gezamenlijk inzetten voor de buurt. Wanneer men zich identificeert met de sociale identiteit van een groep, worden de individuele gevoelens van dit individu vaak omgezet in *group-based* gevoelens. Mensen ervaren emoties namens de groep, indien zij zichzelf identificeren met de sociale identiteit van deze groep. Dit heeft een positieve invloed op de mate van participatie (Van Stekelenburg & Klandermans, 2010). Wanneer een buurtbewoner dus in een groep verkeert waarin mensen naar het buurtcentrum gaan kan dit een reden zijn om ook te participeren bij het buurtcentrum doordat de gevoelens en gedachten van de buurtbewoner tegenover het buurtcentrum (onbewust) worden beïnvloed door de groep waar hij of zij zich in bevindt (het wij-gevoel; 'dit is onze groep en hier hoor ik bij').

Boekkooi (2012) stelt dat mensen die zich vooral met hun eigen groep identificeren zich waarschijnlijk niet zullen inzetten voor een universele groepsprotestactie. Buurtbewoners die vanuit identificatie zullen participeren zijn sneller geneigd om te participeren in en met 'hun groep'. Deze buurtbewoners zullen dus geneigd zijn om *bonding* banden te vormen in plaats van *bridging* banden.

Kortom, identificatie kan zorgen dat mensen een groepsnorm nastreven en gevoelens ervaren namens een groep. Sociale netwerken spelen dus een grote rol in het mobiliseren van mensen. Wanneer een individu veel vrienden of familieleden heeft die participeren bij het buurtcentrum, zal het waarschijnlijker zijn voor een individu in dit netwerk om te participeren omdat hij of zij via groepsnormen beïnvloed wordt. Wanneer iemand in dit netwerk besluit om niet te participeren, zou het kunnen zijn dat men dit gedrag van non-participatie afkeurt en het individu hierdoor buiten het netwerk valt. Dit kan zorgen dat een individu wel participeert om niet buiten de groep te vallen.

De volgende verwachtingen over identiteit zijn opgesteld:

Een van de redenen die buurtbewoners kunnen hebben om te participeren bij het buurtcentrum is door identificatie, bijvoorbeeld omdat hun vrienden of familie participeren bij het buurtcentrum.

Buurtbewoners die vanuit identificatie participeren bij het buurtcentrum, vormen bonding banden.

2.4.3 Instrumenteel

In de moderne samenleving zijn mensen doelgericht en proberen op een weloverwogen, rationele wijze hun middelen zo in te zetten dat het maximale bereikt wordt (*homo economicus*). Ieder individu maakt keuzes door kosten en baten te overwegen. Wanneer een individu iets nodig heeft wat hij zelf niet bezit, gaat hij ruilen met een ander of op een andere manier zorgen dat hij zijn behoeften vervult (Weber, 1904-5). Lowe, Eves en Carrol (2002) stellen dat instrumentele overtuigingen verbonden zijn aan de kosten-baten overweging die mensen maken bij het uiten van gedrag ('als ik zonder trui aan buiten ga fietsen kan ik verkouden worden' of juist 'als ik een jas aan doe word ik niet ziek'). Deze instrumentele motivatie kan ook op een buurtcentrum van toepassing zijn. Buurtbewoners kunnen zich instrumenteel gemotiveerd voelen: zij zijn op de hoogte van het aanbod en weten dus wat er te halen valt. Wanneer zij het gevoel hebben meer te willen weten over kunst, maar niet veel willen of kunnen uitgeven, kunnen zij geneigd zijn te participeren bij een buurtatelier in het buurtcentrum.

Wanneer Van Stekelenburg (2006) spreekt over een instrumentele motivatie binnen politieke participatie wordt 'instrumentaliteit' gezien als een manier om de realiteit te veranderen. Met andere woorden: mensen die via een instrumenteel motief voor een protest strijden zijn probleem-oplossend georiënteerd en willen zo gericht hun situatie verbeteren tegen een 'betaalbare prijs'. Dit kan ook worden toegepast op de buurtbewoner en het buurtcentrum. Het gevoel van 'iets willen' (bijvoorbeeld Arabische les volgen) zorgt er voor dat mensen in actie komen om de huidige situatie te veranderen. Belangrijk hierbij is het gevoel van *efficacy*. Dit verwijst naar de verwachting van het individu dat het mogelijk is om omstandigheden of voorwaarden te veranderen door middel van participatie (van Stekelenburg, 2010). In het geval van een cursus bij het buurtcentrum moet de buurtbewoner het idee hebben dat de cursus het gevoel van verlangen, bijvoorbeeld het verlangen naar het spreken van de Arabische taal of het leren van buikdansen, kan bevredigen.

Becker en Dhingra (2001) stellen dat vrijwilligers gedreven via instrumentele motieven geen sterke banden (*bonding*) stimuleren omdat deze personen een kosten-baten analyse maken bij het participeren. Mensen kunnen uit het vrijwilligerswerk stappen wanneer het participeren geen voordeel meer oplevert. Wanneer buurtbewoners via een instrumentele motivatie participeren bij het buurtcentrum kan dit consequenties hebben voor de mate van betrokkenheid bij het buurtcentrum. Buurtbewoners die het gevoel hebben dat deze 'relatie' (participatie bij het buurtcentrum) niets meer oplevert, zullen sneller geneigd zijn de relatie te verbreken met het buurtcentrum.

Wellman et al. (2003) stellen dat mensen zelf netwerken om zich heen bouwen rondom hun eigen interesses (*networked individualism*). Hierdoor kan het zijn dat mensen *bridging* banden onderhouden wanneer zij participeren bij het buurtatelier in het buurtcentrum, maar het zou ook zo kunnen zijn dat het steeds dezelfde mensen (*bonding* banden) zijn omdat zij dezelfde interesses

hebben (Wellman et al., 2003). Een soortgelijk voorbeeld hiervan zijn buurtbewoners die een bingo avond bezoeken. Tijdens deze avond kunnen er *bridging* banden ontstaan, want mensen bouwen hun netwerk uit. Maar het gaat hier dan wel om een netwerk van mensen met een gedeelde interesse die waarschijnlijk uit dezelfde sociale groep bestaan, bijvoorbeeld senioren. Dit lijkt dan meer op het vormen van *bonding* banden. Dus zorgt het participeren vanuit een instrumentele reden bij het buurtcentrum voor het stimuleren van *bridging* of *bonding* banden? Hier is nog geen echt duidelijke verwachting op te baseren. Het onderzoek zal dit uitwijzen.

De volgende verwachtingen over instrumentele motivatie zijn opgesteld:

Een van de redenen die buurtbewoners kunnen hebben om te participeren bij het buurtcentrum is een instrumentele reden, omdat een buurtbewoner graag een cursus of bijeenkomst wil bijwonen die zijn of haar belangstelling heeft.

*Er zijn geen verwachtingen opgesteld over of een instrumentele reden *bridging* of *bonding* banden bevordert. De literatuur geeft beide opties weer. Het gedane onderzoek zal hier antwoord op geven.*

2.5 Barrières

Oegema en Klandermans (1994) menen dat een individu zich eerder zal aansluiten bij een sociale beweging wanneer de kosten laag (hoe lager, hoe beter) en de voordelen groot zijn (hoe meer, hoe beter). Klandermans en Oegema (1987) stellen ook dat de intentie om te participeren geen voldoende voorwaarde is om echt te participeren. Mensen kunnen gemotiveerd zijn om te participeren, maar wanneer er geen mogelijkheid is om te participeren, bijvoorbeeld doordat mensen werken overdag, dan is het niet mogelijk om het buurtcentrum te bezoeken. Dus wanneer men wel wil maar niet kan participeren, dan gebeurt dit ook niet. Barrières die het individu kunnen verhinderen, zoals ziekte, geen tijd, geen energie of geen transport leiden er vaak toe dat een individu niet kan participeren. Hoe meer barrières er bestaan, hoe minder snel een individu zal participeren (Mellor et al., 2009).

Ook psychologische barrières spelen een rol in het niet participeren. Wanneer een persoon zich in een netwerk begeeft waar het normaal is om niet te participeren bij een buurtcentrum en elkaar vooral in de stad te treffen en daar te participeren, is dit een groepsnorm waar deze persoon naar kan leven (Van Stekelenburg en Klandermans, 2010). Hoe meer hij of zij zich met de groep identificeert, hoe meer het individu het gedrag van de groep zal uitdragen. Bijvoorbeeld in de stad participeren in plaats van in de eigen woonbuurt.

De volgende verwachting over barrières is opgesteld:

Een van de redenen die buurtbewoners kunnen hebben om niet te participeren bij het buurtcentrum is dat een buurtbewoner een barrière tegen komt.

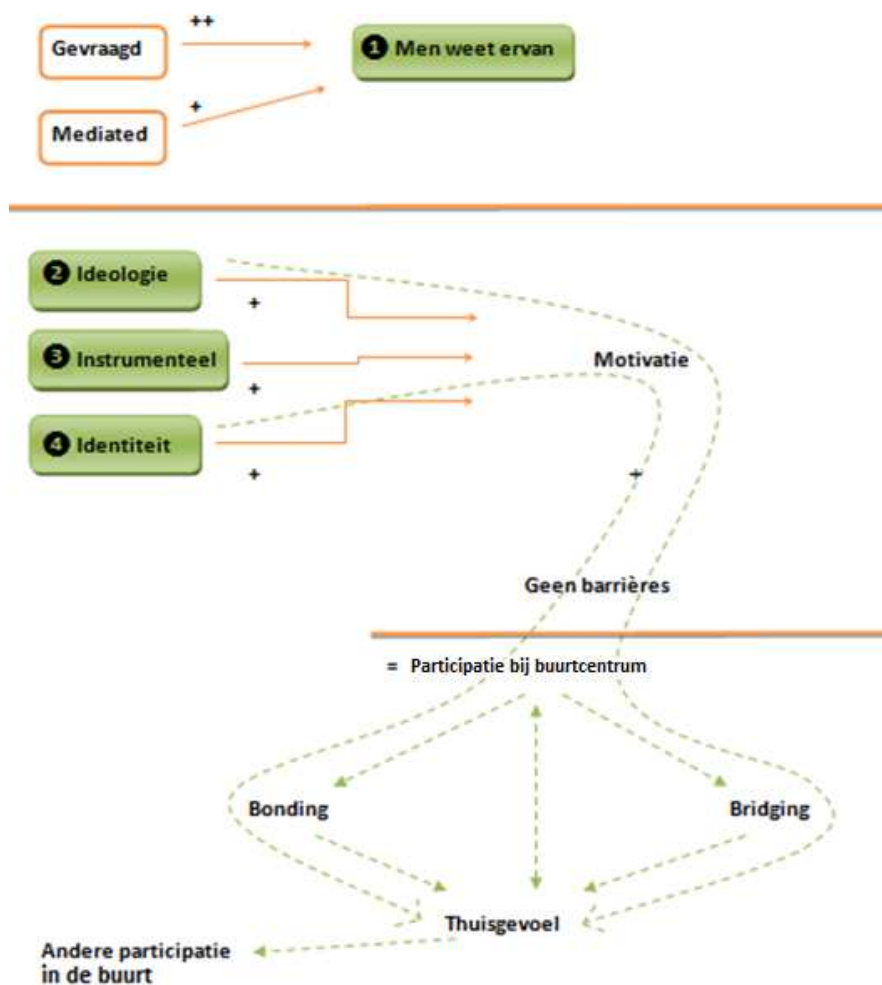
2.6 Conceptueel model

Naar aanleiding van de bevindingen uit dit theoretisch kader is het volgende conceptuele model (Figuur 1, p. 20) opgesteld. Er wordt verwacht dat de behoefte (motivatie) aan een bepaalde zaak

(instrumenteel, identificatie, ideologie) leidend is als voorspeller van participatie bij het buurtcentrum.

Buurtbewoners die via een identificatie motief participeren vormen *bonding* banden, buurtbewoners die via een ideologisch motief participeren vormen *bridging* banden en over de buurtbewoners met een instrumenteel motief is nog weinig te zeggen wat betreft het te vormen banden (*bonding* en *bridging* banden). Volgens de theorie kunnen beide banden ontwikkeld worden via een instrumenteel motief. Daarom is er in het conceptueel model nog geen lijn getrokken vanuit de instrumentele motivatie.

Tevens is de verwachting dat het gevraagd zijn door *bonding* banden een grote rol speelt in het stimuleren van participatie. Barrières kunnen de participatie hinderen en er wordt verwacht dat er een wisselwerking is tussen thuisgevoel en participatie in de buurt. Hoe meer thuisgevoel, hoe meer participatie bij het buurtcentrum en andere vormen van participatie in de buurt.

Figuur 1: Conceptueel model

3. METHODOLOGIE

In dit onderzoek wordt een intensieve case study methode toegepast. Hiervoor is gekozen omdat er gefocust wordt op een hedendaags fenomeen (participatie en non-participatie bij een buurtcentrum) in zijn hedendaagse natuurlijke context (de Staatsliedenbuurt te Utrecht). De keuze voor een intensieve case study is gemaakt om gedetailleerde kennis te kunnen weergeven over het fenomeen en zijn natuurlijke context om zo goed te kunnen omschrijven hoe deze interacteren met elkaar en hoe bepaalde mechanismen (participatie en non-participatie) in elkaar zitten. In dit onderzoek is het dan ook de bedoeling niet alleen naar het verschijnsel te kijken, maar tevens in de leefwereld van individuen te kijken.

Dit onderzoek heeft een verkennend en verklarend karakter. Verkennend, omdat er in de wetenschap over de groep (maatschappelijke) non-participatie nog weinig bekend is. Verklarend, omdat dit onderzoek gericht is op het ontdekken en verklaren van beweegredenen die weerspiegelen waarom buurtbewoners wel of niet participeren bij het buurtcentrum in hun woonbuurt.

In de eerste plaats wordt dit onderzoek gedaan over de onderzochte buurt, dus zijn de resultaten geldig voor alleen deze buurt, maar theoretisch gezien kunnen de uitspraken die worden gedaan ook op andere buurten in Nederland toepasbaar zijn. Het belangrijkste in dit onderzoek is te ontdekken wat de buurtbewoners denken en doen. Hoe kijken zij zelf tegen hun eigen handelingen en de handelingen van anderen aan? En waarom doen zij wat zij doen?

In dit hoofdstuk wordt uiteengezet welke onderzoeksmethoden gebruikt zijn voor het verzamelen en analyseren van de data. In paragraaf 3.1 worden de onderzoeksvragen besproken en paragraaf 3.2 zal de manier van dataverzameling en data-analyse weergeven.

3.1 Onderzoeksvragen

De hoofdvraag die in dit onderzoek centraal staat, luidt: *“Hoe kunnen niet-participerende buurtbewoners worden gestimuleerd om te participeren bij het buurtcentrum in hun woonbuurt?”*

De hoofdvraag wordt ondersteund door vier deelvragen:

1. *Waarom participeren buurtbewoners bij het buurtcentrum in hun buurt?*
2. *Waarom participeren buurtbewoners niet bij het buurtcentrum in hun buurt?*
3. *Wat doet het buurtcentrum op dit moment om de participatie van buurtbewoners te stimuleren?*

De hoofdvraag wordt uitgewerkt in drie deelvragen en het wordt onderzocht door middel van twee verschillende studies. De hoofdvraag wordt, na het analyseren van de onderstaande twee studies, beantwoord in de conclusie. In de conclusie en discussie zal een aanbeveling worden gedaan voor het buurtcentrum. Dit is de praktische toepasbaarheid van het onderzoek.

Studie 1

Deelvraag één en twee worden beantwoord door de verwachtingen uit het theoretisch kader te verbinden aan de verhalen van de buurtbewoners die uit semi-gestructureerd interviews met de blijken. Er zijn vanuit het theoretische kader verwachtingen opgesteld. Deze verwachtingen worden

getest door te kijken naar de antwoorden van de buurtbewoners op de vragen in de interviews. Voor elke verwachting zijn meerdere vragen opgesteld om te kijken of deze van toepassing zijn op de buurtbewoners.

Studie 2

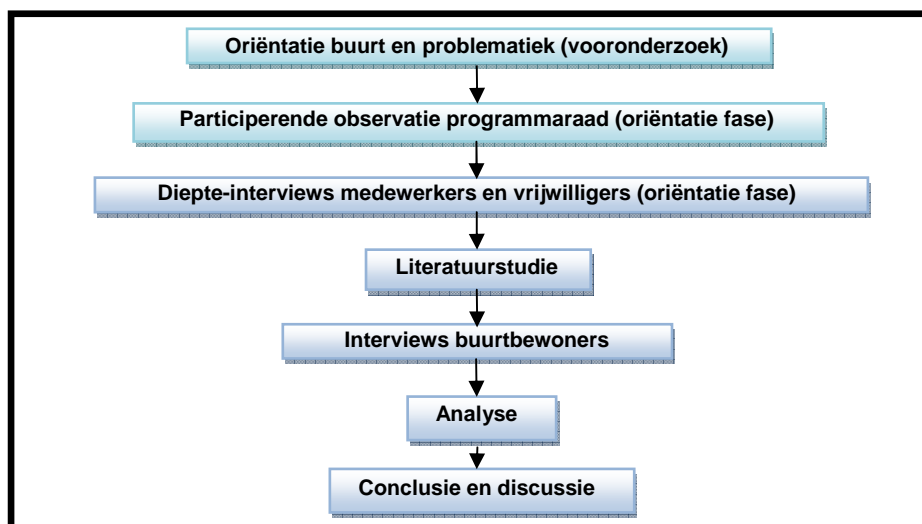
Deelvraag drie wordt beantwoord door te kijken naar de semi-gestructureerde diepte-interviews die zijn gehouden met vrijwilligers en medewerkers van het onderzochte buurtcentrum. Uit deze antwoorden blijkt welke visie zij nastreven en hoe zij het beleid vanuit de gemeente vertalen naar concrete actie in de buurt.

3.2 Dataverzameling en analyse

De data voor deze intensieve case study zijn op verschillende manieren verzameld en geanalyseerd. Het karakter van de verzameling is kwalitatief van aard. In deze paragraaf wordt uiteengezet hoe de data verzameld en geanalyseerd zijn. Zie Tabel 1 voor een overzicht van alle gebruikte methoden. Figuur 2 toont de volgorde van dataverzameling in dit onderzoek.

Semi-gestructureerde diepte-interviews	Semi-gestructureerde interviews	Participerende observatie
Vrijwilligers (N=2) Medewerkers (N=4)	Buurtbewoners (N=71)	Programmaraad (N=3)

Tabel 1: Gebruikte methoden

Figuur 2: Volgorde dataverzameling

3.2.1 Oriëntatie buurt en problematiek

Om een inzicht te krijgen in hoe de onderzochte buurt in elkaar steekt en welke problematiek zich in de buurt voordoet is er een vooronderzoek gedaan. Er zijn CBS cijfers geraadpleegd over de inwoners (inkomen, samenstelling en tevredenheid). De communicatie-uitingen van het buurtcentrum zijn bekeken (flyers, posters, programmaboekje). Er is vaak informeel contact aangegaan met participanten en medewerkers in het buurtcentrum, zonder dat dit opgenomen is of beschreven. Door

voorafgaand aan de interviews (en tijdens het gehele onderzoek) met de vrijwilligers en medewerkers van het buurtcentrum contact te houden is er een vertrouwensband opgebouwd. Dit heeft toegang gegeven tot extra informatie. Er is veel in de buurt rondgelopen om te observeren hoe buurtbewoners met elkaar interacteren op straat en er zijn videobestanden bekeken waar buurtbewoners zich uitspreken over de problematiek die heerst in de buurt. Door dit vooronderzoek werd er een beeld geschetst van de te onderzoeken buurt en het buurtcentrum.

3.2.2 (Participerende) observaties programmaraad

Er wordt maandelijks een bewonersbijeenkomst (programmaraad) gehouden in de aanwezigheid van een van de (agogisch) beheerders van het buurtcentrum. Deze bijeenkomsten hebben als doel het verbeteren van het programma van het buurtcentrum en het bereiken van nieuwe doelgroepen in de buurt. In deze bijeenkomsten heb ik een observerende houding aangenomen, maar al heb ik niet deelgenomen aan de gesprekken en alleen geobserveerd, sta ik als onderzoeker nooit buiten de sociale werkelijkheid. Ik zal als aanwezige namelijk vrijwel altijd invloed hebben op de situatie. Daarom wordt dit een participerende observatie genoemd (Boeije, 2008). Er zijn in totaal drie bijeenkomsten geobserveerd in de periode van januari tot en met maart 2013. Deze gesprekken van twee uur werden opgenomen en de hoofdlijnen van de gesprekken werden uitgeschreven om te kijken welk doel en visie deze vrijwilligers (buurtbewoners) voor ogen hebben voor het buurtcentrum.

Deze observaties waren de eerste oriënterende stap in het onderzoek en diende ook ter introductie van mijzelf als onderzoeker. De observaties zijn uitgevoerd om een gevoel te krijgen van wat er in de buurt en het buurtcentrum speelt. Dit was puur ter voorbereiding op het verdere onderzoek.

3.2.3 Diepte-interviews

In dit onderzoek is gekozen voor een kwalitatieve dataverzamelmethode; het houden van semi-gestructureerde oriënterende diepte-interviews met vier medewerkers en twee vrijwilligers van buurtcentrum De Leeuw. De gesprekken namen ongeveer vijftien minuten per persoon in beslag. De geïnterviewden zijn door de sociaal makelaar van Utrecht Noordoostaangewezen omdat zij significante rollen in het buurtcentrum spelen. Dit noemt men *reputatie sampling* (Swanborn, 2010). De interviews zijn afgenomen eind februari en begin maart 2013.

Er is na het lezen van veel wetenschappelijke literatuur over wijkbeleid in Nederland een semi-gestructureerde vragenlijst opgesteld. De semi-gestructureerde interviews hebben open vraagstellingen met een interviewleidraad om de interviews te sturen. De hoofdlijnen van een interview en de (door)vragen zijn vooraf opgesteld, maar er kon wel afgeweken worden van de onderwerpen en de antwoorden van de geïnterviewden lagen niet vast. Er was ruimte voor het verhelderen van onduidelijkheden en wanneer er meer kennis over een onderwerp nodig was werd er, buiten de vragen om, doorgevraagd.

Er is gekozen voor oriënterende semi-gestructureerde diepte-interviews bij de medewerkers en vrijwilligers omdat dit het meeste inzicht geeft in alle onderwerpen die een rol spelen rondom het beleid en de uitvoering hier van. Er kon goed doorgevraagd worden en de meningen en werkwijzen

van de medewerkers kwam goed naar boven. In deze diepte-interviews lag de nadruk op het uitvoeren van beleid door de medewerkers, mening over ontmoeting van buurtbewoners en het stimuleren van participatie en betrokkenheid van buurtbewoners bij het buurtcentrum.

Er werd in een aparte kamer in buurtcentrum De Leeuw met de medewerkers en vrijwilligers afgesproken. De medewerkers en vrijwilligers werd verteld dat de interviews vertrouwelijk zijn en dat hun namen worden beschermd. Dit is gedaan om de geïnterviewden een veilig gevoel en de mogelijkheid te geven om vrijuit te praten over onzekerheden in het uitvoeren van het beleid en samenwerkingen.

De diepte-interviews zijn opgenomen met een geluidsopname-apparaat, letterlijk getranscribeerd en gecodeerd. De interviews zijn geanalyseerd met behulp van het computer programma *Atlas.ti*. Hierin zijn overeenkomstige concepten en thema's gecodeerd. Deze zijn onderverdeeld in verschillende categorieën (*families*). Deze categorieën bestonden uit de volgende onderwerpen: betrokkenheid buurtbewoners, barrières buurtbewoners, motieven buurtbewoners, vrijwilligers en buurtinitiatiefnemers, samenwerking Gemeente Utrecht, samenwerking collega's De Leeuw, doel buurtcentrum, *bonding* banden, *bridging* banden, achtergrond van de buurt en achtergrond van het buurtcentrum. Door interviews met de medewerkers en vrijwilligers van buurtcentrum De Leeuw te houden, kwamen er onderwerpen voor het theoretisch kader aan het licht. Het theoretisch kader en de vragen voor buurtbewoners zijn dan ook na deze interviews opgesteld om zo duidelijk te krijgen welke concepten een rol spelen bij (non)participatie van buurtbewoners bij het buurtcentrum in hun woonbuurt.

3.2.4 Literatuuronderzoek

De literatuurstudie (theoretisch kader) heeft als doel om, samen met de resultaten, de wetenschappelijke vraagstelling te beantwoorden. Op basis van dit literatuuronderzoek kwamen belangrijke onderwerpen aan bod die indicatoren voor (non)participatie bij het buurtcentrum (en in de buurt) zouden kunnen zijn. Vanuit de literatuurstudie zijn verwachtingen opgesteld waarna er in de verhalen van de buurtbewoners wordt gezocht naar het 'verwerpen' of 'aannemen' van deze verwachtingen. De literatuurstudie vormt dus het uitgangspunt voor het uitvoeren van verder onderzoek. Na het afronden van de literatuurstudie zijn de vragen voor de interviews met buurtbewoners opgesteld.

3.2.5 Semi-gestructureerde interviews buurtbewoners

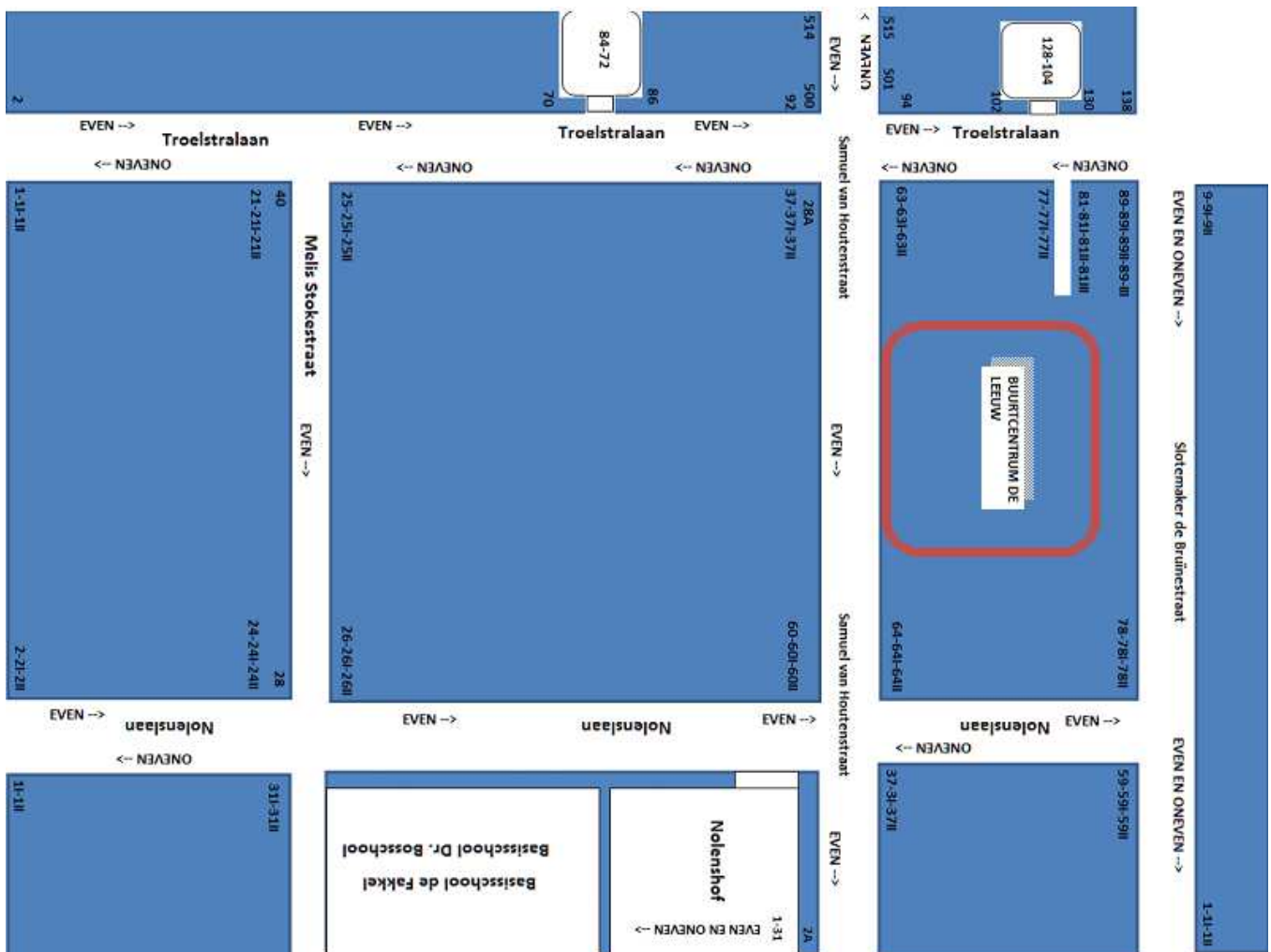
Er zijn 71 semi-gestructureerde interviews gehouden met bewoners van de onderzochte buurt in de aangrenzende straten van het buurtcentrum. Dit wordt ook wel *cluster sampling* genoemd omdat het een geografisch afgebakend gebied betreft dat onderzocht wordt (Swanborn, 2010). Er is gekozen voor een semi-gestructureerde vragenlijst om in een korte tijd zo veel mogelijk percepties van buurtbewoners vast te leggen over de onderstaande onderwerpen. Het theoretisch kader is ter ondersteuning hiervoor gebruikt.

De interviews zijn gehouden in de laatste twee weken van maart 2013 en de lengte van de interviews varieerden tussen de tien en vijftien minuten per persoon. In de interviews lag de

nadruk op het bespreken van de behoefte aan contact met medebuurtbewoners, identificatie, thuisgevoel, (non)participatie en de perceptie van buurtbewoners tegen over het buurtcentrum en buurtcentrumbezoekers. De buurtbewoners is gevraagd of zij bekend zijn met het buurtcentrum, zo ja hoe zij daar mee bekend zijn geworden, of zij wel of niet eens participeren bij het buurtcentrum. Vervolgens is gevraagd naar de motieven die achter de participatie lagen (ideologie, identificatie of instrumenteel). Het motief ideologie bleek bijvoorbeeld uit de vraag of de buurtbewoners het belangrijk vinden om contacten te maken met buurtbewoners die zij nog niet kennen en zo ja of zij zelf een rol zouden willen spelen om contact onder andere buurtbewoners te bevorderen.

Voor het bekijken van thuisgevoel is de buurtbewoners gevraagd een cijfer aan hun thuisgevoel in de buurt te geven en daarna uitleg te geven over het cijfer dat zij toekennen aan het thuisgevoel. Om dit thuisgevoel te controleren is er ook gevraagd een cijfer aan de woonbuurt te geven. Hierna is ook gevraagd een uitleg te geven over het cijfer dat zij toekennen aan de woonbuurt.

Aan de respondenten is allen een fictieve naam toegekend op basis van de geschatte kenmerken van de respondenten (leeftijd en etnische achtergrond) om de resultaten wat beeldender te maken. Dit is gedaan om de respondenten anoniem te laten om zo de vrijheid te geven om te kunnen spreken over beladen thema's zoals contact met buurtbewoners, identificatie, thuisgevoel, behoeften en hun visie ten opzichte van het buurtcentrum.

Figuur 3: Onderzochte straten

Er is gekozen om een bepaald aantal straten (en daar aan gelinkte postcodes) in de Staatsliedenbuurt te onderzoeken om zo een willekeurige selectie te kunnen maken om een representatief steekproefkader van de populatie, de buurtbewoners van de onderzochte buurt, te kunnen weergeven. Dit wordt *systematisch sampelen* genoemd (Swanborn, 2010). Elke buurtbewoner werd willekeurig uitgekozen voor een interview. Buurtbewoners in de Nolenslaan, Troelstralaan, Slotemaker de Bruïnestraat, Samuel van Houtenstraat, Nolenshof en een stuk van de Melis Stokestraat zijn geïnterviewd (zie Figuur 3, p. 25). Er is gekozen voor deze straten omdat deze in de Staatsliedenbuurt vallen, rondom het buurtcentrum gepositioneerd zijn en de diversiteit in de Staatsliedenbuurt goed weerspiegelen. In totaal gaat het hier om een steekproef van 459 huishoudens. Al deze huishoudens zijn een week voordat de interviews met de buurtbewoners zouden plaatsvinden geïnformeerd via een brief dat er mogelijk een onderzoeker langs zou kunnen komen, rond welke datum dit zou zijn en wat het onderzoek inhield.

De 459 huishoudens zijn gedeeld door het aantal geplande interviews met buurtbewoners (zeventig). Er is begonnen bij het begin van elke straat en bij elk 7^e huis in de straten aangebeld. De meeste buurtbewoners wilden meedoen met het interview. Wanneer buurtbewoners niet thuis waren werd er dezelfde dag op een ander tijdstip aangebeld. Wanneer men dan nog niet thuis was werd er de volgende dag nogmaals op hetzelfde adres aangebeld. Waren de buurtbewoners dan nog niet aanwezig, dan werd er aangebeld bij de aangrenzende burens. Dit principe is ook toegepast wanneer er sprake was van leegstand. Het aanbellen bij buurtbewoners of aangrenzende burens is in alle gevallen gelukt. Zo is er een goede diversiteit aan buurtbewoners te zien in de data en hebben buurtbewoners elkaar niet beïnvloed in het geven van antwoorden. Buurtbewoners die dicht naast elkaar wonen denken soms namelijk hetzelfde omdat zij contact met elkaar hebben.

In slechts een paar gevallen waren de buurtbewoners wel thuis, maar spraken zij geen Nederlands en gaven aan daarom niet te willen en kunnen meewerken aan het interview. In deze gevallen is er ook bij de aangrenzende burens aangebeld.

De vragenlijst die werd gebruikt in het interview met de buurtbewoners is een semi-gestructureerde vragenlijst. Er was vooral sprake van open en half gesloten vragen, behalve wanneer het ging om het geven van een cijfer of het antwoorden op een stelling. Alle interviews met de buurtbewoners zijn met een geluidsopname-apparaat opgenomen, letterlijk getranscribeerd en gecodeerd. De data die hieruit verkregen zijn, zijn voornamelijk kwalitatief van aard, behalve wanneer er om een cijfer gevraagd wordt voor de woonbuurt en thuisgevoel. Om de data toch kwalitatief te houden wordt na het geven van een cijfer altijd om uitleg gevraagd.

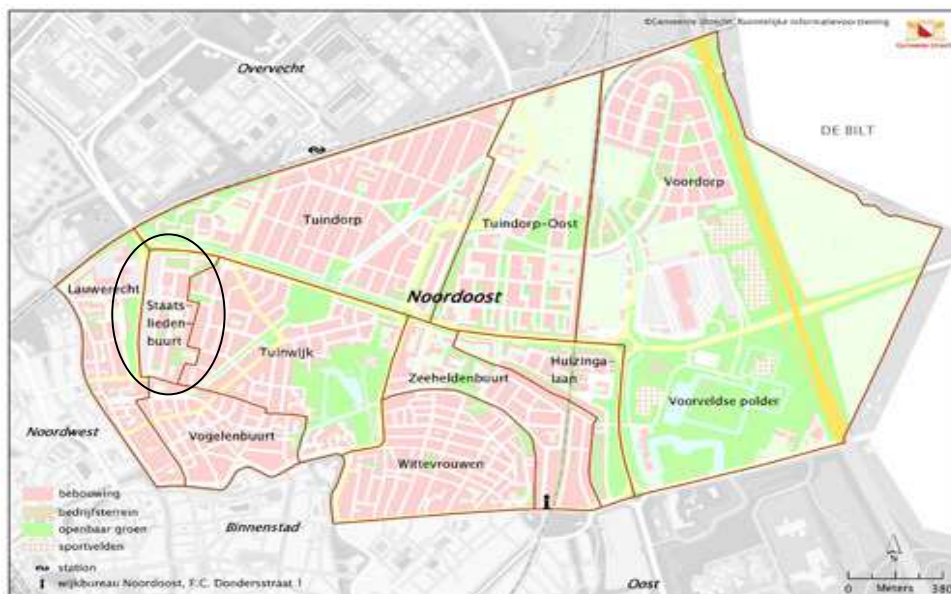
Er gekozen om de antwoorden van de respondenten te bundelen in overeenkomstige thema's. Zo is er een duidelijk patroon te zien. Na verschillende rondes van coderen bleek dat alle buurtbewoners in één schema passen waar duidelijk vier prototypen buurtbewoners uit voortkomen met vergelijkbare behoeften en gedragingen. De vier prototypen buurtbewoners die het meeste voorkwamen in de onderzochte buurt, zijn samen verantwoordelijk voor 85% van de buurtbewoners in de steekproef. Deze zijn dan ook uitgelicht in het resultaten hoofdstuk (zie hoofdstuk 5, p. 35).

4. CASE STUDY

In de intensieve case study is het belangrijk om te beschrijven hoe de context (de buurt) samenhangt met het onderzochte fenomeen (participatie en non-participatie), omdat de grenzen tussen het fenomeen en de context niet duidelijk aanwezig zijn (Swanborn, 2010). In dit hoofdstuk wordt dan ook de context beschreven waarin het onderzochte fenomeen zich in bevindt.

4.1 De Staatsliedenbuurt

Wanneer er in dit onderzoek wordt gesproken over 'de buurt' dan wordt de Staatsliedenbuurt in Utrecht bedoeld. De Staatsliedenbuurt valt onder de wijk Noordoost. Deze wijk bestaat uit de volgende buurten: Vogelenbuurt, Tuinwijk, Lauwerecht, Staatsliedenbuurt, Wittevrouwen, Zeeheldenbuurt, Huizingabuurt, Tuindorp, Tuindorp-Oost en Voordorp (Gemeente Utrecht, 2012a). Zie Figuur 4 voor een overzicht van de wijken en de Staatsliedenbuurt (Gemeente Utrecht, 2012c).

Figuur 4: Utrecht Noordoost

4.1.1 Oppervlakte

Utrecht wordt als 'zeer stedelijk gebied' gezien door CBS Statline (2013b). De Staatsliedenbuurt wordt ook door CBS Statline (2013a) geassocieerd als 'zeer stedelijk' gebied. Dit betekent dat er zich in dit gebied meer dan 2500 adressen per km² bevinden.

4.1.2 Etniciteit en leeftijd bewoners

De Staatsliedenbuurt telde in 2012 dertienhonderd inwoners, waarvan zevenhonderdveertig huishoudens (CBS Statline, 2013a). De etnische bevolkingssamenstelling en leeftijdsverdeling zijn in de Staatsliedenbuurt erg divers (CBS Statline, 2013a). Veel bevolkings- en leeftijdsgroepen zijn in deze buurt vertegenwoordigd (zie Tabel 2 en 3, p. 28)

Gebied	0-15 jaar	15-25 jaar	25-45 jaar	45-65 jaar	65 jaar en ouder
Staatsliedenbuurt	17	20	39	17	6
Utrecht	17	16	37	20	10

Tabel 2: Leeftijd samenstelling in procenten Staatsliedenbuurt en Utrecht

Gebied	Totaal westerse allochtonen	Totaal Niet-westerse allochtonen	Totaal autochtonen
Staatsliedenbuurt	12	29	59
Utrecht	11	22	67

Tabel 3: Etnische samenstelling in procenten Staatsliedenbuurt en Utrecht

De gemiddelde verdeling van leeftijd in de gehele wijk Utrecht Noordoost is ongeveer hetzelfde als in de Staatsliedenbuurt (zie Tabel 2) (CBS Statline, 2013b). Qua etnische samenstelling wonen er in de Staatsliedenbuurt iets meer mensen van allochtone afkomst in vergelijking met de cijfers die voor de gehele stad Utrecht gelden (zie Tabel 3) (CBS Statline, 2013b).

4.1.3 Woningen en herstructurering

In 2010 bestond de Staatsliedenbuurt voor 96 procent uit huurwoningen en 4 procent koopwoningen. In 2011 waren dit 90 procent huurwoningen en 10 procent koopwoningen (CBS Statline, 2013a). In 2000 zijn veel huurwoningen gesloopt en hier zijn nieuwe koopwoningen voor in de plaats gebouwd die in 2012 en 2013 opgeleverd zijn, waardoor het balans tussen koop- (voorheen 10%) en huurwoningen (voorheen 90%) in de buurt rechter getrokken is. Nieuwe cijfers zijn nog niet officieel bekend. Wat er wel bekend is, is dat de nieuwe koopwoningen voor de helft binnen de Staatsliedenbuurt vallen.

Al meer dan een decennium lang is er in de Staatsliedenbuurt sprake van herstructurering van de buurt (Medewerker D). Hierdoor zitten veel inwoners van de Staatsliedenbuurt al langere tijd in onzekerheid of zij wel kunnen blijven wonen in hun huidige huurwoning. Het *Masterplan Talmalaan*, dat uitsluitsel moest geven over welke delen van de buurt gerenoveerd of gesloopt zouden worden, veranderde meerdere malen van inhoud (Gemeente Utrecht, 2012e). Dit zorgde voor veel commotie onder de inwoners. Uit videomateriaal (Wagemans, 2010) wordt duidelijk dat de inwoners van de Staatsliedenbuurt onzeker zijn over hun toekomst en het zat zijn om in onzekerheid te leven. Er is vooral veel woede over het feit dat er nooit inspraak mogelijk is geweest op een masterplan (Procesgang ontwikkeling Masterplan Talmalaan Utrecht [Videobestand], 2010). Wat duidelijk mag zijn is dat er veel verwarring is onder de inwoners van de Staatsliedenbuurt over wat er met hun buurt zal gaan gebeuren in de toekomst.

Wanneer de verdeling van koop- en huurwoningen in de Staatsliedenbuurt wordt vergeleken met het gemiddelde van de gehele stad Utrecht blijkt dat er in Utrecht ongeveer 46 procent koopwoningen en 53 procent huurwoningen zijn (1 procent is onbekend). In de Staatsliedenbuurt is het aantal huurwoningen aanzienlijk hoger in vergelijking met de gemiddelden van de gehele stad (CBS Statline, 2013b).

4.1.4 Inkomen

In de Staatsliedenbuurt is een diversiteit aan mensen uit alle lagen van de samenleving te vinden. In 2010 bedroeg het gemiddelde inkomen per inwoner van de Staatsliedenbuurt per jaar 16.300 euro (CBS Statline, 2013a). In 2010 bestond de verdeling van het inkomen van huishoudens als volgt: 74% viel onder een huishouden met een laag inkomen (CBS Statline, 2013a). Dit zijn huishoudens met een besteedbaar inkomen tot maximaal 25.100 euro per jaar. Slechts zeven procent van de huishoudens woonachtig in de Staatsliedenbuurt viel in 2010 onder een huishouden met een hoog inkomen. Dit zijn huishoudens met een besteedbaar inkomen hoger dan 46.500 euro per jaar (CBS Statline, 2013a).

Wanneer dit percentage wordt vergeleken met de gemiddelde inkomens van de gehele stad Utrecht dan blijkt dat er van de inwoners (huishoudens) van de stad Utrecht gemiddeld 43 procent een laag inkomen had en 22 procent over een hoog inkomen beschikte in 2010 (CBS Statline, 2013b). Er bevinden zich in de Staatsliedenbuurt dus gemiddeld meer huishoudens met een laag inkomen en minder huishoudens met een hoog inkomen in vergelijking met de gehele stad Utrecht.

4.1.5 Tevredenheid

De Gemeente Utrecht stelt dat de bewoners van de Staatsliedenbuurt een lager cijfer geven aan hun buurt dan de andere buurten in Utrecht Noordoost (Gemeente Utrecht, 2012d). De Gemeente Utrecht stelt dat er veel verouderde sociale huurwoningen in de Staatsliedenbuurt staan en dat de openbare ruimte aan een opknapbeurt toe is. De Gemeente Utrecht meent ook dat sommige inwoners van de Staatsliedenbuurt sociale problemen hebben als langdurige werkloosheid of problemen met het opvoeden van hun kinderen. Tevens is er in de Staatsliedenbuurt een probleem met de veiligheid; er zijn in de Staatsliedenbuurt meer woninginbraken in vergelijking met de rest van de buurten in de wijk Utrecht Noordoost. De Gemeente Utrecht schrijft dit voor een deel toe aan de tijdelijke bewoning van een aantal verouderde woningcomplexen door studenten. Deze studenten zouden slordig omgaan met de veiligheid van hun woning (ramen en deuren niet goed sluiten). De studenten zelf stellen dat de woningcorporaties verantwoordelijk zijn voor de onveilige situatie waar zij zich in bevinden. Dit blijkt uit de interviews met buurtbewoners in dit onderzoek. Hoe deze ontevredenheden worden aangepakt wordt volgens de Gemeente Utrecht vastgesteld in het *Masterplan Talmalaan* dat nog steeds in ontwikkeling is. Tijdens de ontwikkeling van het *Masterplan Talmalaan* stelt de Gemeente Utrecht inspraakavonden te houden voor bewoners (Gemeente Utrecht, 2012d).

4.1.6 Wijkaanpak Staatsliedenbuurt

De gemeenteraad heeft in 2007 één miljoen euro extra geïnvesteerd voor het aanpakken van de problemen in de Staatsliedenbuurt tussen 2007 en 2010 (Gemeente Utrecht, 2012b). Deze extra investering is gebruikt voor het terugdringen van sociale problemen, overlast, criminaliteit en het gevoel van onveiligheid in de buurt.

Na drie jaar zijn de inwoners van de Staatsliedenbuurt, de wijkpartners en de lokale politiek het eens dat er nog veel werk aan de winkel is in de Staatsliedenbuurt (Gemeente Utrecht, 2012e). De vertraging bij het vernieuwen van de buurt en de hardnekkige sociale problemen in de buurt vereisen meer aandacht en financiële investering. In het vervolgplan van 2010 tot 2014 wordt vooral ingezet op het investeren in de jeugd; bijvoorbeeld door activiteiten voor kinderen te organiseren in buurtcentrum

De Leeuw, het stimuleren van sporten door kinderen en extra jongerenwerkers in de buurt. Tevens wordt er ingezet op het transformeren van de buurt. De ruimtelijke ordening van de buurt wordt vernieuwd, hieronder valt bijvoorbeeld ook de oplevering van nieuwe koopwoningen en groenvoorzieningen aan de Troelstralaan/Talmalaan (Gemeente Utrecht, 2012e).

Tijdens de vernieuwing van de ruimtelijke ordening zal aandacht worden besteed aan het contact tussen de nieuwe en oude bewoners. Uit dit onderzoek blijkt dat er tussen de oude en nieuwe bewoners spanning heerst. Een laatste speerpunt van dit vervolgplan is de communicatie tussen bewoners en de gemeente; bijvoorbeeld het uitsturen van een brief vanuit de gemeente aan de bewoners om hen op de hoogte te stellen over welke projecten in hun buurt worden uitgevoerd (Gemeente Utrecht, 2012b). Buurtbewoners geven in de interviews in dit onderzoek vaak aan niet op de hoogte te zijn over wat er met hun woning zal gaan gebeuren in de toekomst maar hier wel oor naar te hebben. De communicatie tussen gemeente en bewoners loopt dus niet al te soepel.

4.2 Buurtcentrum De Leeuw

Buurtcentrum De Leeuw, gevestigd in de Staatsliedenbuurt, is officieel een buurtcentrum voor de hele wijk Utrecht Noordoost, maar heeft een extra focus op de Staatsliedenbuurt omdat deze als een aandachtsbuurt wordt beschouwd. De Gemeente Utrecht heeft extra geld vrijgemaakt om de sociale problemen, criminaliteit, overlast en gevoel van onveiligheid in de buurt te verminderen. Het buurtcentrum is voor het bereiken van deze doelen een deel van deze investering toegekend (Gemeente Utrecht, 2012b).

4.2.1 Achtergrond de Leeuw

In het verleden was buurtcentrum De Leeuw een school genaamd de '*Prof. Dr. G. v.d. Leeuwschool*'. Op een gegeven moment moest de school sluiten en werd er gezocht naar een bestemmingsplan voor de voormalige school. Het werd een buurtcentrum. In 2000 is buurtcentrum 'De Leeuw' geopend voor de buurt. Het plan was het buurtcentrum gelijktijdig te openen met de komst van nieuwe koopwoningen in de buurt, dit is door omstandigheden niet gelijk op gegaan. De nieuwe koopwoningen zijn in 2010 gebouwd en een jaar later opgeleverd (Medewerker D).

Buurtcentrum De Leeuw geeft aan een 'huis voor de buurt' te zijn voor alle buurtbewoners. Het huis voor de buurt heeft als doel een huiskamer voor de buurt te zijn waar buurtbewoners elkaar kunnen ontmoeten en waar er een binding tussen buurtbewoners wordt gecreëerd en gestimuleerd. Vanuit de gemeente is het de insteek dat elke buurtbewoner naar binnen kan lopen en activiteiten kan organiseren. Het pand is hoofdzakelijk voor de buurt (Medewerker A). Het is de vraag of het buurtcentrum ook echt iedereen bereikt in de buurt (Medewerker C).

4.2.2 Transitiefase

Tijdens dit onderzoek hebben de vrijwilligers en medewerkers van buurtcentrum De Leeuw een onzekere tijd doorgemaakt. Er is bekendgemaakt dat het welzijnswerk per één augustus 2013 opnieuw zal worden georganiseerd. Waar voorheen de welzijnsorganisaties Cumulus, DOENJA en Portes verantwoordelijk waren voor buurtcentrum De Leeuw, verandert dit per één augustus. De

organisaties die in Utrecht Noordoost zullen gaan opereren zijn Careyn, Al-Amal en Zandbergen. Zij gaan werken onder de naam 'Wijk & Co' in buurtcentrum De Leeuw (Medewerker A). Voor de medewerkers betekent deze transitiefase onzekerheid over hun baan. Voor de vrijwilligers betekent dit onzekerheid over het nog uit te kunnen voeren van hun activiteiten in de toekomst (Vrijwilliger A).

Tevens stelt een medewerker dat vrijwilligers te maken krijgen met nieuwe bureaucratische regelgeving betreffende contracten en verantwoordelijkheden door het herorganiseren van het welzijnswerk. Zij stelt dat door de reorganisatie van Wijk & Co misschien veel taallessen zullen verdwijnen en de dagbesteding voor de senioren in de problemen komt door het intrekken van subsidies. Er zal dan volgens haar in de ochtenden weinig gebruik worden gemaakt van het pand (Medewerker A).

4.2.3 Participatie bevorderen door buurtcentrum De Leeuw

Bij buurtcentrum De Leeuw zijn een aantal vrijwilligers actief die zich inzetten voor de buurtbewoners activiteiten te organiseren. De twee vrijwilligers die voor dit onderzoek geïnterviewd zijn, zetten zich in als vrijwilliger om het welzijn van de buurtbewoners te bevorderen. Zij participeren vanuit een ideologische motivatie. Deze vrijwilligers werken voornamelijk met senioren. Zij participeren tevens omdat zij denken dat als zij geen activiteiten organiseren, buurtbewoners zelf geen activiteiten zullen organiseren en de activiteiten zullen verdwijnen. De vrijwilligers stellen zelf vrijwilligers en participanten te werven en dit niet via medewerkers van het buurtcentrum te regelen.

“Via via, het is wel het contact. Er zijn wel eens mensen die mij bellen of mailen maar heel weinig, maar wel van.. heel voorzichtig, maar als je met iemand in gesprek komt en je kan het direct vertellen en mensen kunnen je vragen stellen, dat gaat wel goed.” (Vrijwilliger B)

Een vrijwilliger stelt dat het wel moeilijk is om vrijwilligers te vinden, omdat buurtbewoners het leuk vinden om naar een activiteit te komen, maar dat het voor de buurtbewoners vaak te veel wordt om actief mee te organiseren en mee te helpen.

“...ik heb overal mensen dat ik zeg: wie wil er vrijwilliger worden? Maar eigenlijk niemand nee, ze vinden het gewoon heel erg leuk om te gaan zitten.” (Vrijwilliger A)

De vier geïnterviewde medewerkers van buurtcentrum De Leeuw zijn vooral bezig om passief participatie en betrokkenheid onder buurtbewoners te stimuleren via het buurtcentrum. Het faciliteren staat voorop. Medewerkers spreken over de veranderende opdracht vanuit de gemeente. Het 'huis voor de buurt' werd een paar jaar geleden geboren. Er is in het huidige beleid sprake van een vraaggerichte aanpak in plaats van de aanbodgerichte aanpak die vroeger leidend was in het buurtwerk. Het idee hier achter is volgens de medewerkers dat een buurtcentrum veel meer voor en door de buurt zou moeten zijn. De medewerkers van het buurtcentrum stellen vanuit deze vraaggerichte aanpak buurtbewoners te willen ondersteunen. Het stimuleren van de betrokkenheid en participatie onder buurtbewoners in de Staatsliedenbuurt wordt door de medewerkers als een moeilijke opgave gezien omdat het volgens hen een erg gemêleerde buurt is.

“...meestal komen ze wel zelf, ik hoef niet hier buiten van: mensen vindt u het leuk om wat te doen?”

(Medewerker A)

“Het is een service voor mensen in de buurt. Dus het is echt niet zo van we moeten die en die mensen dat en dat laten doen, maar het is ook de vraag ophalen en faciliteren.” (Medewerker D)

“Ik geef dan wel tips maar uiteindelijk moeten ze het zelf doen, dat ga ik niet overnemen. En dat is wel dat ik soms denk, ja maar als ze net iets meer hadden gehad dan was het wel gelukt. Maar dat zij zo, dat hoort erbij. Dat is de deal. Dat is soms wel lastig.” (Medewerker B)

Het ondersteunen van bewonersinitiatieven is volgens medewerkers best complex, omdat buurtbewoners zich niet snel zullen inzetten om een initiatief op te zetten in hun buurt of zich aan zullen melden als vrijwilliger. Hierbij speelt het feit dat de buurt gemêleerd is een rol. Het in contact brengen van mensen met verschillende culturen en achtergronden wordt door medewerkers in buurtcentrum De Leeuw als een moeilijke opgave gezien. Er wordt in het buurtcentrum daarom niet zozeer gefocust op het bruggen slaan tussen groepen (*bridging*), maar op het aanbieden van cursussen en ruimtes voor groepen onderling (*bonding*).

“... dit buurtcentrum lijkt wat meer op een op een zaalverhuurcentrum. Ik bedoel zo is het hier natuurlijk gewoon. Maar daar is wel belangstelling voor, want er zijn veel mensen die er gebruik van willen maken. Echt bewonersinitiatieven realiseren, bewoners die dat zelf gaan doen voor de buurt, zijn er niet zo heel veel.” (Medewerker C)

“Daar zijn we niet heel erg mee bezig inderdaad. Dat zou wel interessant zijn, maar aan de andere kant, de beweging moet uiteindelijk wel van onder af komen, je kan niet zomaar mensen bij elkaar... van jullie moeten iets met elkaar. Dat heeft ook iets raars.” (Medewerker D)

“...de buurt is heterogeen. Je hebt wel mensen die hier al jaren komen voor een activiteit. Ik heb het idee, en volgens mij geldt dat wel voor veel buurtcentra, dat mensen gewoon komen voor hun activiteit. En dat is het. En van daaruit te stimuleren dat mensen meer gaan doen, dat is best een lastige.” (Medewerker C)

De medewerkers denken dat de buurtbewoners in de Staatsliedenbuurt zich maar weinig verbonden voelen met hun buurt. Dit komt volgens de medewerkers doordat de Staatsliedenbuurt een doorgangsbuurt is, mensen blijven er nooit hun hele leven wonen. Ondanks dat er volgens de medewerkers niet echt een verbondenheid bestaat, hoeft dit volgens hun niet perse negatief beladen te zijn voor de buurt.

“Het is altijd een beetje een doorgangsbuurt geweest, er zijn natuurlijk mensen die hier lang wonen, maar dat zijn er weinig. En dat kan je jammer vinden maar het heeft ook een prettige kant, dat mensen dat vrij luchtig kunnen opnemen. Rond buurten zit vaak een mythe van heel erg op elkaar gebonden zijn. Maar voor mensen kan hun buurt ook een netwerk van mensen, dwars door de stad zijn.” (Medewerker D)

Het mensen attenderen op de aanwezigheid van het buurtcentrum in hun buurt wordt door een medewerker omschreven als een moeilijke opgave.

“Dat hebben ze echt niet gelezen, want je bent er niet op gefocust op de een of andere manier. Dus je moet toch geprikkeld.. gefocust worden of zo. Dat je ziet wat de Leeuw.. wat voor mogelijkheden er op een bepaalde manier er allemaal zijn. Maar hoe breng je dat naar de mensen toe. Dat vind ik dan lastig.”
(Medewerker B)

Twee medewerkers merken op dat er *familiariteit* ontstaat doordat buurtcentrumbezoekers elkaar zien wanneer zij met hun eigen groep participeren in het buurtcentrum. De medewerkers stellen dat deze *familiariteit* tussen buurtbewoners een belangrijk doel is van het buurtcentrum, maar dat mensen niet te veel gepusht moeten worden om contact met elkaar te ‘moeten’ maken.

“...ze hebben pauze momenten en dat overlapt elkaar voor een deel, dan zien mensen elkaar, want dat hoor ik ook. Niet dat ze dat heel bewust doen hoor! Dat gebeurt gewoon. Even een praatje, maar dat merk ik wel...” (Medewerker B)

“.. ik denk dat als mensen elkaar kennen. Dat is al heel wat denk ik. En door af en toe dingen te organiseren, en zeker als mensen dan met elkaar gaan organiseren, dan kan je dat wel creëren. Maar dat moet je gewoon niet te vaak doen. Want dat vraagt gewoon veel, misschien gewoon té veel tijd van mensen.” (Medewerker C)

Bijna alle medewerkers spreken over een ‘te idealistisch beeld’ wanneer het gaat om een hele buurt te betrekken bij een buurtcentrum in een ‘huis voor de buurt’. Wat volgens de medewerkers belangrijk is, is dat er niet te grote doelen moeten worden gesteld vanuit de gemeente wanneer het gaat om het bevorderen van contacten tussen bewoners in een buurt en het ondersteunen van buurtinitiatieven. Sommige medewerkers denken dat er verbeterpunten zijn voor de toekomst in het buurtwerk. Maar zij stellen dat het beleid van boven af het uitvoeren van de doelen soms vrij moeilijk maakt. Het contact met de gemeente is niet altijd even goed en dit bemoeilijkt soms het uitvoeren van de taken van de medewerkers.

“Kijk hoe de gemeente daar tegen aan kijkt.. die stelt steeds meer in de loop van de tijd toch wel de regie. Zo willen we het eigenlijk hebben.” (Medewerker B)

“...je hebt een taakstelling voor een jaar en je moet na een half jaar aangeven waar je staat en dan vooral wat er niet lukt. En dus gaat het vooral erg vanaf het papier af. En dat is, het lijkt me ook voor de ambtenaren, heel lastig om daar op te beoordelen.” (Medewerker C)

Te concluderen is dat de geïnterviewde vrijwilligers van buurtcentrum De Leeuw, die een ideologische motivatie hebben om te participeren, zelf zorgen voor het werven van participanten en vrijwilligers voor hun activiteiten. De vrijwilligers vinden het welzijn van hun mede buurtbewoners belangrijk en zetten

door met het organiseren van de activiteiten omdat zij bang zijn dat niemand het stokje anders overneemt.

De geïnterviewde medewerkers van buurtcentrum De Leeuw gaan uit van een vraaggerichte aanpak bij het uitvoeren van de doelen gesteld vanuit de Gemeente Utrecht. Zij menen een faciliterende rol te vervullen en buurtbewoners niet te veel achter de broek aan te willen zitten om contact met elkaar te 'moeten' maken. De vraag om contact zou van onderaf moeten komen volgens de medewerkers. De focus gaat binnen het buurtcentrum vooral uit naar buurtbewoners als groepjes (*bonding*) een ruimte te bieden om daar hun activiteit uit te voeren. Deze bewoners moeten daar zélf mee komen. Het bruggen slaan tussen groepen (*bridging*) is volgens de medewerkers een onderwerp waar ten eerste niet erg veel nadruk op ligt in het uitvoeren van het beleid en ten tweede zien zij dit als een moeilijke opgave. De medewerkers stellen dat *familiariteit* tussen buurtbewoners belangrijk is en dat het af en toe voorkomt dat participanten uit het buurtcentrum elkaar op straat herkennen en/of groeten. Dit is volgens de theorie ook een belangrijk uitgangspunt dat kan leiden tot diepere banden tussen buurtbewoners en laat buurtbewoners zich meer op hun gemak voelen met de diversiteit in hun buurt (Smets, 2011). De buurtbewoners zouden volgens de medewerkers niet erg gehecht zijn aan de buurt omdat het een doorgangsbuurt is waar de meeste mensen zich niet voor een langere periode vestigen. Al met al denken de medewerkers dat er ruimte is voor verbetering, maar dat het wel belangrijk is om realistisch te blijven en niet té grote doelen te stellen wat betreft het stimuleren van contact tussen buurtbewoners en buurtinitiatieven.

5. RESULTATEN

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gepresenteerd van de resultaten uit de dataverzameling. Uit de data blijkt dat er verschillende prototypen buurtbewoners te ontdekken zijn in de Staatsliedenbuurt in Utrecht. De prototypen hebben verschillende eigenschappen die iets kunnen voorspellen over of en hoe buurtbewoners participeren in hun woonbuurt.

Twintig procent van de buurtbewoners in de Staatsliedenbuurt in Utrecht heeft geen weet van het bestaan van buurtcentrum De Leeuw⁴. Bekendheid met het buurtcentrum is logischerwijs een voorwaarde voor participatie bij het buurtcentrum. De verwachting over de bekendheid van buurtcentrum De Leeuw onder de buurtbewoners '*Alleen als buurtbewoners op de hoogte zijn dat er een buurtcentrum is, kunnen zij participeren*' wordt dus ondersteund door de antwoorden van de respondenten. Echter, 80% van de gehele steekproef is wel op de hoogte van het bestaan. Hiervan participeert 24% op dit moment daadwerkelijk bij het buurtcentrum. Dat is een kwart van de gehele steekproef. Eenendertig procent van de gehele steekproef heeft ooit geparticipeerd bij het buurtcentrum. De mensen die participeren bij het buurtcentrum zijn door kennissen, vrienden of familie bekendgemaakt met het buurtcentrum. *Bonding* banden zijn echter geen doorslaggevende voorwaarde voor participatie, een paar niet-participanten gaven namelijk ook aan bekend te zijn met het buurtcentrum via *bonding* banden. Het is dus geen voorwaarde voor participatie.

De verwachting over het mobiliseren van consensus; '*Consensusmobilisatie is geen voorwaarde voor het participeren in een buurtcentrum*', wordt in alle gesprekken met respondenten bevestigd. Het blijkt geen belangrijke pijler te zijn voor participatie, behalve wanneer mensen aangeven dat een buurtcentrum voor henzelf of voor anderen belangrijk kan zijn. Dit heeft te maken met de behoefte aan (een rol van) het buurtcentrum in de levens van de buurtbewoners. Deze uitkomsten zijn dan ook meegenomen in Tabel 6 (p. 36).

In Tabel 6 (p. 36) wordt een onderscheid gemaakt in de behoeften die buurtbewoners wel of niet hebben aan het buurtcentrum als faciliteit en de behoeften aan contact met andere buurtbewoners (rij één, twee, drie en vier). Tevens is er in het model opgenomen of de buurtbewoners het eens zijn met de doelstelling van buurtcentrum De Leeuw om een 'huis van de buurt' te zijn. Hier wordt een onderscheid gemaakt in het feit of de buurtbewoners het nuttig vinden voor zichzelf, voor anderen of er helemaal geen nut in zien (kolom één, twee en drie). In kolom vier is te zien of een buurtbewoner in die rij een (oud)participant of niet-participant is.

In dit hoofdstuk worden de meest voorkomende prototypen buurtbewoners besproken (in totaal 85% van de steekproef). Er wordt uitgelicht wat de behoeften zijn van de prototypen en welke effecten deze hebben op participatie in de buurt.

⁴ Er is geen vergelijkingsmateriaal. Er is dus nog onduidelijk of dit aantal veel of weinig is.

BEHOEFTE	Eens met huis van de buurt		Niet eens huis van de buurt	Participatie
	Voor mijzelf en de buurt	Voor anderen	Buurtcentrum heeft geen nut	
Geen behoefte aan faciliteit Geen behoefte aan banden		1 Stadsbewoners Bekend met buurtcentrum: N = 11 Niet bekend met buurtcentrum: N = 4 Totaal N = 15 → 21%		Niet-participanten
Wel behoefte aan faciliteit Wel banden willen vormen	2 Buurtbewoners Bekend met buurtcentrum: N = 18. Niet bekend met buurtcentrum: N = 2 Totaal N = 20 → 28%	4 Communitybewoners met behoefte aan faciliteiten Bekend met buurtcentrum: N = 7 Niet bekend met buurtcentrum: N = 1 Totaal N = 8 → 11%	Totaal N = 2 → 3%	Wel, oud en niet-participanten
Wel behoefte aan faciliteit Geen behoefte aan banden	Totaal N = 2 → 3%	Totaal N = 3 → 4%		Wel, oud en niet-participanten
Geen behoefte aan faciliteit Wel banden willen vormen		3 Communitybewoners Bekend met buurtcentrum: N = 12 Niet bekend met buurtcentrum: N = 6 Totaal N = 18 → 25%	Totaal N = 3 → 4%	Participanten en niet-participanten

Tabel 6: Prototypen buurtbewoners

5.1 Prototype 1: Stadsbewoners

Dit prototype betreft vijftien respondenten (21 procent) en bestaat geheel uit niet-participanten. Binnen dit prototype zijn er vier respondenten niet op de hoogte dat er een buurtcentrum bestaat in hun woonbuurt.

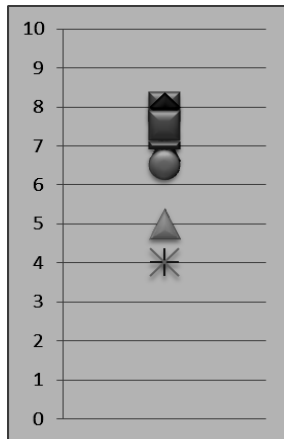
Deze buurtbewoners hebben geen behoefte aan contact met medebuurtbewoners. Uit de verhalen van deze buurtbewoners blijkt dat zij vooral contact buiten de buurt zoeken. Tevens hebben zij geen behoefte aan het buurtcentrum als faciliteit, maar stellen dit wel voor andere mensen in de buurt belangrijk te vinden. Het thuisgevoel en de waardering van de buurt onder deze groep buurtbewoners is het laagste van alle prototypen.

5.1.1 Thuisgevoel en identificatie

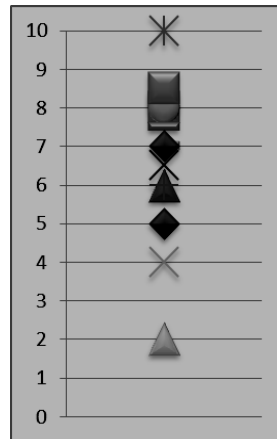
De buurtbewoners in dit prototype geven gemiddeld een 6,7 aan hun woonbuurt en een 6,6 aan het thuisgevoel. Dit is in vergelijking met de andere prototypen de laagste waardering die buurtbewoners hebben gegeven. De meningen over het thuisgevoel dat de buurtbewoners ervaren variëren. De lagere cijfers hebben vooral te maken met het tekort aan identificatie, veel criminaliteit in de buurt en daarbij een gevoel van onveiligheid in de buurt.

“De eerste tien maanden dat ik hier woonde is er twee keer ingebroken. En er is heel veel overlast, weetje wel aan die kant van de straat en zo. Dus in die zin is de buurt helemaal niet fijn. Dus dat is wel dubbel. Daar staat de buurt ook om bekend weetje wel. Het is niet de meest fijne hoek in Utrecht.” (Anja, niet-participant, tijdelijke huurwoning)

“Als ik op straat loop zie ik alleen maar depressieve koppen. Ik heb niets met de buurt. Het zijn hier allemaal negatieve mensen.” (Alano, niet-participant, tijdelijke huurwoning)

Grafiek 1: Cijfer woonbuurt per respondent

Grafiek 2: Cijfer thuisgevoel per respondent

Een aantal onderwerpen komen vaker terug in de verhalen van de respondenten in dit prototype; het niet ervaren van gemeenschapsgevoel, geen identificatie met medebuurtbewoners en de angst voor criminaliteit in de woonbuurt. Deze onderwerpen motiveren de buurtbewoners in andere prototypen juist om te participeren in de buurt (al dan niet bij het buurtcentrum). Bij deze groep buurtbewoners lijkt het gemis aan identificatie en gemeenschapsgevoel ervoor te zorgen dat zij ten eerste de buurt en het thuisgevoel lager becijferen dan de andere prototypen. Ten tweede draagt het tekort aan deze twee dingen, die wel bij de andere prototypen te vinden zijn, er aan bij dat deze buurtbewoners buiten de buurt participeren.

Wanneer er naar de theorie gekeken wordt, blijkt dat mensen hun woonbuurt positiever ervaren wanneer zij elkaar dagelijks ontmoeten, dan wanneer er geen contact is met elkaar (Blokland, 2008; Dekker, 2007). De respondenten in dit prototype geven echter aan hier geen behoefte aan te hebben. De respondenten gaan liever om met gelijkgestemden die dezelfde ideeën en interesses hebben. Deze gedachtegang van de buurtbewoners komt overeen met wat Wellman et al. (2003) stellen over banden in de moderne samenleving: mensen bouwen tegenwoordig zelf een persoonlijke gemeenschap om zich heen op basis van gemeenschappelijke interesses in plaats van de vaste verbanden vanuit de verzuiling.

“Ja een beetje het sociale.. sociale huur mens idee heb ik daar bij? Nee, nee ik heb er geen behoefte aan.”

(Janus, niet-participant, koopwoning)

De verwachting over thuisgevoel ‘*Indien buurtbewoners zich thuis voelen in hun woonbuurt zijn zij sterker geneigd te participeren in hun woonbuurt (al dan niet bij het buurtcentrum)*’ wordt bevestigd door de cijfers en de uitleg van de buurtbewoners over hun woonbuurt en thuisgevoel. Zij ervaren geen gemeenschapsgevoel, identificeren zich niet met medebuurtbewoners en voelen zich hierdoor minder thuis in hun buurt dan de andere prototypen. Doordat zij zich niet zo thuis voelen in hun woonbuurt is de kans klein dat zij zullen participeren in de buurt.

5.1.2 Buurtcontact

Geen van de buurtbewoners die wisten van het bestaan van het buurtcentrum is via een *bonding* band op de hoogte gebracht. Dit komt doordat zij bewust niet betrokken zijn bij hun buurt en geen behoefte hebben aan contacten in hun buurt. De meeste buurtbewoners wisten van het bestaan af door eigen initiatief of de mogelijkheid tot stemmen tijdens verkiezingen.

“...bij het stemmen ga ik ook altijd daar naar toe.” (Pim, niet-participant, permanente huurwoning)

Enkele buurtbewoners zijn op de hoogte gebracht via een *bridging* band, maar dit heeft geen participatie geïnitieerd.

*“Ja we krijgen wel wat dingen door de bus, welke dingen ze doen, maar ik ga er nooit naar toe, dat niet.”
(Janus, niet-participant, koopwoning)*

De verwachting over bekendheid; *‘De kans op participatie is groter wanneer mensen via bonding banden op de hoogte zijn gebracht, dan wanneer zij via bridging banden bekend raken met het buurtcentrum’*, wordt bevestigd door de verhalen van alle respondenten in dit prototype. Enkele buurtbewoners zijn via een *bridging* band geïnformeerd maar participeren niet.

5.1.3 Behoeften

Er bestaat onder deze buurtbewoners geen behoefte aan het buurtcentrum als faciliteit. Tevens geven zij aan geen interesse te hebben in het vormen van banden binnen hun woonbuurt. Dit heeft veel te maken met het tekort aan identificatie die deze buurtbewoners voelen met de mede buurtbewoners. Het is duidelijk te zien dat deze buurtbewoners hun woonplek niet als een plek zien waar hun (hele) leven zich afspeelt. Zoals Van Beckhoven en Van Kempen (2002) stellen: een buurt is geen volledige leefwereld meer voor de bewoners. Het leven van deze buurtbewoners speelt zich voornamelijk buiten de buurt af.

*“Ja ik heb niet het idee dat ik iets tegen die mensen heb of zo, maar ik heb niet echt de behoefte om echt een schildercursus te volgen met andere mensen of zo. Dat soort dingen, dat zoek ik liever zelf uit. Of ja als ik muziek maak ken ik genoeg mensen die muzikaal zijn...”
(Jelle, niet-participant, tijdelijke huurwoning).*

“...ik heb niet het gevoel qua noodzaak om contact te zoeken met mensen in mijn omgeving. Gewoon omdat ik eigenlijk al een hele sociale kring om mij heen heb zitten. Dus ik hoef daar niet actief naar toe te gaan.” (Sander, niet-participant, permanente huurwoning).

Er is vanuit de buurtbewoners geen interesse in de buurt. Wel wordt een praatje op z'n tijd gewaardeerd, maar verder dan oppervlakkig contact op straat hoeft het voor de mensen in dit prototype niet te gaan.

“...als je een keer een praatje maakt is het ook natuurlijk gezellig, maar ik hoef niet actief contact te zoeken of zo. Nee.” (Sander, niet-participant, permanente huurwoning)

De meeste buurtbewoners stellen geen ‘tijd’ of ‘behoefte’ te hebben om te participeren bij het buurtcentrum. Maar waar het in feite om draait is dat zij zichzelf niet tussen de vermeende buurtcentrumbezoekers of medebuurtbewoners zien participeren. De buurtbewoners geven aan wel op andere gebieden te participeren. Dit doen zij allen buiten de buurt. Wat zij daarbij belangrijk vinden is dat het participeren in ‘eigen kringen’ gebeurd die zij zelf kunnen uitzoeken.

“...ik heb het idee dat ik de mensen waarmee ik zo'n soort activiteit doe, ik al eigenlijk al wel ken en daar ook wel redelijk goede banden mee heb. Dus niet echt de behoefte heb om nieuwe mensen daar mee te ontmoeten. Het kan best leuk zijn, maar ja ik heb daar niet echt tijd voor of iets.”
(Jelle, niet-participant, tijdelijke huurwoning)

De interesse in de buurt is onder deze respondenten niet aanwezig. De meeste buurtbewoners in dit prototype geven bijvoorbeeld aan de wijkkrant (*Votulastkrant*) wel te ontvangen, maar deze niet te lezen. Dit bevestigt nogmaals dat deze buurtbewoners zich niet identificeren met hun buurtbewoners en zich dus ook niet interesseren in wat er in de buurt afspeelt.

5.1.4 Participatie

Doordat de buurtbewoners in dit prototype zich niet identificeren met de medebuurtbewoners en vermeende buurtcentrumbezoekers, geen behoefte hebben aan de faciliteiten die het buurtcentrum aanbiedt en niet open staan voor contact in de woonbuurt, is het onwaarschijnlijk dat deze buurtbewoners ooit zullen participeren bij het buurtcentrum of zich op andere manieren voor de buurt zullen inzetten. Deze buurtbewoners beschikken over een veel lager thuisgevoel dan de andere prototypen. Zij zullen zich eerst op een andere manier thuis moeten gaan voelen in de buurt, door bijvoorbeeld deel uit te gaan maken van een *community* in de buurt. Pas dan kan het buurtcentrum een rol spelen in de levens van deze buurtbewoners.

5.2 Prototype 2: Buurtbewoners

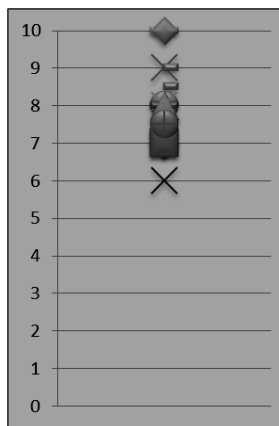
Dit prototype betreft 20 respondenten (28%) van de steekproef in dit onderzoek. De buurtbewoners in dit prototype denken en gedragen zich precies het tegenovergestelde van prototype één. Zij hebben wel behoefte aan contact binnen de buurt en stellen dit zelfs erg belangrijk te vinden. Ook hebben zij behoefte aan het buurtcentrum als faciliteit. Het thuisgevoel en de waardering van de buurt onder deze groep buurtbewoners is het hoogste van alle prototypen.

Binnen dit prototype buurtbewoners vallen (oud)participanten en niet-participanten. Meer dan de helft van dit type buurtbewoner, namelijk dertien van de twintig buurtbewoners, is momenteel participant bij buurtcentrum De Leeuw. Eén buurtbewoner was ooit participant en twee buurtbewoners wisten niet van het buurtcentrum af, maar toonden wel interesse toen ze ervan hoorden.

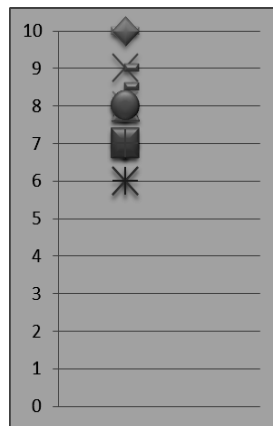
5.2.1 Thuisgevoel en identificatie

Deze buurtbewoners vinden het belangrijk om contact met medebuurtbewoners te hebben en soms zelfs bruggen te slaan tussen verschillende culturen in hun woonbuurt. Zij voelen zich thuis en identificeren zich met de mensen om hen heen.

Uit de theorie blijkt dat mensen hun woonbuurt positiever ervaren wanneer zij elkaar dagelijks ontmoeten (Blokland, 2008; Dekker, 2007). Dit is zeker van toepassing op dit prototype dat open staat voor *bridging* contact; zij voelen zich erg prettig in hun woonbuurt. Zij geven gemiddeld een 7,9 voor hun woonbuurt en becijferen hun thuisgevoel met een 7,8. Grafiek 3 en 4 geven de cijfers per respondent weer.

Grafiek 3: Cijfer woonbuurt per respondent

Grafiek 4: Cijfer thuisgevoel per respondent

(Oud)participanten en niet-participanten in dit prototype staan open voor contact in hun woonbuurt en stellen het groeten op straat en het herkennen van elkaar in de buurt erg belangrijk te vinden. De vriendelijkheid jegens elkaar (*familiariteit*) zou bijdragen aan meer thuisgevoel en het gevoel van veiligheid in de buurt.

“Ik vind het belangrijk dat we elkaar z’n gezichten kennen. Dat er herkenning is en dat dat maakt dat je niet bang bent.” (Sophie, niet-participant, permanente huurwoning)

“Ja die jongens die staan daar maar te duvelen. Maar ik zeg, dat deden wij vroeger ook. Dus ik kwam eens een keer met de fiets en een zakje aardappels achterop, het plastic scheurde, ik dacht ik ben mijn aardappels kwijt. Nee hoor, ze pakten ze allemaal op en kwamen ze allemaal terugbrengen. Ik zeg jongens, hartstikke bedankt. En ik heb dus ook al anderen de raad gegeven, loop er niet omheen. Nee. Want dan voelen ze dat je bang bent. Ik zeg gewoon, jongens mag ik er even door? En mopper niet. Ja ik ben tevreden hoor.” (Hannie, participant, permanente huurwoning)

5.2.2 Buurtcontact

De buurtbewoners zijn vaak door mensen in hun bestaande sociale netwerken (kennissen, vrienden of familie) (*bonding banden*) bekendgemaakt met buurtcentrum De Leeuw.

“Nou, ik heb burens uitgenodigd om te gaan peuterdansen, dus dat heb ik wel geactiveerd en ik heb toevallig iemand in mijn werksfeer, die maakt af en toe wel eens muziek bij de Leeuw. Dus daar heb ik het ook wel eens van gehoord.” (Elly, participant, koopwoning)

“Nou ik hoorde een vriendin van mij er over, ik weet niet of ze er zelf wel eens geweest was, maar die zei oh ja dan zit je vlak bij de Leeuw. Alsof dat echt een begrip was.” (Inge, niet-participant, koopwoning)

De verwachting over de bekendheid; ‘Een van de manieren om buurtbewoners op de hoogte te brengen dat zij de mogelijkheid hebben om te participeren bij het buurtcentrum kan zijn dat zij door een vriend of familielid (bonding banden) gevraagd zijn’, wordt bevestigd door de verhalen van de respondenten. Toch blijkt het bekendgemaakt worden met het buurtcentrum via vrienden, familie of kennissen niet voldoende voorwaarde voor participatie bij het buurtcentrum. Ook niet-participanten geven namelijk aan gehoord te hebben over het buurtcentrum via *bonding* banden. Bij deze respondenten was dit (tot nu toe) geen aanleiding tot participatie.

5.2.3 Behoeften

Motivaties (behoeften) kunnen een aanzet zijn om buurtbewoners naar het buurtcentrum te bewegen. Wanneer deze motivatie ontbreekt, dan zullen de buurtbewoners niet participeren. Vanuit de theorie zijn er verwachtingen opgesteld over de verschillende soorten motivaties die buurtbewoners wel of niet bezitten. De redenen om te participeren bij buurtcentrum De Leeuw zijn voor iedere buurtbewoner anders. Toch zijn er bepaalde patronen naar voren gekomen in dit onderzoek. Participanten in dit prototype hebben drie verschillende soorten redenen om te participeren, namelijk een instrumenteel, ideologisch-instrumenteel of een identificatie-instrumenteel motief. Het instrumentele motief komt bij elke soort motivatie om te participeren terug.

Instrumenteel motief

In dit prototype bevinden zich negen instrumentele participanten. De gedachte ‘wat is mijn behoefte en hoe kan het buurtcentrum mijn behoefte vervullen’ lijkt leidend te zijn bij deze groep participanten.

De verwachting over instrumentele motivatie; ‘Een van de redenen die buurtbewoners kunnen hebben om te participeren in het buurtcentrum is een instrumentele reden omdat een buurtbewoner graag een cursus of bijeenkomst wil bijwonen die zijn of haar interesse heeft’, wordt bevestigd. Het instrumentele motief is het meest voorkomende motief onder participanten van het buurtcentrum.

“Ja omdat het lekker dichtbij is en het aanbod was qua prijs ook wel lekker, voordelig.. ja.” “...het was mij echt om de activiteiten te doen.” (Els, participant, permanente huurwoning)

“Nou vanwege het aanbod van peuterdansen, het is heel praktisch, gewoon omdat zij een leuk aanbod hebben, ja. Dat lijkt me leuk, dat gaan we doen.” (Elly, participant, koopwoning)

De participanten die vanuit een instrumenteel motief naar buurtcentrum De Leeuw zijn gekomen, geven aan vrij positief tegenover contact met buurtbewoners te staan.

“Ja oppervlakkig als het dan zo op de kraam van pas komt dan ga je toch een praatje maken en ja.. en je komt mekaar tegen en dan ga je een praatje maken..” (Marieke, participant, permanente huurwoningen)

“...stel nou dat jij iemand in een cursus of een activiteit ontmoet dat je ook een keer kunt zeggen, we spreken af, laten we daar een kopje thee of koffie gaan drinken op het moment dat het open is. Dat het wel kan groeien zeg maar. Dat daar wel mogelijkheden voor zijn...” (Anne, participant, permanente huurwoning)

De verwachting gesteld vanuit de theorie over het vormen van *bridging* of *bonding* banden was nog vrij onduidelijk, namelijk; *‘Er zijn geen verwachtingen opgesteld over of een instrumentele reden bridging of bonding banden bevordert. De literatuur geeft beide opties weer. Het gedane onderzoek zal dit uitwijzen’*. De data wijst uit dat participanten met een instrumenteel motief in dit prototype voornamelijk open staan om *bridging* banden te vormen.

Ideologisch-instrumenteel motief

Volgens Collins (2009) staan de idealen van mensen voor het emotionele geloof. Collins (2009) stelt dat de verbinding van een individu aan een ideologie sterk of zwak kan zijn.

Uit de verhalen van de participanten blijken er twee participanten te zijn met een ideologisch-instrumenteel motief. Zij stellen te participeren omdat zij een activiteit bezoeken in het buurtcentrum, maar het tevens zeer belangrijk te vinden om betrokken in de buurt te zijn en contacten te maken.

“... ik vind het ook wel leuk om een beetje betrokken te zijn in de buurt. Dat is ook gewoon vanuit het sociale perspectief. Ja dat weegt dan ook mee. Je ontmoet er ook gewoon mensen uit de buurt die, kijk dit blokje ken ik wel maar alles wat daar woont (sociale huurwoningen) kom je niet zo zeer tegen.”
(Anke, participant, koopwoning)

De verwachting over ideologie; *‘Een van de redenen die buurtbewoners kunnen hebben om te participeren in het buurtcentrum is vanuit een ideologische overtuiging, bijvoorbeeld het willen bevorderen van ontmoeting in hun woonbuurt’*, wordt hierbij ondersteund door twee respondenten.

De participanten met een ideologisch-instrumentele motivatie stellen open te staan voor ontmoeting met anderen en de wil te hebben om bruggen te bouwen.

“Ja kom bij mij thuis, kom gaan naar buurtcentrum, kom zitten praten of koffie drinken of thee drinken.”
(Fahima, participant, permanente huurwoning)

Of dat ook echt gebeurt, is een tweede. *Bridging* banden vormen blijkt hoe dan ook een moeilijke opgave. Een participant met een ideologisch-instrumentele motivatie stelt over het open staan voor contact met buurtbewoners:

“Ja, ik vind het wel leuk en ik vind het ook wel belangrijk, anderzijds ga ik niet, ben ik niet heel hard aan het investeren omdat ik ook een bestaande vriendengroep heb.” (Anke, participant, koopwoning)

De verwachting over ideologie en het soort te vormen banden; *'Buurtbewoners die via een ideologische overtuiging participeren bij het buurtcentrum zullen vooral bridging banden vormen'*, wordt bevestigd door een klein deel van de steekproef (twee respondenten). Het cijfer voor de woonbuurt en thuisgevoel zijn hoog onder deze participanten (gemiddeld een 8). De aanleiding voor deze hoge cijfers zijn het thuisgevoel en identificatie die zij in de hele buurt ervaren.

Identificatie-instrumenteel motief

Identiteit is ons begrip van wie we zelf zijn en hoe we anderen inschatten (Van Stekelenburg & Klandermans, 2010). Er zijn twee participanten met een identiteit-instrumenteel motief in de steekproef. Deze participanten geven aan om te willen gaan met gelijkgestemden, mensen die dezelfde ideeën en interesses hebben. Dit bevestigt wat Wellman et al. (2003) stellen; deze participanten zoeken elkaar op, op basis van gemeenschappelijke interesses en kenmerken.

De verwachting over identificatie; *'Een van de redenen die buurtbewoners kunnen hebben om te participeren bij het buurtcentrum is door identificatie, bijvoorbeeld omdat hun vrienden of familie participeren bij het buurtcentrum'*, blijkt dus op een kleine groep participanten (twee respondenten) van toepassing te zijn. Zij identificeren zich met de mensen in 'hun' groep en dit motiveert deze buurtbewoners om te participeren bij het buurtcentrum.

*"...wij eten daar twee keer in de maand. Met.. niet de buitenlanders, want die lusten dat eten niet. Maar met vijf á zes dames eten we daar. De eerste dinsdag en de derde donderdag eten we daar."
(Hannie, participant, permanente huurwoning)*

*"...dinsdags dat handwerken dan haken we al die lappen aan elkaar en dan heb je dinsdags gymnastiek en dan woensdag de soos om tien uur."
(Inger, participant, permanente huurwoning)*

Deze participanten hebben niet alleen een identificatie motief, maar ook een instrumenteel motief. Zij identificeren zich met elkaar, maar komen ook zeker voor de activiteiten die worden aangeboden.

*"Ten eerste om te eten, dan hoef ik lekker niet te koken. Ik kook nog elke dag, maar he de gezelligheid van de dames. Het is heel leuk. En je kan er ook nog eens ook wijzer worden he, als je wat wilt weten dan kan je daar altijd terecht."
(Hannie, participant, permanente huurwoning)*

Er is dus een kleine groep participanten in dit prototype te vinden die zich identificeert met de buurtcentrumbezoekers in 'hun' groep. Participanten met een identificatie motief stellen dat zij vooral met een 'zelfde' groep bekenden participeren binnen het buurtcentrum. Het draait in het contact binnen het buurtcentrum dan vooral om het versterken van banden met vrienden en kennissen (*bonding*). Er is weinig interesse om contact met andere groepen en culturen te maken (*bridging*).

“Ja ze komen er allemaal. Je hebt Marokkaanse vrouwen die krijgen Hollandse les en ze zijn vaak aan het koken en dan zitten wij te breien. En achter ons staat een keukentje en dan waren ze couscous aan het maken, ik zeg ja maakt niet uit.” “We hebben het een keer geprobeerd met buitenlandse vrouwen bij ons maar dat klikte niet, dat was geen succes.” (Inger, participant, permanente huurwoning).

De verwachting ‘*Buurtbewoners die vanuit identificatie participeren aan het buurtcentrum, zullen vooral bonding banden gaan vormen*’ wordt bevestigd door een klein deel van de steekproef (twee respondenten). Ook deze buurtbewoners geven een iets lager cijfer aan hun woonbuurt en thuisgevoel dan de gemiddelde buurtbewoner in dit prototype. Dit is gemiddeld een 7,5. Dit komt doordat zij zich maar met een deel van de buurt identificeren.

Een opvallende bevinding uit de data is dat de (oud)participanten van buurtcentrum De Leeuw goede lezers zijn van de wijkkrant ‘de Votulastkrant’. Dit weerspiegelt hun interesse in de buurt.

Conclusie motivaties

Er zijn verschillende motieven van waaruit buurtbewoners participeren. Alle participanten hebben een instrumenteel motief, daarnaast zijn sommigen ook ideologisch of door identificatie gemotiveerd. Hoewel alle buurtbewoners in dit prototype een hoog thuisgevoel hebben, is het thuisgevoel van de ideologisch gemotiveerde respondenten hoger dan die van de andere participanten. Dit komt doordat zij zich met de hele buurt, in plaats van met een deel van de buurt, identificeren en echt open staan om *bridging* banden te vormen.

Opvallend is dat het instrumentele motief een externe motivatie is. Er is een behoefte en die wordt door het buurtcentrum vervuld. Het identificatie motief is een interne motivatie, men voelt zich met een groep verbonden en participeert (deels) daarom. Dit is een sterker motief om mensen te binden aan het buurtcentrum dan een instrumenteel motief.

Een instrumentele motivatie zou, door contact in het buurtcentrum, ook een (instrumenteel-) identificatie motief kunnen worden. Hierdoor zal het gevoel van verbonden zijn met het buurtcentrum worden versterkt. Wanneer buurtbewoners eenmaal over een (instrumenteel-)identificatie motief beschikken wat betreft het buurtcentrum, kunnen zij via hun netwerk (*bonding* banden) weer andere mensen motiveren.

Wanneer er gekeken wordt naar het verschil in hoe participanten en niet-participanten hun woonbuurt en thuisgevoel becijferen is er bijna geen verschil zichtbaar in dit prototype. Alleen de participanten met een ideologisch motief gaven de woonbuurt en het thuisgevoel nog een halve punt hoger. Het thuisgevoel en identificatie zijn de aanleiding tot de hogere cijfers.

5.2.4 Barrières

De niet-participanten, zeven van de twintig respondenten in dit prototype, identificeren zich met de vermeende buurtcentrumbezoeker en buurtbewoners. Zij geven allen aan wel te willen participeren, maar barrières tegen te komen. Een barrière bemoeilijkt de laatste stap in de besluitvorming.

De verwachting gesteld over barrières; ‘*Een van de redenen die buurtbewoners kunnen hebben om niet te participeren in het buurtcentrum is dat een buurtbewoner een barrière tegen komt*’, wordt bevestigd door verschillende barrières die buurtbewoners beschrijven om niet te participeren bij

buurtcentrum De Leeuw. De buurtbewoners omschreven de barrières financiële ontoegankelijkheid, verplichting en over geen tijd beschikken.

Financiële barrière

Sommige buurtbewoners geven aan wel te willen participeren, maar er de financiële middelen niet voor te hebben.

“...daarna konden we niet deelnemen omdat we niet honderdvijfentwintig euro hebben ieder. Als ik het zou hebben zou ik het doen, want we hebben er echt van genoten.”

(Herman, oud participant, tijdelijke huurwoning)

“Toen het begon heb ik een paar keer meegedaan, maar financieel was het niet haalbaar, zelfs niet met een u-pas. Ja, toen ben ik daar eigenlijk mee gestopt.” (Anne, participant, permanente huurwoning)

Tijd barrière

Een andere barrière is het geen tijd hebben voor een bezoek aan buurtcentrum De Leeuw. Deze buurtbewoners zouden graag willen participeren maar hebben er de tijd niet voor.

“Nou misschien omdat ik nu meer tijd heb, want die buurtwinkel waar ik werkte is dicht nu, dus misschien dat ik wel eens een keertje gaat kijken in het buurtcentrum.” (Jan, niet-participant, permanente huurwoning)

“Ja absoluut de tijd, ja, ik vind het wel leuk om iets voor mijzelf te doen...”

(Caroline, niet-participant, koopwoning)

Verplichting barrière

In de groep niet-participanten bevinden zich buurtbewoners die interesse hebben in een bezoek aan het buurtcentrum, mits deze participatie vrijblijvend is.

“Ja het is wel een beetje het moment dat het mij uitkomt en dat ik fijn vind en dat soort dingen.”

(Lisa, niet-participant, tijdelijke huurwoning)

“...ja ik heb wel zoiets van het is leuk, maar het moet vrijblijvend zijn. ” “...iets van een lijst waar je je via kan opgeven, spelletjesmiddag of je zelfde ideeën brengen via iemand anders, door het clubgebouw zelf.”

(Vincent, niet-participant, permanente huurwoning)

5.2.5 Participatie

Te concluderen is dat de meerderheid van dit prototype open staat voor *bridging* contact in hun woonbuurt. Hier is een onderscheid in te zien. Sommige buurtbewoners vertonen pure *bridging*; zij zouden tussen verschillende groepen in de samenleving een verband willen vormen of doen dit al. Andere buurtbewoners staan open voor *bridging* contacten, maar wel tot een bepaalde hoogte. Zij vinden het wel belangrijk om vriendelijk om te gaan met verschillende groepen in de samenleving, maar zijn er niet op uit om ook echt verbanden aan te gaan met deze groepen. Het open staan voor

(*bridging*) contacten met buurtbewoners, zoals in het theoretisch kader al beschreven is, verhoogt het woon- en leefplezier van deze buurtbewoners aanzienlijk.

Alle buurtbewoners in dit prototype beschikken over de wil om te participeren bij het buurtcentrum. De meeste buurtbewoners in dit prototype participeren dan ook. De buurtbewoners die niet participeren geven allemaal een barrière aan als reden om niet (meer) te participeren.

5.3 Prototype 3: Communitybewoners

Deze buurtbewoners stellen geen behoefte te hebben aan het buurtcentrum als faciliteit, maar geven wel aan interesse te hebben in contact met buurtbewoners in hun woonbuurt. Deze behoefte aan contact is voornamelijk selectief van aard. Zij identificeren zich met een deel van de woonbuurt en organiseren voor dat stukje ook ontmoetingsmomenten. Het thuisgevoel en de waardering van de buurt onder deze groep buurtbewoners is vrij hoog.

Dit prototype betreft 18 respondenten (25%). Van de achttien buurtbewoners in deze groep participeert er niemand bij het buurtcentrum. Vijf van de buurtbewoners in dit prototype waren niet op de hoogte van het bestaan van het buurtcentrum.

5.3.1 Thuisgevoel en identificatie

Binnen dit prototype is duidelijk een gemeenschapsvorming te zien onder de buurtbewoners. De respondenten die zich in deze *communities* bevinden stellen vaker dan andere respondenten in de steekproef zich niet te identificeren met de rest van de buurt, maar wel met hun woonstukje. De respondenten uit koopwoningen stellen een *community* te zijn geworden in de anderhalf tot twee jaar dat zij nu woonachtig zijn in de nieuwbouwhuizen in de Staatsliedenbuurt.

“...in het begin deel je ook al het klus werk en leer je elkaar een beetje op die manier kennen en dat vind ik wel heel leuk. En dat heeft best geholpen denk ik. Dat je in het begin heel veel samen hebt gedeeld.” (Marianne, niet-participant, koopwoning)

“...iedereen heeft kleine kindjes, dus je spreekt elkaar. Ja het klinkt heel lullig, maar je hebt een parkeergarage, waar je parkeert, waar je ook soms iemand tegen komt. Hier kom je meer mensen tegen.” (Jan-Willem, niet-participant, koopwoning)

De studenten en starters die woonachtig zijn in de tijdelijke huurwoningen ervaren tevens een gemeenschapsgevoel. De *Facebook* pagina van deze *community* genaamd ‘Buurland’ bericht het volgende over de *community*, “*Zwembad, sauna, moestuin, touwbrug, pizza oven, klimwand, jacuzzi, kippen, boomhut, veel gekleurde gevels en bijzondere feestjes – dat is Buurland!*” (*Buurland community, 2013*). Op de *Facebook* pagina berichten de bewoners elkaar over opkomende acties zoals het gezamenlijk moestuinen aanleggen, gemeenschappelijke opruimacties en nadenken over de slooppplannen die voor hun huizen zijn gemaakt (*Buurland community, 2013*).

“...ik vind dat het een gezellige buurt is, vooral het hoekje waar ik woon. We hebben heel veel creatieve knutselaars, we hebben moestuintjes, jacuzzi's, we hebben een zwembad gehad, we hebben een touwbrug, dat maakt het gewoon een hele gezellige buurt.”

(Remco, niet-participant, tijdelijke huurwoning)

“Ja, wel hier in de buurt met een klein clubje mensen waarvan die tuinen zijn, daar ken je er dan een aantal van dus dan.. met hun ben ik dan een soort van actief in de buurt. Maar dat is hier gewoon buiten in de tuin als de zon schijnt of zo iets.” (Ella, niet-participant, tijdelijke huurwoning)

5.3.2 Buurtcontact

De buurtbewoners in dit prototype zijn bekend geraakt met het buurtcentrum door eigen initiatief, de mogelijkheid om te stemmen of via buurtcontact (*bonding band*). Geen van deze buurtbewoners is geïnformeerd via een flyer of poster (*bridging band*) en maar een klein gedeelte is op de hoogte gebracht door *bonding* banden (vier van de achttien buurtbewoners). De verwachting over de bekendheid; ‘Een van de manieren om buurtbewoners op de hoogte te brengen dat zij de mogelijkheid hebben om te participeren in het buurtcentrum kan zijn dat zij door een vriend of familielid (*bonding banden*) gevraagd zijn’, is hier dus voor een klein deel van toepassing.

5.3.3 Behoeften

De behoefte aan contact stimuleert het gemeenschapsgevoel dat sommige buurtbewoners in de Staatsliedenbuurt ervaren. Dit zet sommige respondenten aan tot participatie bij het buurtcentrum, maar de buurtbewoners in dit prototype organiseren zelf ontmoeting. In dit geval gaat het over het creëren van eigen netwerken rondom gemeenschappelijke interesses, hetgeen dat Wellman et al. (2003) stellen. Het gemeenschappelijke is in dit geval het woongebied van de studenten en de koopwoningeigenaren. Het gaat hierbij om het contact bevorderen binnen de *community* (zie Figuur 5). Dit kan verbonden worden aan wat Blackshaw (2010) stelt over de moderne mens; deze wil volgens hem een intensieve binding met anderen ervaren om een gevoel van samenzijn en thuisgevoel te genieten zonder échte verbintenis. De buurtbewoners geven namelijk aan het fijn te vinden om op een vrije manier om te kunnen gaan met de buurtbewoners in hun *community*, maar geen intense vriendschap te willen ontwikkelen met deze mensen.

Identificatie staat in de verhalen van de buurtbewoners centraal. Buurtbewoners in koopwoningen identificeren zich vooral met kopers. Zij hebben behoefte aan contact met andere kopers, maar dit contact wordt niet via het buurtcentrum bevorderd. Zij creëren hun eigen ontmoetingsplek bijvoorbeeld in het een buurtcafé.

Figuur 5: Locatie communities

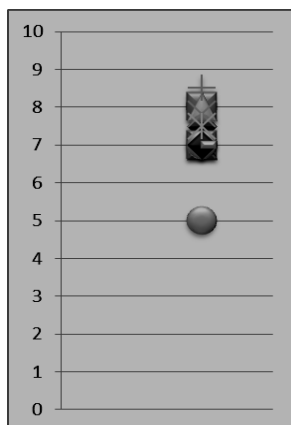
“Ja op zich wel, op zich wel. We hebben bijvoorbeeld zelf, dit is een vereniging van eigenaren, dus daar hebben we ook zo nu en dan buurtfeestjes, dus zo leer je mensen ook kennen.” “We kennen ook best wel wat mensen nu, dat is wel grappig, we kennen hier nu al meer mensen dan dat we ooit in onze straat in Rotterdam kenden.” (Jan-Willem, niet-participant, koopwoning)

De studenten identificeren zich met de andere omwonende studenten en regelen het contact ook zelf via de eigen *community* Buurland.

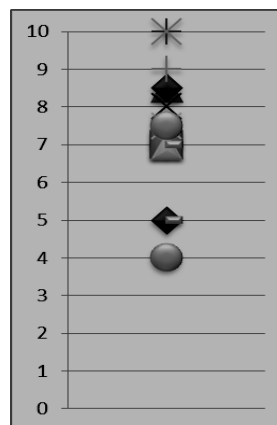
“...het is wel echt een leuk buurtje hier. Hier wordt ook veel georganiseerd en Buurland hier verderop.” (Erik, niet-participant, tijdelijke huurwoning)

“...we hebben een keer in de zomervakantie een heel groot feest gehouden...” (Maaike, niet-participant, tijdelijke huurwoning)

Het hebben van een gemeenschapsgevoel en het open staan voor selectief contact – eigenlijk een mengeling tussen *bridging* en *bonding* banden – draagt bij aan een positieve leefomgeving. Dit prototype buurtbewoner geeft gemiddeld een 7,4 aan zijn woonbuurt en een 7,4 aan thuisgevoel in de buurt. Grafiek 5 en 6 geven de cijfers per respondent weer. De hoge cijfers hebben te maken met de identificatie die gevoeld wordt met de eigen *community*. De lagere cijfers hebben te maken met het gevoel wel contact te willen, maar dit niet (genoeg) te kunnen leggen.

Grafiek 5: Cijfer woonbuurt per respondent

Grafiek 6: Cijfer thuisgevoel per respondent

De verwachting over thuisgevoel; ‘Indien buurtbewoners zich thuis voelen in hun woonbuurt zijn zij sterker geneigd te participeren in hun woonbuurt,’ wordt bevestigd door de cijfers en uitleg die door buurtbewoners worden gegeven aan thuisgevoel. Zij ervaren een gemeenschapsgevoel, voelen zich hierdoor meer thuis in de buurt en organiseren daarom ook ontmoetingen in hun buurt binnen de eigen *community*.

De buurtbewoners in dit prototype staan open voor selectief contact in hun woonbuurt, maar stellen het groeten op straat en het herkennen van elkaar in de buurt wel erg belangrijk te vinden (*familiariteit*). Hierbij stellen zij niet alleen de eigen ‘*community leden*’ maar ook andere buurtbewoners

te groeten. De vriendelijkheid jegens elkaar zou meehelpen aan meer thuisgevoel en het versterken van het veiligheidsgevoel in de buurt onder de buurtbewoners.

“Ja ik denk dat ik dat wel fijn vind, ik denk dat het sowieso goed is om een beetje bekend te zijn met de mensen met wie je woont, want dan voel je je sneller thuis.”

(Remco, niet-participant, tijdelijke huurwoning)

“Kijk, je gaat je niet veiliger voelen door achter hele dikke deuren en dikke sloten te wonen. Je moet een veilig en goed gevoel hebben bij de buurt en bij de mensen, vanzelfsprekend, die er wonen eigenlijk.”

(Asvin, niet-participant, nieuwbouw permanente huurwoning)

De meerderheid van de buurtbewoners in dit prototype stellen wel te willen participeren bij het buurtcentrum als er een buurtfeest zou worden georganiseerd.

“Ik kan mij voorstellen dat ik nog best wel te motiveren ben voor een keer in het jaar een buurt bbq of zo.

Dat vind ik dan nog wel best leuk, dat heb ik in andere buurten ook wel gehad...”

(Suzanne, niet-participant, permanente huurwoning)

“...dat er misschien eens een keer feestjes achtige dingen gebeuren of zo. Daar kan ik mij goed iets bij voorstellen, daar zou ik denk ik ook wel naartoe gaan.” (Jan-Willen, niet-participant, koopwoning)

5.3.4 Participatie

Deze niet-participanten staan (selectief) open om banden in de buurt te ontwikkelen, maar stellen dat zij het buurtcentrum hier niet voor ‘nodig’ hebben. Zij realiseren zelf de ontmoetingen met de mensen die zij willen ontmoeten. Dit is voor deze buurtbewoners genoeg om een het thuisgevoel, veiligheidsgevoel en identificatie met de buurt op pijl te houden. Het open staan voor contact met buurtbewoners uit eigen *community* en in een bepaalde mate met andere buurtbewoners buiten de *community* verhoogt het woon- en leefplezier van deze buurtbewoners.

Dit prototype buurtbewoner staat open voor selectief contact in hun woonbuurt, maar zij zouden te motiveren zijn om te participeren bij een buurtfeest om zo de ontmoeting met andere buurtbewoners, die niet tot de *community* behoren, te stimuleren.

5.4 Prototype 4: Communitybewoners met behoefte aan faciliteit

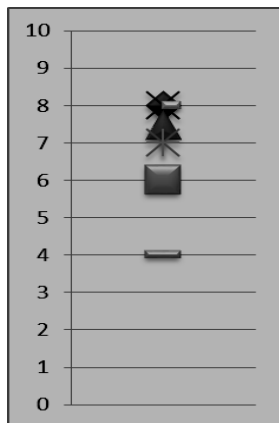
Dit prototype betreft acht respondenten (11%) van de gehele steekproef. Van de acht buurtbewoners in deze groep participeren er vijf buurtbewoners bij het buurtcentrum en is één buurtbewoner niet op de hoogte van het bestaan van het buurtcentrum. Het prototype bestaat uit participanten en niet-participanten.

Deze buurtbewoners stellen behoefte te hebben aan het buurtcentrum als faciliteit en geven aan interesse te hebben in het vormen van selectieve contacten binnen hun woonbuurt. Het thuisgevoel en de waardering van de buurt onder deze groep buurtbewoners is vrij hoog.

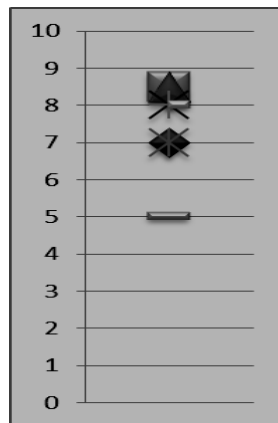
5.4.1 Thuisgevoel en identificatie

Een aantal onderwerpen kwam vaker terug in de verhalen van de buurtbewoners in dit prototype. De buurtbewoners geven aan zich maar met een deel van de buurtbewoners te identificeren, maar geen behoefte te hebben om met het andere deel van de buurt in contact te komen. Zij nemen, net als de buurtbewoners in prototype drie deel aan ontmoetingen met buurtbewoners in een *buurtcommunity*.

De buurtbewoners in dit prototype geven gemiddeld een 7 aan hun woonbuurt en een 7,5 aan het thuisgevoel dat zij door het contact met een selectieve groep in hun woonbuurt ervaren. Grafiek 7 en 8 geven de cijfers per respondent weer. De meningen over het thuisgevoel en de woonbuurt variëren. De lagere cijfers hebben te maken met het gebrek aan identificatie en gemeenschapsgevoel dat buurtbewoners in de buurt ervaren.

Grafiek 7: Cijfer woonbuurt per respondent

Grafiek 8: Cijfer thuisgevoel per respondent

De verwachting over thuisgevoel; *‘Indien buurtbewoners zich thuis voelen in hun woonbuurt zijn zij sterker geneigd te participeren in hun woonbuurt’*, wordt bevestigd door de cijfers die buurtbewoners geven aan thuisgevoel. Zij ervaren een gedeeltelijk gemeenschapsgevoel, voelen zich hierdoor meer thuis in de buurt en organiseren daarom ook ontmoetingen in hun buurt met de eigen *community*. Een aantal buurtbewoners participeren soms bij het buurtcentrum.

5.4.2 Buurtcontact

Uit de verhalen van buurtbewoners bleek dat zij vaak door mensen in hun bestaande sociale netwerken (kennissen, vrienden of familie) (*bonding* banden) bekendgemaakt zijn met buurtcentrum De Leeuw. De verwachting gesteld vanuit de theorie over de bekendheid; *‘Een van de manieren om buurtbewoners op de hoogte te brengen dat zij de mogelijkheid hebben om te participeren in het buurtcentrum kan zijn dat zij door een vriend of familielid (bonding banden) gevraagd zijn’*, wordt ondersteund door te kijken naar de antwoorden van de buurtbewoners.

“Door een vriendinnetje die ook verder op in de straat woont. Zij zei mijn kinderen spelen daar altijd op woensdag, dus misschien is het wel leuk om je jochie ook te brengen. En toen ben ik gegaan. Meerdere meiden hier in de straat brengen hun kinderen daar.” (Christa, participant, permanente huurwoning)

“...via de danscursus die ik gedaan heb, die was hier, en daarna ben ik hier gaan verhuizen.”

(Steve, participant, koopwoning)

In het geval van participatie bij het bewonerscomité, waar er over de herstructurering van de buurt wordt gesproken, zijn de participanten via een wijkbericht (*bridging band*) van de gemeente op de hoogte gesteld voor de mogelijkheid tot participatie. Dit was hun eerste kennismaking met het buurtcentrum.

“Ik principe zijn het gewoon alle formele inspraakavonden die gehouden moeten worden voor al die bouwplannen die zijn daar altijd gehouden, dus dan wordt je door Mitros of de woningbouwcorporatie uitgenodigd. Een wijkbericht, ja.” (Christien, participant, permanente huurwoning)

5.4.3 Behoeften

De groep participanten in dit prototype zijn allen instrumentele participanten die een kosten-baten overweging maken. In dit prototype bevinden zich vijf instrumentele participanten. Zij participeren voornamelijk vanuit het bewonerscomité en bij activiteiten voor hun kinderen.

De verwachting over instrumentele motivatie vanuit de theorie gesteld; *‘Een van de redenen die buurtbewoners kunnen hebben om te participeren in het buurtcentrum is een instrumentele reden omdat een buurtbewoner graag een cursus of bijeenkomst wil bijwonen die zijn of haar interesse heeft’*, is de reden dat deze buurtbewoners participeren bij buurtcentrum De Leeuw. De meeste participanten stellen een behoefte te hebben aan iets wat het buurtcentrum aanbiedt en dat zij daarom participeren.

“Dingen voor de kinderen. Mijn kinderen, al hun klasgenootjes zien ze daar.” (Simone, participant, koopwoning)

De verwachting gesteld vanuit de theorie over het vormen van *bridging* of *bonding* banden was nog vrij onduidelijk, namelijk; *‘Er zijn geen verwachtingen opgesteld over of een instrumentele reden bridging of bonding banden bevordert. De literatuur geeft beide opties weer. Het gedane onderzoek zal dit uitwijzen’*. De data wijst uit dat de participanten in dit prototype voornamelijk open staan om *bonding* banden te vormen.

“...dat hebben we in het begin wel gedaan voor dit hele nieuwbouwproject. Allerlei borrels aan de overkant of naar de Leeuw gegaan voor vergaderingen” “...maar niet zozeer met de oude bewoners, want in al die vergaderingen ook, was het wel echt een clash tussen oud en nieuw, dus dat heb ik niet het idee van ik ga even leuk contact zoeken.” (Simone, participant, koopwoning)

‘...ik heb hele goede contacten met mijn buurtjes hier, maar het is net een andere sociale groep hier naast. En daar heb ik geen contact mee en zij zoeken ook geen contact met ons ook. En dat vind ik ook heel normaal. In het Engels zeggen we 'birds of a feather flock together', dus mensen met een gelijke. Het is misschien een leuk idee dat mensen met iedereen he.. iedereen elkaar knuffelen, maar dat is te idealistisch.’ (Steve, participant, koopwoning)

Een opvallende bevinding uit de data is dat de participanten van buurtcentrum De Leeuw en niet-participanten in dit prototype matige lezers zijn van de wijkkrant ‘de *Votulastkrant*’ die in de Staatsliedenbuurt en omringde buurten wordt verspreid. Dit geeft weer dat hun interesse in de buurt beperkt is.

5.4.4 Participatie

De (oud)participanten en niet-participanten staan selectief open om banden in de buurt te ontwikkelen. De participanten stellen *bonding* banden of helemaal geen banden te willen vormen wanneer zij participeren bij het buurtcentrum.

Dit prototype buurtbewoner staat open voor selectief contact in hun woonbuurt. Dit open staan voor *bonding* contact met buurtbewoners uit eigen *community* verhoogt het woon- en leefplezier van deze buurtbewoners. Wel geven zij iets lagere cijfers dan prototype twee en drie. Dit komt waarschijnlijk omdat de buurtbewoners in dit prototype niet open staan voor het maken van *bridging* banden en dus selectief open staan voor contact.

5.5 Samenvatting

De dataverzameling heeft een aantal interessante patronen blootgelegd met betrekking tot de motieven van participanten van buurtcentrum De Leeuw en het gemis van deze motieven dat er voor zorgt dat niet-participanten het buurtcentrum niet bezoeken.

Een feit is dat 20 procent van de respondenten niet op de hoogte is dat er een buurtcentrum bestaat in hun woonbuurt en daarom dus niet participeert.

De belangrijkste manier om buurtbewoners op de hoogte brengen en daarna ook daadwerkelijk te motiveren om te participeren bleken de *bonding* banden van de buurtbewoners te zijn. Uit de gesprekken met participanten blijkt dat zij vaak door vrienden of familie zijn geïnformeerd over het buurtcentrum. Slechts enkelen zijn ook in actie gekomen toen er een flyer met een activiteit op de deurmat viel. Vooral de instrumenteel (vanuit noodzaak) gemotiveerde buurtbewoners, die bijvoorbeeld een bewonerscomité bijwonen over de herstructurering van de buurt, kwamen in actie na het krijgen van een wijkbericht van de gemeente. De meeste niet-participanten zijn bekend met het buurtcentrum door de mogelijkheid om te kunnen stemmen voor verkiezingen en door het nemen van eigen initiatief (langs lopen).

Een belangrijke pijler voor het voorspellen van participatie in de buurt is het open staan voor contacten. De respondenten die open staan voor *bridging* en *bonding* contacten met mensen uit hun buurt, beleven hun woonbuurt vele malen prettiger dan de respondenten die stelden geen contacten in de buurt te willen vormen. De waardering van de buurt en het thuisgevoel onder buurtbewoners die

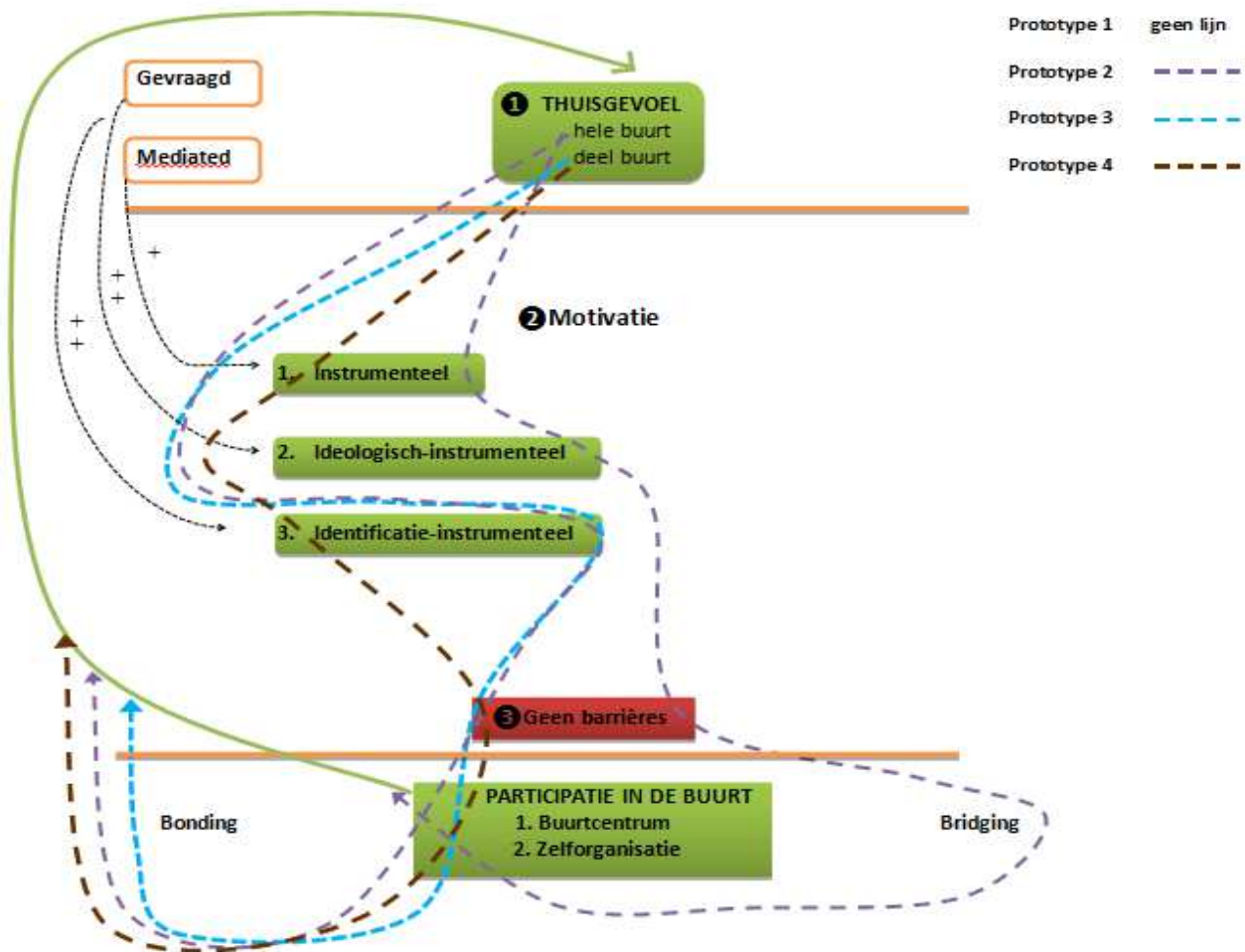
participeren in de buurt in de eigen *community* was gemiddeld een halve punt lager dan de participanten van het buurtcentrum. Participanten uit het prototype 'Buurtbewoners' (prototype 2) beoordeelde de woonbuurt en het thuisgevoel het hoogste van alle prototypen.

De meeste participanten participeren met een instrumentele reden. Ook buurtbewoners die vanuit een ideologische of identificatie reden participeren, hebben een gedeeltelijk instrumenteel motief. Dat de motieven van buurtbewoners om naar een buurtcentrum te gaan altijd instrumenteel zijn, heeft te maken met het feit dat dit een vorm van belangenparticipatie is. De buurtbewoners kunnen dan wel een ideologisch motief of een identificatie motief hebben, maar zij willen allen iets van het buurtcentrum.

De voornaamste rede waarom niet-participanten nooit een stap richting het buurtcentrum hebben gezet is het feit dat zij zich niet identificeren met de vermeende buurtcentrumbezoeker én vaak ook niet met hun medebuurtbewoners. Doordat zij zich niet identificeren ervaren zij ook geen gemeenschapsgevoel in de buurt. Dit zorgt er beiden voor dat deze buurtbewoners zich onveilig en minder thuis voelen en de buurt dus ook negatiever beoordelen. Deze buurtbewoners stellen wel te participeren buiten de buurt. Dit doen zij omdat zij buiten de buurt wel aansluiting vinden en stellen dit in de buurt niet te ervaren. Het lijkt een opeenstapeling van ervaringen. Geen identificatie betekent ook geen gemeenschapsgevoel, wat een groter gevoel van onveiligheid en minder thuisgevoel met zich meebrengt. Dit zorgt er weer voor dat men niet open staat voor contact in de buurt. Wanneer mensen geen contact in hun woonbuurt hebben kan dit ervoor zorgen dat mensen zich nóg onveilig en minder thuis voelen. Een buurtcentrum kan in dit opzicht pas het thuisgevoel van deze buurtbewoners vergroten wanneer deze buurtbewoners zelf beginnen met het open staan voor contact met anderen in de woonbuurt. Wanneer er geen behoefte is aan contact in een buurt en er eigenlijk bijna geen binding is met de buurt, zullen deze buurtbewoners dan ook nooit naar een BUURThuis gaan.

Een aantal niet-participanten geeft aan open te staan voor contact in de buurt en ook interesse te hebben in het buurtcentrum als faciliteit, maar niet te participeren omdat zij barrières tegen komen. Dit betreft de volgende barrières; financiële barrière, tijd barrière en verplichting barrière.

Al met al is het theoretische model wat in het theoretisch kader geschetst is aardig overeenkomstig wanneer het gaat op het voorspellen van participatie van buurtbewoners bij het buurtcentrum. Wat belangrijk is om te vermelden is dat in dit nieuwe model thuisgevoel (en hierbij identificatie) als belangrijk uitgangspunt voor participatie in de buurt wordt genoemd (Zie Figuur 6, bladzijde 54). Dit was in het oude model niet het geval.

Figuur 6: Conceptueel eindmodel

De verschillende prototypen lopen op een verschillende manier het model door. Prototype één (Stadsbewoners) loopt in het model vast bij thuisgevoel. Zij identificeren zich niet met de buurtbewoners, voelen zich niet echt thuis, willen geen contact met buurtbewoners en zullen dus niet te stap zetten om in de buurt te participeren. Prototype twee (Buurtbewoners) wordt in het model vertegenwoordigd door de parse stippellijn. Zij identificeren zich met de hele buurt, voelen zich heel erg thuis in de buurt en hebben behoefte aan contact met buurtbewoners. Dit uit zich in een instrumenteel identificatie-instrumenteel of een ideologisch-instrumenteel motief. Wanneer er geen barrières zijn die de buurtbewoners blokkeren participeren zij bij het buurtcentrum. Er is een verschil te zien in welke banden deze buurtbewoners vormen via het participeren. Via het identificatie-instrumentele motief worden *bonding* banden gestimuleerd. Via het ideologisch-instrumentele en het instrumentele motief worden *bridging* banden gevormd.

Prototype drie (Communitybewoners) wordt in het model weergegeven door de blauwe stippellijn. De buurtbewoners in dit prototype staan open voor selectief contact met buurtbewoners en uiten dit door zelf ontmoetingen in de buurt met 'hun' *community* te organiseren. Zij identificeren zich met de buurtbewoners in hun woongebied. Zij menen het buurtcentrum niet nodig te hebben, maar stellen dat dit voor anderen wel belangrijk kan zijn. Vanuit een identificatie-instrumenteel motief

participeren zij in de buurt. Hierdoor stimuleren zij *bonding* banden binnen hun *community*.

Prototype vier (Communitybewoners met behoefte aan faciliteiten) komt in het model naar voren in de bruine stippellijn. Deze buurtbewoners participeren met een instrumentele rede bij het buurtcentrum, maar zijn ook actief in 'hun' *community*, dezelfde als beschreven in prototype drie (Communitybewoners). Er wordt door deze bewoners met een instrumentele geparticipeerd en bij de *buurtcommunity* wordt er met een identificatie-instrumentele reden geparticipeerd. Beide soorten participatie stimuleren *bonding* banden.

6. CONCLUSIE EN DISCUSSIE

6.1 Samenvatting

Burgers in de moderne samenleving hebben steeds meer vrijheid om eigen netwerken te creëren. Men is steeds minder gebonden aan vaste structuren en mensen worden selectiever in het maken van sociale contacten. In de woonbuurten waar deze moderne burger woonachtig is nemen de sociale contacten tussen buurtbewoners af. Dit maakt het moeilijk voor een buurtcentrum om zijn kerntaak nog uit te oefenen: het bij elkaar brengen van buurtbewoners. Is er überhaupt nog behoefte aan een buurtcentrum? En zo ja, hoe kunnen zij de buurtbewoner het beste dienen? Buurtcentra door heel Nederland staan onder druk door bezuinigingen en de vraag die steeds meer in debatten naar voren komt is of buurtcentra nog een rol kunnen vervullen in de hedendaagse samenleving. Het doel van dit onderzoek is dan ook achter de motieven komen van buurtbewoners om wel of niet participeren bij het buurtcentrum in hun woonbuurt, om uiteindelijk antwoord te geven op de hoofdvraag van dit onderzoek: *“Hoe kunnen niet-participerende buurtbewoners worden gestimuleerd om te participeren bij het buurtcentrum in hun woonbuurt?”*

Om een holistisch beeld te krijgen van het functioneren van het onderzochte buurtcentrum zijn er oriënterende diepte-interviews gehouden met vier medewerkers en twee vrijwilligers van een buurtcentrum. Er is drie keer een buurtbewonersbijeenkomst geobserveerd, veel informeel contact aangegaan met medewerkers en vrijwilligers en hieruit volgend is een theoretisch kader opgesteld dat de basis is geweest voor de vragen die gesteld werden aan de buurtbewoners in interviews. De concepten die vanuit het theoretisch kader naar voren zijn gekomen en via de vragen aan buurtbewoners zijn onderzocht zijn: bekendheid, consensus, participatie: motieven en barrières, *bonding* en *bridging* banden en thuisgevoel. Deze concepten zijn via semi-gestructureerde interviews met 71 buurtbewoners in de Staatsliedenbuurt te Utrecht onderzocht.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de belangrijkste conclusies van dit onderzoek, de wetenschappelijke bijdrage, tekortkomingen in dit onderzoek, toekomstig onderzoek en ten slotte een aanbeveling voor het buurtcentrum.

6.2 Link met de theorie en wetenschappelijke relevantie

6.2.1 Vierstappenmodel en thuisgevoel

Vanuit de theorie over politieke participatie is het vierstappenmodel van Klandermans en Oegema, (1987) toegepast om participatie bij een buurtcentrum te onderzoeken. De condities die bijdragen aan participatie in dit model zijn: bekendheid, consensus, motivaties en het overwinnen van barrières.

Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat consensus geen belangrijke pijler is voor participatie bij een buurtcentrum. Een grote meerderheid van de buurtbewoners stelde het eens te zijn met het doel van het buurtcentrum om een 'huis voor de buurt' te zijn. Slechts vijf respondenten in de steekproef van 71 respondenten stelde het niet eens te zijn met het doel van het buurtcentrum. Toch stelden deze buurtbewoners te willen participeren als er iets zou zijn wat hen interesseert.

De andere concepten; bekendheid, motivaties en te overwinnen barrières zijn wel toepasbaar wanneer het gaat om participatie bij een buurtcentrum. Dit model is nog nooit eerder toegepast op een buurt. Dit is een toevoeging aan de bestaande literatuur over buurtparticipatie.

In het eindmodel van dit onderzoek (Figuur 6, p. 54) zijn ook thuisgevoel en de te vormen banden (*bonding* en *bridging*) via participatie in de buurt opgenomen. Uit het onderzoek blijkt dat alles begint met het thuisgevoel dat buurtbewoners wel of niet ervaren in hun buurt. Dekker (2007) stelt dat een thuisgevoel zou bijdragen aan het gevoel van veiligheid maar ook aan participatie in de woonbuurt. Wanneer buurtbewoners zich de buurt meer toe-eigenen, zullen zij willen zorgen voor 'hun' buurt. Dit verhoogt de participatie in de buurt onder bewoners. Dit onderzoek bevestigt de bevindingen van Dekker (2007).

Thuisgevoel blijkt samen met identificatie in dit onderzoek een belangrijke pijler te zijn wanneer er wordt gekeken naar participatie. Dit gaat samen met het open staan voor contact met medebuurtbewoners. Buurtbewoners die een hoog thuisgevoel ervaren staan open voor contact in de buurt. Dit heeft als gevolg dat zij beschikken over de wil om te participeren bij het buurtcentrum. Wanneer buurtbewoners open staan voor contact met een deel van de buurt gaan zij over tot zelforganisatie door bijvoorbeeld een buurtfeest voor 'hun' *community* te organiseren. Hierbij is het wel belangrijk dat deze buurtbewoners de middelen (financiën, tijd, netwerken) hebben om ontmoeting te kunnen organiseren. Het betreft namelijk de koopwoningeigenaren en studenten die zelforganisatie in de buurt toepassen. De buurtbewoners die niet over deze middelen beschikken zullen dus niet snel zelf iets organiseren, omdat zij niet over deze middelen beschikken. Hierdoor vallen zij buiten de boot.

6.2.2 Instrumentele motivatie en barrières

Uit de gesprekken met participanten van het buurtcentrum blijkt dat zij allen instrumenteel gemotiveerd zijn. Maar een klein gedeelte in de steekproef heeft naast een instrumenteel motief ook ideologisch- of identificatie motief. Buurtcentrumbezoekers zijn dus allemaal instrumenteel gemotiveerd.

Klandermans en Oegema (1987) stellen dat de wil om te participeren alleen niet voldoende voorwaarde is om echt te gaan participeren. Buurtbewoners kunnen tegen barrières aanlopen die de weg naar het buurtcentrum versperren. De verwachting was dat buurtbewoners niet zouden participeren wanneer zij barrières tegen kwamen. Dit blijkt juist. Er bleken verschillende barrières waar buurtbewoners tegen aan liepen, namelijk: geen tijd, geen geld en het gevoel van verplichting. De buurtbewoners die deze barrières noemden participeren niet, maar gaven wel aan over de wil te beschikken.

6.2.3 Typen buurtbewoners en soorten participatie

Uit dit onderzoek blijkt dat er verschillende prototypen buurtbewoners en verschillende soorten participatie in de buurt bestaan in de onderzochte buurt. Het pad dat een buurtbewoner bewandeld als het over participatie gaat, hangt samen met de soort behoeften, gedragingen en opvattingen van de buurtbewoner. De kenmerken van de prototypen zeggen veel over of en hoe zij participeren in de buurt. Er is nog nooit eerder een typologie toegepast in sociaal wetenschappelijk onderzoek om buurtbewoners en buurtparticipatie te onderzoeken. Dit is een toevoeging aan de bestaande literatuur

over buurtparticipatie.

Stadsbewoners (prototype 1) participeren helemaal niet, Buurtbewoners (prototype 2) en Communitybewoners met behoefte aan faciliteiten (prototype 4) participeren bij het buurtcentrum en Communitybewoners (prototype 3) organiseren zelf ontmoeting in hun buurt, maar dan alleen met de eigen *community*. Communitybewoners met behoefte aan faciliteiten (prototype 4) participeren, naast bij het buurtcentrum, ook in een *buurtcommunity*.

De soort participatie in de buurt, participatie bij het buurtcentrum of zelforganisatie, hangt af van het feit of mensen zich met de hele buurt of een deel van de buurt identificeren. Wanneer mensen zich niet identificeren met de buurt, participeren zij helemaal niet. Wanneer zij zich met een deel van de buurt identificeren gaan zij over tot zelforganisatie en wanneer zij zich met de hele buurt identificeren is de kans groot dat zij bij het buurtcentrum zullen participeren (of in ieder geval de intentie hebben).

6.2.4 Banden

Sociale netwerken spelen een belangrijke rol in het bereiken van mensen. Wanneer iemand bewogen moet worden om te participeren, dan hebben *bridging* banden een minder grote kans van slagen dan *bonding* banden. Associatie en vertrouwen waar *bonding* banden om draaien zorgen er voor dat mensen binnen een groep sneller overtuigd worden om te participeren (Larsen et al., 2004). Onder de tachtig procent van de buurtbewoners die op de hoogte was van het buurtcentrum bleek dat de meeste mensen die participeren via *bonding* banden zijn geïnformeerd over het bestaan van het buurtcentrum. Slechts enkele participanten zijn door een *bridging* band gemotiveerd om te participeren. Dit zijn allen instrumentele participanten. Het is dus belangrijk voor het buurtcentrum om buurtbewoners kennis te laten maken met het buurtcentrum via *bonding* banden en zo over te halen om te participeren.

6.2.5 Factoren non-participatie

Er zijn verschillende redenen die zorgen dat buurtbewoners niet participeren bij het buurtcentrum: onbekendheid, barrières, desinteresse in de buurt en het hebben van andere verbanden.

De eerste twee redenen om niet te participeren, onbekendheid en barrières, zijn op te lossen. Er kan ingezet worden op gerichte communicatie om het buurtcentrum, via *bonding* banden van participanten, bekender te laten worden in de buurt. Ook kan er gekeken worden naar de financiële toegankelijkheid, niet geschikte tijd en het gevoel van verplichting (barrières). De prijzen kunnen toegankelijker worden gemaakt, de activiteiten kunnen ook 's avonds aangeboden worden en de activiteiten zouden een vrijblijvender karakter kunnen aannemen. Een lessenprogramma kan bijvoorbeeld zes weken in plaats van een (half)jaar duren.

Desinteresse in de buurt, zoals te zien bij de Stadsbewoners (prototype 1), is bijna niet te verhelpen. Het enige wat deze buurtbewoners ooit zou kunnen laten participeren in de buurt is deel uit te gaan maken van een *buurtcommunity*. Er zal eerst een buurtgebondenheid en thuisgevoel moeten worden gecreëerd alvorens er vanuit het buurtcentrum gericht gecommuniceerd kan worden naar deze buurtbewoners. Dan pas zullen zij ook open staan deze communicatie en voor contact met hun

mede buurtbewoners.

Community buurtbewoners en Communitybewoners met behoefte aan faciliteiten (prototype 3 en 4) menen wel interesse te hebben in het vormen van banden, maar dan op een selectieve manier. Zij organiseren binnen hun *community* buurtborrels en mailen bijvoorbeeld heen en weer over de buurttuinen. De vraag bij deze groep buurtbewoners, die een derde van de buurt vertegenwoordigen, is of het nodig is om als buurtcentrum een rol te willen en kunnen spelen in de levens van deze buurtbewoners. De Communitybewoners (prototype 3) participeren zelf in de buurt en hebben daar nooit de hulp van het buurtcentrum bij nodig gehad. Zij zien op dit moment dan ook geen functie voor het buurtcentrum in hun leven. Toch zou er gericht gecommuniceerd kunnen worden naar deze *communities* om de rest van de buurt ook te kunnen betrekken bij deze *communities*. Zij hebben al de organisatiewil en wanneer er naar de *communities* persoonlijk wordt gecommuniceerd dat zij met hún *community* in het buurtcentrum kunnen participeren, wordt het misschien aantrekkelijker voor deze buurtbewoners om te participeren omdat zij zich identificeren met de leden van hun *community*.

Het is wenselijk om *communities*, en hiermee verschillende soorten buurtbewoners, met elkaar te mengen doordat hierdoor mensen met verschillende soorten competenties en krachten elkaar kunnen versterken (empowerment). Dit versterkt een buurt.

6.2.6 Tekortkomingen en toekomstig onderzoek

Er zou dieper ingegaan kunnen worden op de verschillende soorten *communities* die in een buurt aanwezig zijn. Zoals er in dit onderzoek naar voren kwam dat er in de onderzochte buurt een *community* bestaat onder koopwoningeigenaren en tijdelijke studentenwoningen ("Buurland"). Deze *communities* kunnen van grote waarde zijn voor een buurtcentrum, omdat men sneller overtuigd is iets te doen wanneer er uit een groep iemand stelt dat het belangrijk of leuk is naar het buurtcentrum te gaan. Wanneer het buurtcentrum contact kan leggen met de verschillende *communities* kunnen deze bewogen worden om zich misschien in te zetten voor de buurt. Om dit te bewerkstelligen zal er eerst gesproken moeten worden met de sleutelfiguren van de *communities*, wat in dit onderzoek niet het geval is geweest. Dit onderzoek heeft maar tot een bepaalde diepte kunnen ingaan op de leefwerelden en gedachtes van buurtbewoners. In een volgend onderzoek zou het interessant kunnen zijn om niet eenenzeventig respondenten te ondervragen, maar juist twintig respondenten uit verschillende *communities* (groepen met een gemeenschapsgevoel) in een buurt te interviewen. Zo kan er dieper ingegaan worden op de leefwereld en behoeften van de respondenten. De ontwikkeling van de prototypen maakt het mogelijk om dieper in te gaan op de verschillende soorten bewoners in een buurt. Dat is vóór dit onderzoek nog niet mogelijk geweest omdat dat deze typen toen nog niet onderscheiden waren. Een onderzoek naar *communities* en participatie in een buurt zou een waardevol toekomstig onderzoek kunnen opleveren.

Tevens zou toekomstig onderzoek over de (non)participatie dieper in kunnen gaan op de te onderscheiden typen buurtbewoners van een buurt en wat de kenmerken van deze buurtbewoners zeggen over het (non)participatiegedrag van deze buurtbewoners. Zo zou er nog beter in kaart kunnen worden gebracht hoe er in de toekomst omgegaan kan worden met buurtcentra en hoe zij 'hun' buurtbewoners kunnen dienen. Er zal in toekomst onderzoek hierbij vooral gefocust kunnen

worden op het thuisgevoel en identificatie die buurtbewoners wel of niet ervaren en waaruit dit voortkomt. Uit dit onderzoek blijkt namelijk dat thuisgevoel en identificatie het beginpunt zijn dat uiteindelijk kan leiden tot participatie in een buurt.

Tevens kan toekomstig onderzoek uitwijzen of de uitkomsten van dit onderzoek ook van toepassing zijn op meer eenzijdig-homogene wijken in Nederland (of zelfs het buitenland). In homogene wijken zullen de motivaties wellicht anders verdeeld zijn dan in een heterogene wijk zoals in dit onderzoek is onderzocht.

6.3 Discussie, maatschappelijke relevantie en aanbevelingen

Veel buurtbewoners stellen dat het buurtcentrum belangrijk is voor anderen, maar niet voor henzelf. Velen van deze buurtbewoners weten niet wat het programma inhoudt. Deze mensen kunnen op een gerichte manier worden geïnformeerd dat er een mogelijkheid is voor buurtbewoners om bijvoorbeeld gratis een ruimte te huren of een buurtinitiatief op te richten met financiële steun van een leefbaarheidsbudget. Op dit moment is het buurtcentrum geen 'huis van de buurt', wanneer bijna de helft van de respondenten stelt dat het huis voor de buurt een goed initiatief is, maar niet voor henzelf van toepassing is. Een medewerker van het buurtcentrum stelt dat de Staatsliedenbuurt geen diep buurtgevoel heeft (Medewerker D). Dit is niet correct. De Staatsliedenbuurt beschikt dan misschien niet over een diepe gezamenlijke geschiedenis, maar er zijn verschillende *communities* te vinden in deze buurt die een buurtgevoel hebben ontwikkeld.

6.3.1 Vrijwilligers

Bij buurtcentrum De Leeuw zijn een aantal vrijwilligers actief die zich inzetten om voor de buurtbewoners activiteiten te organiseren. Zij doen dit omdat zij denken dat als zij dit niet zullen doen, buurtbewoners zelf geen activiteiten zullen organiseren. Dit klopt niet voor alle buurtbewoners, maar deze vrijwilligers werken voornamelijk met senioren. Voor deze groep zou het kunnen zijn dat zij niet zelf iets zullen organiseren, maar voor veel buurtbewoners in de Staatsliedenbuurt gaat dit niet op. Zij organiseren wel zelf activiteiten en ontmoeting in de buurt (zie hoofdstuk 5 resultaten, p. 35).

Het probleem met het niet uitdagen van buurtbewoners en het allemaal wel regelen, is dat het gevaar dreigt dat de buurtbewoners zelf nooit iets zullen organiseren omdat zij gewend zijn dat alles wel geregeld wordt door anderen. In maatschappelijk beleid wordt er tegenwoordig vanuit de overheid en de maatschappelijke partners een focus gelegd op het bevorderen van de eigen verantwoordelijkheid van burgers (Peeters & Drosterij, 2011). Door de groei van eigen verantwoordelijkheid voor de burger komen er, onder steun van de overheid en maatschappelijke instanties, steeds meer burgerinitiatieven op (Huygen, 2012). De vrijwilligers van het buurtcentrum zouden wat meer ruimte kunnen geven aan de eigen kracht van de buurtbewoners (empowerment), dit betreft ook de senioren. Er moet gezorgd worden dat er niet te veel gepamperd wordt en burgers niet in een slachtofferrol worden geplaatst. Deze mobilisatie van burgers, om het heft in eigen handen te nemen, ontstaat niet spontaan. Professionals (zoals een sociaal makelaar) kunnen buurtbewoners ondersteunen door op mogelijkheden te wijzen en onbegrip weg te nemen. Deze ondersteuning moet

zowel instrumenteel als persoonlijk zijn. De burgers moeten zich gehoord voelen door de professionals (Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2011).

6.3.2 Medewerkers

Door de medewerkers van buurtcentrum De Leeuw wordt op dit moment vooral passief participatie gestimuleerd. Dit komt doordat zij vanuit een vraaggerichte methode werken. Uit dit onderzoek blijkt dit niet helemaal de juiste methode te zijn.

Er moet door de medewerkers van het buurtcentrum gericht en actiever worden gecommuniceerd. Het is hierbij belangrijk dat mensen via *bonding* banden gevraagd moeten worden om te participeren bij het buurtcentrum. Er moet dus gefocust worden op de mensen die al actief zijn binnen het buurtcentrum, zij kunnen mensen in hun omgeving stimuleren om ook te participeren. Dit blijkt dé sleutel tot participatie.

Tevens kan er via de *communities* in de buurt, bijvoorbeeld op de studentenfeesten of buurtborrels van de koopwoningen gevraagd worden aan een lid van die *community* om folders neer te leggen of om via een Facebook webpagina van verschillende *communities* uit de buurt een oproep te plaatsen of er mensen uit de buurt zijn die met hulp van het buurtcentrum iets in de buurt willen realiseren. Dit zou men *liquid bonding* kunnen noemen. Dus via de *bonding* band van de participanten hun *bonding* banden weer aanspreken, die dan weer hun *bonding* banden informeren (via, via, via). Kortom, er moet gebruik gemaakt worden van de *bonding* banden die er al bestaan bij het buurtcentrum.

De sociaal makelaars zullen meer, virtueel en fysiek, de buurt in moeten trekken om de *communities* en soorten buurtbewoners in de buurt te ontdekken en daar gericht naar te communiceren. Zij moeten proberen om de *communities* de mogelijkheid te bieden om in het buurtcentrum een eigen activiteit op te zetten. Dit gebeurt nu door een deel van de medewerkers wel, maar er zou nóg dieper in de buurtnetwerken moeten worden gedoken en op een andere manier (gericht en actiever) worden gecommuniceerd.

6.3.3 Communicatie

Bijna geen van de buurtbewoners heeft ooit een flyer of communicatie-uiting van het buurtcentrum ontvangen, maar de meerderheid van de respondenten in de steekproef stelt dit juist erg graag te willen. Naast het gericht communiceren, moet er actiever worden gecommuniceerd naar buiten. Dit kan, samen met de gerichte communicatie, helpen het 'stoffige' imago van het buurtcentrum te laten vervagen. Veel buurtbewoners identificeren zich niet met de vermeende buurtcentrumbezoekers. Wanneer er wordt gekeken naar bijvoorbeeld het buurtcentrumprogramma dat op de website van stichting Cumulus staat en dat tevens in fysieke vorm in het buurtcentrum ligt, dan is het niet zo raar dat veel buurtbewoners zich niet identificeren met het buurtcentrum. Het is een verouderde communicatie-uiting waar foto's op de voorkant staan van individuen die niet de samenstelling van de buurt weerspiegelen. Dit kan nieuw leven in worden geblazen.

6.3.4 Focus op prototypen buurtbewoners

In dit onderzoek zijn er verschillende prototypen buurtbewoners gevonden. Deze zullen, omdat zij allen andere behoeften hebben, op een andere manier moeten worden aangesproken.

Stadsbewoners (prototype 1) die geen behoefte hebben aan de faciliteit en geen behoefte aan contact in de buurt hebben zijn moeilijk over te halen om te participeren bij het buurtcentrum of in hun buurt. Zij sluiten zich selectief af voor informatie uit hun woonbuurt en zullen dus ook nooit reageren op flyers (*bridging* banden) of contact in de buurt (*bonding* banden) omdat zij die niet hebben. De enige manier om een rol in het leven van deze buurtbewoners te spelen als buurtcentrum kan zijn wanneer deze buurtbewoners deel gaan uitmaken van een *buurtcommunity*. Daarna kan het buurtcentrum deze buurtbewoners bereiken. Dat deze buurtbewoners deel zullen gaan uitmaken van een *buurtcommunity* is onwaarschijnlijk, omdat zij niet open staan voor contact met hun buurtbewoners.

Buurtbewoners (prototype 2), Communitybewoners (prototype 3) en Communitybewoners met behoefte aan faciliteiten (prototype 4) zijn gevoelig voor informatie vanuit het buurtcentrum wanneer zij door *bonding* banden worden geïnformeerd over de mogelijkheden. Belangrijk hierbij is dat de participanten die binnen deze prototypen al actief bij het buurtcentrum zijn actief worden ingezet om informatie over het buurtcentrum door te geven aan hun *bonding* banden. Zo wordt de kans op participatie groter, dan dat er bijvoorbeeld met een flyer (*bridging* band) bericht wordt over activiteiten via de brievenbus.

Communitybewoners (prototype 3) en Communitybewoners met een behoefte aan faciliteiten (prototype 4) kunnen aangesproken worden op het feit dat zij zelf, met hun eigen *buurtcommunity*, de mogelijkheid hebben om (met of zonder leefbaarheidsbudget) gratis gebruik te maken van de ruimtes in het buurtcentrum. Wanneer zij worden aangesproken op het feit dat zij sámen met hun groep kunnen participeren zal misschien de 'niet-identificatie' die veel buurtbewoners in deze groep voelen over de vermeende buurtcentrumbezoekers verdwijnen, omdat zij dan participeren met de groep waar zij zich al mee identificeren.

6.3.5 Barrières

Sommige buurtbewoners geven aan wel te willen participeren, maar er de financiële middelen niet voor te hebben. Dit is een zorgwekkende bevinding, want zo worden juist de buurtbewoners die behoefte hebben om te participeren in het buurtcentrum uitgesloten omdat het aanbod te duur is. Buurtbewoners die contact willen en hier de middelen (netwerken, tijd, financiën etc.) voor hebben, zullen zelforganisatie toepassen, zoals de studenten en koopwoningeigenaren. Maar buurtbewoners die daar niet de middelen voor hebben worden zo uitgesloten van participatie. Wanneer dit buurtcentrum een doelstelling heeft een 'huis voor de buurt' te zijn, zal dit niet worden bewerkstelligd door de zalen veel in commerciële verhuur te doen. Deze zalen worden dan niet door de buurt gebruikt en dit kan buurtbewoners zelfs afschrikken om de stap te zetten naar het buurtcentrum, omdat het dan geen huiskamer voor de buurt is. Hierbij spelen de bezuinigingen natuurlijk een rol. De medewerkers stellen dat het buurtcentrum zonder commerciële bezetting niet kan draaien (Medewerker A). Wanneer er doorgedaan wordt met het buurtcentrum door een (groot) deel commercieel te bezetten, zal de gemeente bij zichzelf te rade moeten gaan of een huis voor de buurt

dan nog wel de juiste benaming is voor een buurtcentrum in de huidige situatie.

De verplichting die sommige buurtbewoners aangeven als reden om niet te participeren heeft te maken met het gevoel dat dit gezien wordt als een intensief affectief verband. Het is moeilijk hier eenvoudigweg uit te stappen (Thoits, 2012). Wanneer de buurtbewoner de betrokkenheid bij het buurthuis als een verplichte rol ziet, zal hij waarschijnlijk minder snel participeren. Het is dus belangrijk om (het organiseren van) activiteiten laagdrempelig op te zetten. Een voorbeeld hiervan is een vrijwilliger of participant voor slechts een avond of dag te kunnen zijn zonder verdere verplichtingen.

6.3.6 Toekomst

Een buurtcentrum vervult een belangrijke functie voor bepaalde groepen in de samenleving en voor deze mensen is een buurtcentrum als fysieke plek belangrijk. Tegelijkertijd is te zien dat er veel mensen zijn die het buurtcentrum niet kennen, er niets mee hebben of er simpelweg nooit zullen komen omdat er niets is dat hun interesse wekt. Kan een buurtcentrum, die als doelstelling heeft om de ontmoeting tussen buurtbewoners te stimuleren, een rol spelen in de levens van deze mensen? En als die rol er is, wat zou deze dan kunnen zijn?

Het zou interessant en waardevol zijn om verder uit te zoeken op welke manier een buurtcentrum opnieuw ingericht kan worden zonder erg vast te houden aan de vaste structuren van een buurtcentrum. Dit hoeft niet te betekenen dat het buurtcentrum als vaste fysieke plek verdwijnt, maar dit kan wel betekenen dat er veel meer zal moeten gebeuren *'in the cloud'* (internet). De moderne mens maakt veel gebruik van internet en wanneer men gebruik maakt van het internet, wordt men bewuster van de behoeften van anderen en onderhoudt men frequenter contact met anderen (Wellman et al., 2001). Op dit moment is het buurtcentrum daar vrij weinig mee bezig. Zoals eerder al gesteld is het waardevol om op online *communities* actief te worden als buurtcentrum. Digitale sociale netwerken zoals Facebook, Twitter, LinkedIn én vooral een eigen website van het buurtcentrum zouden kunnen bijdragen aan meer betrokkenheid en participatie onder buurtbewoners. Op dit moment is er alleen een website met informatie over het buurtcentrum via de website van stichting Cumulus. Tevens is er sinds anderhalve maand een Facebook account gelanceerd van het buurtcentrum door de programmaraad van het buurtcentrum. Deze was nog niet actief toen dit onderzoek liep. Toch zal er nóg meer kunnen ingezet worden op het *liquid bonden*, via andere online sociale netwerken maar ook via een Facebook-account. Buurtbewoners die nog niet zo bedreven zijn met het gebruik van internet en buurtbewoners die geen toegang hebben tot internet zijn hebben wel baat bij de papieren communicatie-uitingen. Deze verliezen dus niet hun functie. Er zal een middelweg tussen online en offline communicatie moeten worden gezocht om alle buurtbewoners te bereiken.

Dit laatste is allemaal nog te bezien. Hier is nog geen onderzoek naar gedaan. Maar wanneer er naar de kenmerken van de buurtbewoners wordt gekeken zou dit een mooi vervolgonderzoek zijn om te kijken of dit ook daadwerkelijk werkt. Een buurtcentrum zou zo misschien écht een huis van de buurt kunnen worden.

LITERATUURLIJST

- Atlas voor gemeenten. (2009). *Participatie Wijzer 2010: PROSPECTUS*. Utrecht: Atlas voor gemeenten. Geraadpleegd van <http://www.divosa.nl/system/files/participatiewijzer.pdf>
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy*. New York: W. H. Freeman and Company.
- Bauman, Z. (2007). *Liquid times: Living in an age of uncertainty*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity*. Cambridge: Blackwell Publishers Ltd.
- Becker, P. E. & Dhingra, P. H. (2001). Religious Involvement and Volunteering: Implications for Civil Society. *Sociology of Religion*, 62 (3), 315-335.
- Van Beckhoven, E. & Van Kempen, R. (2002). *Het belang van de buurt: de invloed van herstructurering op activiteiten van blijvers en nieuwkomers in een Amsterdamse en Utrechtse buurt*. Den Haag/Utrecht: DGW/Nethur Partnership.
- Blackshaw, T. (2010). *Key Concepts in Community Studies*. London: SAGE.
- Boeije, H. (2008). *Analyseren in kwalitatief onderzoek: denken en doen*. Den Haag: Boom/Lemma.
- Boekkooi, M. (2012). Mobilizing protest: The influence of organizers on who participates and why, Sociology, VU University, Amsterdam. (Doctoral dissertation) Geraadpleegd van <http://dare.uvu.vu.nl/handle/1871/33484>
- Blokland, T. (2008). *Ontmoeten doet er toe. Een essay*. Rotterdam: Vestia Groep.
- Blokland, T. & Rae, D. (2008). The end to urbanism: How the changing spatial structure of cities affect its social capital potentials. In: Blokland, T. & Savage, M. (red.), *Networked urbanism. Social capital in the city* (pp. 23-39). Surrey: Ashgate Publishing Group.
- Broens, M. & Van de Riet, K. (2011). Buurthuis nieuwe stijl: met komst voor actief burgerschap en opbouwwerk. *MO/Samenlevingsopbouw*, 30, (231), 28-31.
- Buurland community. (2013). In *Facebook* [Community fan page]. Geraadpleegd van <https://www.facebook.com/buurland.utrecht?fref=ts>
- Castells, M. (1998). *The power of identity. The information age: economy, society and culture, volume II*. Oxford: Blackwell.
- Castells, M. (2010). *The rise of the network society*. Oxford: Blackwell.
- CBS Statline. (2013a). *Kerncijfers wijken en buurten: Staatsliedenbuurt*. Geraadpleegd van <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=70904ned&D1=0-32,62-74,112-114,133&D2=5664&D3=1-3&HDR=T&STB=G1,G2&VW=T>
- CBS Statline. (2013b). *Kerncijfers wijken en buurten: Utrecht*. Geraadpleegd van <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=70904ned&D1=3,6-10,15,25-31,34-40,62-64,112-130,132-134&D2=346,362,406,460,467,471,477,486,573,589,668,880,954,983,991,996,1007,1009,1013,1015,1017,1019,1021,1023,1025,1027,1029,1167,1175,1226,1235,1272,1279,1287,1291,1410,1517,1525,1531,1540,1542,1788,1862,5586&D3=1-3&HDR=T&STB=G1,G2&VW=T>
- Collins, R. (2009). *Conflict sociology: A sociological classic updated*. London/Boulder: Paradigm Publishers.

- Dekker, K. (2007). Social capital, neighbourhood attachment and participation in distressed urban areas. A case study in The Hague and Utrecht, the Netherlands. *Housing Studies*, 22 (3), 355-379.
- Van Deth, J. & Leijenaar, M. (2001). *Maatschappelijke participatie in een middelgrote stad: Een exploratief onderzoek naar activiteiten, netwerken, loopbanen en achtergronden van vrijwilligers in maatschappelijke organisaties*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd van http://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_1996_en_eerder/Maatschappelijke_participatie_in_een_middelgrote_stad
- Dirks, B & Huisman, C. (21 februari 2013). Buurthuizen bezwijken onder crisis. *Volkscrant*. Geraadpleegd van <http://www.volkscrant.nl/vk/nl/2686/Binnenland/article/detail/3397319/2013/02/21/Buurthuizen-bezwijken-onder-crisis.dhtml>
- Van Doorn, J.A.A. (1955). *Wijk en stad: reële integratiekaders? Prae-adviezen voor het congres over sociale samenhangen in nieuwe stadswijken*. Amsterdam: Instituut voor Sociaal Onderzoek van het Nederlandse Volk.
- Gemeente Utrecht. (2012a). Utecht.nl. *Wijksite Noordoost: De wijk*. Geraadpleegd van <http://www.utrecht.nl/smartsite.dws?id=73054>
- Gemeente Utrecht. (2012b). Utecht.nl. *Wijksite Noordoost: Buurtaanpak Staatsliedenbuurt*. Geraadpleegd van <http://www.utrecht.nl/smartsite.dws?id=241769>
- Gemeente Utrecht. (2012c). Utecht.nl. *Wijksite Noordoost: De wijk: plattegrond*. Geraadpleegd van <http://www.utrecht.nl/smartsite.dws?id=73057>
- Gemeente Utrecht. (2012d). Utecht.nl. *Wijksite Noordoost: Aanpak Staatsliedenbuurt*. Geraadpleegd van <http://www.utrecht.nl/smartsite.dws?id=241768>
- Gemeente Utrecht. (2012e). Utecht.nl. *Aanpak Staatsliedenbuurt: Ruimtelijke verbetering*. Geraadpleegd van <http://www.utrecht.nl/smartsite.dws?id=242021>
- Granovetter, M. S. (1973). The strength of weak ties. *The American Journal of Sociology*, 78 (6), 1360-1380.
- Van Hoof, J. & Van Ruysseveldt, J. (1999). *Sociologie en de moderne samenleving: Maatschappelijke veranderingen van de industriële omwenteling tot in de 21ste eeuw. (3e ed.)* Amsterdam: Boom.
- Huygen, A. (2012). Utrechts buurthuis doet het helemaal zelf: Welzijn Nieuwe Stijl in de praktijk. *Tijdschrift voor sociale vraagstukken*, 5/6, 10-13. Geraadpleegd op 25-11-2012, van [http://www.verwey-jonker.nl/doc/actueel/overig/overig_nieuws_2012/TSS_2012_juni_de-nieuwe-jutter%20\(2\).pdf](http://www.verwey-jonker.nl/doc/actueel/overig/overig_nieuws_2012/TSS_2012_juni_de-nieuwe-jutter%20(2).pdf)
- International Monetary Fund (2010). *Unemployment dynamics during recessions and recoveries: Okun's law and beyond, in imf (ed) world economic outlook – rebalancing growth*. Geraadpleegd van <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/01/pdf/c3.pdf>
- Karr, L.B. (2004). Keeping an eye on the goal(s): A framing approach to understanding volunteers' motivations. *Vrijwillige Inzet Onderzocht*, 1(1), 55-62.
- Klandermans, B. (2004). The demand and supply of participation: Social psychological correlates of participation in social movements. In Snow, D. A., Soule, S.A. & Kriesi, H. (red). *The Blackwell companion to social movements*. (p. 360-379). Oxford: Blackwell.
- Klandermans, B. & Oegema, D. (1987). Potentials, networks, motivations, and barriers: Steps towards participation in social movements. *American Sociological Review*, 52, 519-531.

- Klandermans, B. (1984). Mobilization and participation: Social-psychological expansions of resource mobilization theory. *American Sociological Review*, 49 (5), 583-600.
- Larsen, L., Harlan, S., Bolin, B., Hackett, E.J., Hope, D., Kirby, A., Nelson, A., Rex, T., & Wolf, S. (2004). Bonding and bridging: Understanding the relationship between social capital and civic action. *Journal of Planning Education and Research*, 24, 64-77.
- Lowe, R. & Eves, F. & Carrol, D. (2002). The influence of affective and instrumental beliefs on exercise intentions and behavior: A longitudinal analysis. *Journal of Applied Social Psychology*, 32 (6), 1241-1252.
- Mellor, D., Hayash, Y., Stokes, M., Firth, L., Lake, L., Staples, M., Chambers, S. & Cummins, R. (2009). Volunteering and its relationship with personal and neighborhood well-being. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 38 (1), 144-159.
- Nederstigt, A.T.A.M. & Poiez, T.B.C. (2006). *Consumentengedrag*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff.
- Oegema, D. & Klandermans, B. (1994). Why Social Movement Sympathizers Don't Participate: Erosion and Nonconversion of Support. *American Sociological Review*, 59 (5), 703-722.
- Van Oirschot, L., Slot, J. & Van Oirschot, E. (2011). Voorspellers van vertrouwen in de buurt: Sociale cohesie in Amsterdam. *Mens & Maatschappij*, 86 (1), 66-87.
- Oranjefonds.nl. (2013). *Burendag*. Geraadpleegd van <http://www.oranjefonds.nl/oranjefonds/151640/>
- Oude Vrielink, M. & Van de Wijdeven, T. (2011). Ondersteuning in vieren: Zichtlijnen in het faciliteren van burgerinitiatieven in de buurt. *Beleid en Maatschappij*, (38) 4, 438-455.
- Peeters, R. & Drosterij, G. (2011). Verantwoordelijke vrijheid: responsabilisering van burgers op voorwaarden van de staat. *Beleid en Maatschappij*, (38) 2, 179-198.
- Pierre, J. (2011). *The politics of urban governance*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Putnam, R. D. (2007). Diversity and community in the twenty-first century. *Scandinavian Political Studies*, 30 (2), 137-174.
- Putnam, R.D. (2001). Het verdwijnen van 'sociaal kapitaal'. *Ethische perspectieven*, 11 (1-2), 15-28.
- Putnam, R.D. (2000). *Bowling alone. The collapse and revival of american community*. New York, NJ. Simon & Schuster Ltd.
- Raad Maatschappelijke Ontwikkeling. (2008). *Verkenning participatie: Arbeid, vrijwillige inzet en mantelzorg in perspectief*. Werkdocument 16. Den Haag: Raad Maatschappelijke Ontwikkeling. Geraadpleegd van http://www.rwi.nl/FlexDetails.aspx?PGID=dedecb98-b1f6-49d7-bb11-f13ff4cea073&key=2117&country_code=nl-NL&source=Signalen
- Ray, L. (2007). *Globalization and everyday life*. London: Routledge.
- Romanillos, L. (18 mei 2013) Mes gaat in buurthuizen. *Algemeen Dagblad*, pp. 27.
- Smets, P. (2011). Community development in contemporary ethnic-pluriform neighbourhoods: a critical look at social mixing. *Community Development Journal*, 46 (2), 15-32.
- Stekelenburg, J. van & Klandermans, B. (2010). The social psychology of protest. *Current Sociology*, 0 (0), 1-20.

- Swanborn, P. (2010). *Case Study Research; What, Why and How?* London/Thousand Oaks/New Delhi/Singapore: SAGE.
- Thoits, P. (2012). Role-identity salience, purpose and meaning in life, and well-being among volunteers. *Social Psychology Quarterly*, 75 (4), 360-384.
- Wagemans, N. (7 september 2010). Procesgang ontwikkeling masterplan Talmalaan Utrecht. [Videobestand]. Geraadpleegd via <http://www.youtube.com/watch?v=FStTxhKI32Q>
- Weber, M. (1904-5). The protestant ethic and the spirit of capitalism [1904-5]. In Calhoun, C., Gerteis, J., Moody, J., Pfaff, S. & Virk, I. (2007). *Classical sociological theory* (2e ed.) (pp.228-246). Oxford UK: Blackwell Publishing.
- Wellman, B., Quan-Haase, A., Boase, J., Chen, W., Hampton, K., Díaz, I. & Miyata, K. (2003). The Social affordances of the internet for networked individualism. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 8 (3), 0. DOI: 10.1111/j.1083-6101.2003.tb00216.x
- Wellman, B., Haase, A. Q., Witte, J., & Hampton, K. (2001). Does the internet increase, decrease, or supplement social capital?: Social networks, participation, and community commitment. *American Behavioral Scientist*, 45, 436-455.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. (2005). *Vertrouwen in de buurt*. Amsterdam: Amsterdam University Press. Geraadpleegd van http://www.wrr.nl/fileadmin/nl/publicaties/PDF-Rapporten/Vertrouwen_in_de_buurt.pdf
- Vlasblom, D. (18 mei 2013) Losgezongen van het eigen land. *Volkskrant* , pp. 7.